

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1976

<https://hdl.handle.net/1874/9591>

JAARBOEKJE

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

„NIFTARLAKE”

1976

INHOUD

1. Zomerexcursie 1976: Hoorn en Medemblik <i>Mr. J. H. van den Hoek Ostende</i>	3
2. Bibliotheeknotities	6
3. 'En dit is nou het Station van Loenen . . .' <i>Drs. E. Munnig Schmidt</i>	7
4. Muiderbergs Grafkelder bewaart zijn Geheim <i>Comité Oud Muiderberg</i>	13
5. Het Bätz-Orgel te Breukelen <i>Dr. Gert Oost</i>	17
6. Den Vrolyke Tuchtheer: Een Abcouder Raadsel <i>Drs. A. J. Hanou</i>	21
7. Legendes van Oudaen <i>Dr. M. N. G. Dukes</i>	24
8. Restauraties in de Vechtstreek: 1975 <i>Ir. R. Apell</i>	29
9. Vechtallerlei <i>A. J. A. M. Lisman</i>	31
10. Brieven aan de Redactie <i>van Dr. C. H. F. Simons en Mr. E. van Beusekom</i>	32
11. De naam 'Niftarlake'	34
12. Het Groot Utrechts Placaatboek <i>Mr. M. A. Dukes-Greup</i>	35
13. <i>Niftarlake Kroniek</i> : Comité Oud Muiderberg opgericht - Identiteit van het Dorp - - De Zeesluis en Vechtbrug te Muiden - De Vecht opnieuw in gevaar? - Het Gemeentemuseum te Weesp - Naar Loosdrecht om de brug te zien - Een koepel te Loenen - Breukelen blijft breken - Utrechtse Kastelen	37
14. Twee Tentoonstellingen	42
15. <i>Niftarlake Literatuur</i> : 350 Jaar Kerk te Tienhoven - Het Gein kan gered worden - 'Industrial Archeology' - De herbouw van Sypesteijn - De Hamtoren te Vleuten - De Nederlandse Tuincultuur - Endelhoven	44
16. Wat, Waar en Wanneer?	50
17. Mededelingen, Bestuur en Ledenlijst van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'	57

Jaarboekje Niftarlake

Redactie: M. N. G. Dukes, M. A. Dukes-Greup

Tijdschrift, gewijd aan de geschiedenis van het Vecht- en Plassengebied. Verschijnt jaarlijks in de maand december. Het Jaarboekje is een uitgave van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake, opgericht in 1912.

Redactionele bijdragen, ook van niet-leden van het Genootschap en van andere verenigingen, zijn welkom; het verdient echter aanbeveling, tijdig contact met de redactie op te nemen in verband met de keuze van het onderwerp en de lengte van het artikel. Sluitingsdatum voor manuscripten is 15 september.

Redactie-adres: Kasteel Oudaen, Breukelen, tel. (03462) 26 27

ZOMEREXCURSIE 1976

HOORN EN MEDEMBLIK

Op maandagmorgen 9 augustus 1976 verzamelde zich in de stationswachtkamer te Hoorn een gezelschap van ruim 50 personen: leden van Niftarlake en degenen die hen op deze zonnige excursiedag vergezelden. De koffie werd vlot geserveerd en weldra waren we langs het in 1930 opgerichte monument voor de Hoornse bariton Johannes Martinus Messchaert (1857—1922) en over de veemarkt op weg naar de Noorderkerk. In dat uit de jaren 1441—1519 daterende gebouw werden we welkom geheten door de scriba van de kerkeraad mevrouw A. C. Rinner. Zij vertelde ons de legende van Claes Molenaer, de stichter van de kerk. Deze zag in een droom een beeld van de Maagd Maria en leidde daaruit af, dat hij op de plaats van de verschijning een kerk te harer ere moest bouwen. Daar stond echter juist het huis van buurman Doedes, die weigerde zijn grond voor dit doel af te staan. Kort daarop stierf hij evenwel aan de pest en zijn weduwe maakte geen enkel bezwaar meer het huis te verlaten en de grond voor het vrome doel ter beschikking te stellen. Zo ontstond de (Lieve) Vrouwekerk na de Reformatie Noorderkerk geheten. Hier kerkt thans het meer vrijzinnige deel der Hoornse hervormden.

In het kerkinterieur, dat enige malen door Johannes Bosboom geschilderd werd, vielen vooral op de preekstoel uit 1635, een gotisch spiltrapje uit de vroegere Grote Kerk, de klokloedenkast waarin de gewichten van de curieuze, loodrecht uit de gevel aan het Kleine Noord stekende klok neerdalen, het koperwerk, de grafzerken en het koorhek, waar met behulp van de horen uit het stadswapen als rebus sinds 1714 te lezen staat: *Wilt hoorn 't woort* en *Gaat hoorn 't woort*. Achter het koorhek bevindt zich de z.g. armenkerk met een zeer eenvoudige kansel. In de consistoriekamer zagen we nog een eikenhouten kast, waarin levensmiddelen voor de bedeling bewaard werden. Hoewel de Noorderkerk in 1936—1938 gerestaureerd is, is zij nu weer dringend aan ingrijpend herstel toe, het optrekkende vocht doet de muren afbladeren. Een orgel had deze kerk oudtijds niet, maar in de zuiderzijbeuk is sedertdien 1971 een modern instrument in oude kast opgesteld.

Bij het verlaten van de kerk wees mevrouw Rinner ons nog eens op de typische, bij wijze van uithangbord, aangebrachte wijzerplaat, zoals te Hoorn ook aan de Oosterkerk voorkomt. In Engeland zag zij iets dergelijks in Guildford, de hoofdplaats van Surrey ten zuid-westen van Londen. We keken ook nog even naar de Vanitas-voorstellingen boven de poortjes, die met de opschriften *En messem immortalitatis* (ziehier de oogst der onsterfelijkheid) en *Hic meta doloris* (hier is het einde der smart) herinneren aan het begraven in de kerk.

Langs het Grote Noord, waar ook al gedeeltelijk in rebusvorm bovenaan een gevel te lezen stond:

*Door Godes zegen heeft een Boom dit bout
dat hij aan d'Heer vertrouwt
anno 1737*

bereikten we de Roodsteen met het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen, de door Hendrick de Keyser gebouwde Waag uit 1609 en het Westfries Museum, in 1632 opge-

trokken als vergaderplaats voor Gecommitteerde Raden van Westfriesland en het Noorderkwartier. Behalve het Westfriesse wapen draagt de gevel de wapens der zeven stemhebbende steden Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Alkmaar, Edam, Monnickendam en Purmerend. In de kelder bevinden zich nog gedeelten van de middeleeuwse proosdij, de residentie van de vertegenwoordiger van de bisschop van Utrecht in dit gebied.

We werden in twee groepen in het 1879 opgerichte museum rondgeleid door de heren Saaltink en Glas. Het zou te ver voeren alles op te sommen wat we te zien kregen, wat uw verslaggever bovendien grote moeilijkheden zou opleveren, daar hij uiteraard slechts in één der groepen aanwezig was. Noemen we slechts de maritieme zaal met het model van het fluitschip 'Het wapen van Hoorn', het schoorsteenstuk met de bewindhebbers der Verenigde Oostindische Compagnie, Kamer Hoorn, de oudst bekende plattegrond van Batavia uit $\pm$ 1628, helaas in zeer slechte staat, en de portretten van Jan Pieterszoon Coen en zijn huisvrouw Eva Ment; de admiraliteitskamer met de balie uit het oude Admiraliteitsgebouw, een De Ruyterportret door Ferdinand Bol of althans uit diens atelier en veel voorwerpen rond de Hoornse zeeheld vice-admiraal Pieter Floriszoon, die in 1658 tijdens de Noordse oorlog sneuvelde in de slag in de Sont tegen de Zweedse admiraal Wrangel; de zaal gewijd aan de geschiedenis van Hoorn en van de Westfriesse Munt met het stadsgezicht van de zeekant door Hendrik Corneliszoon Vroom uit 1622, waarop vele gebouwen te herkennen zijn, die nog bestaan, en de vitrines met de van $\pm$ 1568 tot $\pm$ 1795 hier geslagen en geschroefde munten, terwijl de Hollandse munt te Dordrecht gevestigd was, en de herinneringen aan de Hoornse stadshistoricus en arts Dirk Velius (1572—1630), die eigenlijk Seylmaker heette; de stijlkamer met 17de eeuwse betimmering uit het Sint Pietershof en een bedstee uit het Admiraliteitsgebouw, tin, porselein en kussens, en tenslotte de grote zaal met in de consoles onder de balken van de zoldering de wapens der zeven steden. Daar trokken vooral de vier schuttersstukken van rond 1650 de aandacht met zeer veel bijzonderheden over bewapening en kleding der burgervendels, die hun voor die tijd zeer moderne uitrusting geleend hadden uit het arsenaal van het Noorderkwartier. Misschien waren ze zo rijk uitgedost om de eigenlijk toen al begonnen teruggang van hun stad te camoufleren, de kapiteins met hun wandelstok, de luitenants met hun partisanen, de sergeants met hun hellebaarden en de manschappen met hun pieken en musketten. De stadswijnkannen pasten er goed bij, evenals het schoorsteenstuk met de overliden van het schuttersgilde, waarop verscheidene prominenten van de vier grote doeken te herkennen vielen. Niet onvermeld uit deze zaal mogen tenslotte de Nassauportretten blijven.

Uit het museum gekomen begonnen we een korte wandeling door de stad langs het Sint Jansgasthuis uit 1563 en de Grote Kerk uit 1883, opvolgster van een afgebrand bedehuis, het poortje van het Admiraliteitsgebouw uit 1607 met het ons van de balie in het museum reeds bekende ankerwapen met de drie P's: Pro Patria Pugno, en door de poort van het Oude Vrouwenhuis uit 1610. De binnenplaats, die we daarna overstaken, bood een alleszins acceptabele combinatie van oud en nieuw (bibliotheek) en langs de achterkant van het vrijwel geheel vernieuwde en tot Politiebureau ingerichte Oost-Indische Huis en na weer een poort gepasseerd te hebben stonden we voor het stadhuis met een fraaie dubbele trapgevel uit 1613 met weer de wapens van de zeven stemhebbende steden, wier gecommitteerden hier tot 1705 hun logement hadden. Daar het kermis was en de tenten en kramen aan het begin van de middag tot leven begonnen te komen, liep ieder daar naar eigen aandrifft omheen of tussen door tot we elkaar weer ontmoetten aan de goed verzorgde koffiemaaltijd in restaurant De Keizerskroon aan het Breed.

Daar sprak de voorzitter een kort woord, waarin hij onder meer zijn vreugde uitsprak over de bloei van Niftarlake, zoals die blijkt uit de grote belangstelling voor de excursies, vorig jaar naar Amsterdam en nu deze in het Noorderkwartier. Hij dankte de organisatoren van deze dag, het echtpaar Dukes, voor alle werk aan de voorbereiding en de uitvoering besteed. Hier ook werden we voorzien van kaartjes voor de tocht 's middags

nl. een gecombineerd biljet voor N.S. dagtocht 34: per stoomtram naar Medemblik, met de boot van daar naar Enkhuizen en in de trein van Enkhuizen naar Hoorn.

De wandeling van De Keizerskroon naar het Tramstation aan de Koepoortsweg bood de mogelijkheid even een kijkje te nemen op het Sint Pietershof uit 1617 met fraai aangelegde binnenplaats, heldere gangen met voor ieder huisje een turfkist, een bijzonder gawe betegelde kaarsnis, een stijlkamer en een recreatiezaal met tegeltableau. Veel kleiner was het Klaes Stapelshofje aan het Munnickenveld, te betreden door de daarheen overgebrachte poort van de Latijnse school uit 1625 en haast verscholen achter enige 17de eeuwse trapgevels.

Ruimschoots op tijd waren we aan het Tramstation en konden zo onze trein fraai op zien stomen, vijf rijtuigen getrokken door de locomotief Ir. P. H. Bosboom van de Limburgsche Tramweg Maatschappij, met het fabrieksnummer 9857 in 1922 gebouwd

door Hanomag te Hannover-Linden. De wagons waren van Duitse lokaalspoorweg ondernemingen afkomstig. Er was ook een restauratierijtuig bij, van waaruit onderweg verfrissingen rondgediend werden. De tram, die we in Wognum tegenkwamen met een locomotief van de Nederlandsche Stikstof Maatschappij te Sluiskil en rijtuigen van de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij en één van de Gooische Tramweg Maatschappij is historisch misschien interessanter, maar je kunt nu eenmaal niet alles hebben, wel nalezen in het boekje 'Uit met de Stoomtram', dat ons gedurende de rit voor f 2,— werd aangeboden. We reden in vijf kwartier langs Zwaag, Wognum, Benningbroek, Oostwoud, Midwoud, Twisk en Opperdoos van Hoorn naar Medemblik. Hoewel de tram sedert 1970 vrij geregelde diensten onderhoudt, bleken koeien en schapen nog altijd niet gewend aan het stoomwonder en renden zij in groten getale bij onze nadering weg van de spoorbaan.

De wandeling door Medemblik begon met een korte blik op het door architect A. J. Kropholler (1882—1973) in 1939 gebouwde stadhuis. Hij bouwde in dezelfde stijl met hoge daken en betrekkelijk kleine ramen in muren van rode baksteen ook de gemeentehuizen van Idaarderadeel (te Grouw), Leidschendam, Noordwijkerhout, Waalwijk en Wateringen. Langs de hoofdzakelijk 16de eeuwse Bonifaciuskerk en de 18de eeuwse Weduwenhuisjes bereikten we het voormalige Weeshuis met poortgebouw uit 1785. De gevelsteen met twee weesmeisjes en twee weesjongens stond vorig jaar op de kinderszegel van 35 cent. De in 1930 aan de westzijde geheel nieuw opgetrokken vleugel bleek weer te zijn afgebroken, overigens niet zonder een litteken aan het gebouw te hebben achtergelaten, en te zijn vervangen door zeer moderne maar toch niet al te zeer in de omgeving detonerende bejaardenwoningen van Huize Levensavond. Toen we via de Torenstraat de Westerhaven bereikt hadden was iedereen toe aan rondkijken op eigen gelegenheid. We troffen elkaar aan de Oosterhaven tegenover kasteel Radboud, waar de boot naar Enkhuizen om half zes zou vertrekken. Het werd echter zes uur voordat het motorschip De Stad Enkhuizen van rederij F. van der Lee, de vroegere J. H. D. Koppe van de Amsterdamse rederij van die naam, de haven uitvoer.

De zeereis duurde ongeveer een uur. Van zeereis mag hier wel gesproken worden want er stond een aardige deining en aan bakboord was het enkel water wat we zagen. Achter was het steeds kleiner wordende silhouet van Medemblik met de beide kerktorens en het Wieringmermeergemaal Ir. C. Lely. Aan stuurboord hadden we de Westfriese kust

met de dorpen Wervershoof met kerktoeren en molen en Andijk met jachthaven, gereformeerde kerk met opvallend hoog dak en spaarbekken van de Noord-Hollandse waterleiding in aanleg. Daar passeerden we de katamaran, die we toen we wachtten op onze boot de haven van Medemblik hadden zien uitvaren. Onze kapitein vertelde dat dit tweerompige vaartuig door gehandicapten bemand werd. De ongeveer 12 meter hoge gepleisterde en gewitte vuurtoren, in 1700 gesticht door de commissarissen ter pilotage met medewerking van de Staten van Holland is nog altijd in gebruik. Jac. P. Thijssen noemt hem in zijn album Langs de Zuiderzee de Gelderse toren. Enkhuizen, welks Pancrastoren we al een hele tijd zagen, deed nu ook de koepeltjes van stadhuis en Koepoort, het klokhuis van de Gommaruskerk en uiteraard de Dromedaris uit het geboomte opdruken. De vroegere werkhaven van de Zuiderzeewerken lag vol jachten, het buitenmuseum van het Zuiderzeemuseum liet heel wat houtbouw zien rond het van Den Oever op Wieringen overgebrachte kerkje en naar het zuiden ging de horizon schuil achter de dijk naar Lelystad. Even later lagen we in de Spoorhaven en was het moment van afscheid nemen gekomen. Doch niet iedereen nam direct de trein naar Hoorn en Amsterdam. Voor sommigen zal naast al het hierboven beschrevene van deze Niftarlake-excursie ook in gedachte blijven het onbeperkt schol eten op het terras van Café-Restaurant De Boei aan de Havenweg in Enkhuizen.

Amsterdam, augustus 1976

J. H. van den Hoek Ostende

Bibliotheeknotities

De Bibliotheek van Niftarlake is in de loop van 1976 behoorlijk uitgebreid. Vele aanwinsten worden elders in dit Jaarboekje besproken. In de loop van het jaar is ook een begin gemaakt met het rangschikken en catalogiseren van het 'ongeregeld goed' — vooral knipsels en curiosa — dat een rijke bron van informatie oplevert voor degene die de geschiedenis van onze streek wil bestuderen, maar dat beter toegankelijk moet worden gemaakt. Het belang hiervan bleek vooral bij het selecteren van stukken voor de Tentoonstelling welke in september van dit jaar werd gehouden.

Van vele kanten werd materiaal aan de bibliotheek geschonken. Namens het Genootschap wil ik in het bijzonder de volgende donateurs bedanken:

De Nederlandse Kastelenstichting voor de boeken 'Slot Zuylen' en 'Nijenrode' in de serie 'Nederlandse Kastelen'.

Jhr. Mr. L. A. Quarles van Ufford voor zijn boek 'Gunsterstein'.

De heer W. Zweers voor een verzameling publikaties en tekeningen met betrekking tot de restauratie van de Grootte Zeesluis en Brug te Muiden.

Mevr. A. H. Hogenhout-Hofman voor het boek '350 Jaar Kerk in Tienhoven'.

Mevr. A. M. C. Vis-Honig te Zaandam voor een verzameling Jaarboekjes vanaf 1937 tot heden.

Mej. A. G. Stolp te Loenen voor een verzameling krantenknipsels en andere drukwerken over Loenen, alsmede een groot aantal Jaarboekjes.

De 'Historische Kring Maarssen' voor een complete serie van zijn 'Orgaan'.

*Oudaen,
Breukelen*

*M. A. Dukes-Greup,
Bibliotheecaresse*

„EN DIT IS NOU HET STATION VAN LOENEN . . . .”

*of een eerste aanzet tot de geschiedenis van
de buitenplaats Nieuwerhoek te Loenen*

De zin uit de kopregel van dit stuk werd vorig jaar opgevangen op het jaagpad dat langs 'Nieuwerhoek' voert waarbij de spreker op het huis wees.

De nieuwe en trotse bewoner van het pand is geamuseerd maar wordt geprikkeld om deze en wellicht ook andere passanten wat over de geschiedenis van het huis te vertellen.

Hij hoopt daarbij tevens van meer ter Vecht zakenkundigen aanvullingen te verkrijgen op zijn prille kennis.

Het huis heeft zoals uit het volgende zal blijken vele bewoners gehad en is slechts enkele malen vererfd.

Het is mogelijk omstreeks 1650 gebouwd op een stuk grond, dat naar het zich laat aanzien van Cronenburg gekocht is. Gezien de naam en de nabijheid van Ouderhoek en Middenhoek mag verondersteld worden dat de bouwer een heer van Hoek was. De van Hoeken waren zijdehandelaren uit de Warmoesstraat te Amsterdam en afkomstig uit Vlaanderen. Zij behoorden tot de groep welgestelde doopsgezinde kooplieden, die op het einde van de 16e eeuw naar het Noorden gevlucht zijn.

Uit de familiestambomen wordt duidelijk hoe zij binnen deze kringen en zelfs binnen de familie trouwden om geloof en kapitaal bijeen te houden.

Deze doopsgezinden stichtten vele buitens in Loenen en tussen Loenen en Breukelen. Dit laatste gebied heette werkelijk niet voor niets de menistenhemel.

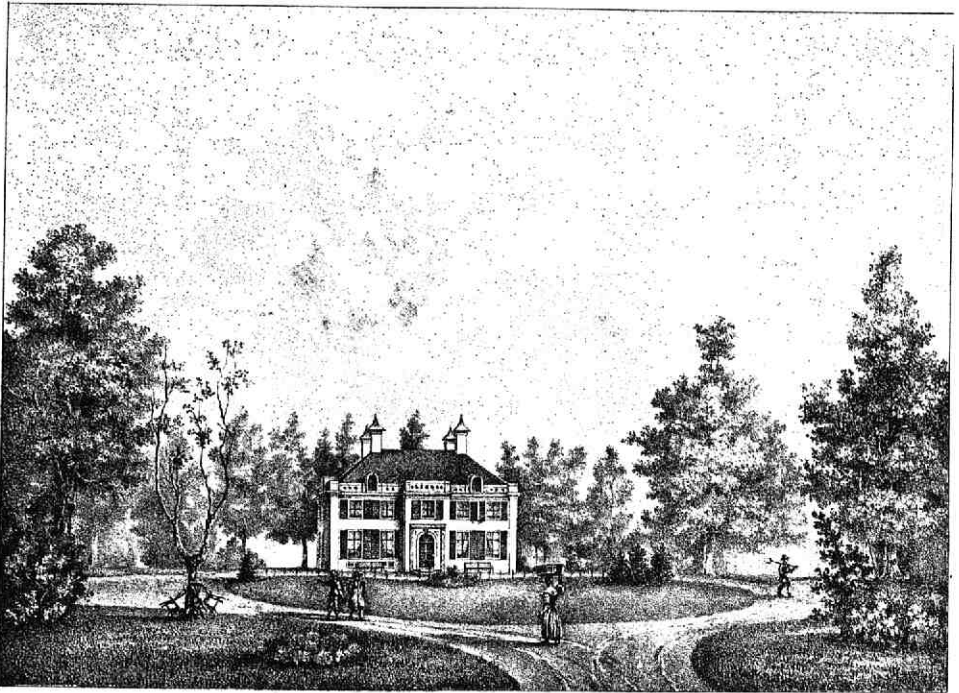
Een kleindochter van de eerste noordnederlandse van Hoek, Cornelia Bierens, getrouwd met haar achterneef Adriaan van Hoek, erfte het huis. Cornelia had in haar bezit een schilderij van Bakhuizen, waarop het huis stond afgebeeld. Mogelijk is het hetzelfde schilderij dat laatstelijk in 1936 in de Brusselse kunsthandel is gesignaleerd en waarop ook Cronenburg staat afgebeeld, alsmede de Vecht met door de wind schuin geblazen speeljachten. Het huis heeft dan kruiskozijsen en twee dakkapellen opzij met aan voor- en achterzijde vrij rijke ornamenten in het midden van de gevel. Ook op de prenten van Stopendaal uit 1719 is het 17e eeuwse karakter van het huis nog duidelijk te zien.

De familie Bierens heeft tot in het midden van de 19e eeuw het buurhuis Middenhoek bewoond. Een ongetrouwd gebleven Cornelia Bierens werd in 1792 honderd jaar en vierde haar verjaardag in haar huis Middenhoek temidden van haar neven en nichten.

Zij liet een zilveren penning slaan om het heugelijke feit te memoreren. Deze is nu in het bezit van een indirekte nakomeling, de Heer Bierens de Haan te Amsterdam.

In 1710 verkoopt Cornelia van Hoek-Bierens Nieuwerhoek aan Jan van Tarelinc I (1661—1729), die directeur was van de Groenlandse en Straat Davis Visserij en eigenaar van een walvisvangstrederij. Hij en zijn zoon hebben het fraaie stucwerk in de gangen en de linkervoorkamer (vanaf de Vecht) laten aanbrengen. Dit stucwerk is geheel in Amsterdamse Lodewijk XIV-stijl met elementen die aan Marot doen denken. Het heeft veel gelijkenis met het stucwerk in het Toneelmuseum in Amsterdam in het buurhuis waarvan, nl. het Bartolottihuis, een kleinzoon van Jan van Tarelinc gewoond heeft. Het stucwerk is uitgevoerd door Jan van Logteren ca. 1735.

Nieuwerhoek, omstreeks 1837

P. J. Lutgers

Het huis moet in deze tijd zeer fraai ingericht zijn geweest, evenals de tuin gezien de Stopendaal afbeeldingen en gezien het feit dat toen van Tarelink overleed in 1729 hij ruim 1 miljoen gulden naliet. Zijn kleinzoon, Jan van Tarelink II (1723—1791), bracht het tot burgemeester van Amsterdam; zijn wapen prijkt in het 'burgemeestersraam' in de Oude Kerk in Amsterdam voor het jaar 1774. De weduwe van Jan van Tarelink I procedeert nog vele jaren over een uitpad op het laantje tussen Nieuwerhoek en Cronenburgh, nu het verlengde van de Bloklaan. Haar zoon Pieter van Tarelink (1683—1753) erft het huis in 1735. Hij was getrouwd met Margaretha Cornelia Balde, zijn nicht, in wiens familie de huizen Wallenstein, Loenen en Cronenburgh waren.

Uit deze tijd, 1726, dateert de kaart van Covens en Mortier, een voorloper van de latere kadasterkaarten en met deze wedijverend in preciezie en detaillering. Op deze kaart is aangegeven de indeling van de tuinen met zelfs de ligging van de perken van de 'broderietuin'. Zoals bij vele buitens hoorde ook bij Nieuwerhoek een een-tiental-hectaren grote melkboerderij. Na de dood van Pieter van Tarelink in 1753 werd het huis geveild door zijn zoon Jan van Tarelink, doch de tijden zijn slecht en het duurt enige tijd voordat een defintieve koper-bewoner opdaagt. Hij koopt daarna Boomrijk in Breukelen, waar hij na het faillissement van de walvisvangstrederij in 1781 in 1791 sterft. De nieuwe bewoner is dan Lucas Bols, de jeneverstoker, die in 1752 van zijn vader Hermanus Rupelmonde erfde en dit vervolgens verkocht en het toen grotere Nieuwerhoek kocht. De vader van Hermanus, weer een Lucas, kocht in 1689 van een Dr. Abraham Blasius het buiten Driehoven in Loenen.

Dit lag waar nu het transportbedrijf van de Fa. Mur is gevestigd, met als tuin de nabijgelegen kwekerij en een stuk van de nieuwbouwwijk over de rijksstraatweg langs de Hollandse molenwetering. Na de dood van grootvader Lucas in 1719 wordt Driehoven door zijn zoon Pieter bewoond¹⁾ en koopt zoon Hermanus Rupelmonde, dat toen veel kleiner was dan nu. In 1715 had vader Lucas nog een bank in de kerk gekocht achter de

bank van Christiaan van Hoek- van Ouderhoek, een oom van eerder genoemde Cornelia van Hoek. Zo had ieder buiten zijn eigen kerkbank. Terug naar Nieuwerhoek. De weduwe van de tweede Lucas, Sara Sophia, een nicht van hem, sterft september 1799 en haar zoon Lucas verkoopt het huis middels een veiling in mei 1800 aan zijn schoonvader Martinus Joan Calkoen voor *f* 24.900,—. De familie Calkoen woonde vanaf 1793 reeds in Loenen in het huis Reysigt, dat zij huurde van de weduwe Kieft Balde, vrouwe van Cronenburg. Waarschijnlijk behoorde deze Calkoen tot de bankiersfirma Calkoen & Co. te Amsterdam. Hij was gehuwd met Johanna Koopman. Van bovengenoemde verkoop is de akte bewaard gebleven zodat nagegaan kan worden hoe groot de bezitting toen was. De beschrijving van het te verkopen goed is als volgt: 'Een Hofstede, genaamd Nieuwerhoek met deszelfs heeren Huisinge, thuynmanswoning²⁾, koetshuis en stallingen, steene koepel³⁾, Cabinetten⁴⁾ en 't geene daar verder bij aard en nagel vast is, alsmeede een overplaats met deszelfs schuur en paardestal en 't geen meede daar op aard en nagelvast is, voorts een boerderij met deszelfs huysmans woning, stallingen voor vier en twintig stuks hoornvee, hooyberg, wagenhuis en paardestal, beneevens de daar agter en terzijde liggende campen hooy en wijland waarin diverse bossen met hakhout groot met alkanderen twee en dertig en een half morgen⁵⁾ en laatstelijk nog een bank in de kerk te Loenen. Staande en gelegen aan de Steenweg tussen Loenen en de Nieuwerhulst'.

In een aparte koop worden de tuinbeelden gekocht voor *f* 275,—. Betaling dient te geschieden in 'vrij, grof, ongestempeld Hollands zilvergeld, ten minste zesthalven of gouden ridders.'

De boerderij en het land zijn verhuurd 'voor *f* 300,— in 't jaar neevens drie vierendeelen zomerbooter jaarlijks'.

In 1801 verkrijgt Calkoen vergunning tot het leggen van voetangels en klemmen in de boomgaard 'daar veele kwaadwillige menschen zig niet ontzien van tijd tot tijd vrugten uit de thuin van des Requestrants buitenplaats te steelen'. Om ongelukken te voorkomen dienden bordjes geplaatst te worden met een duidelijk geschreven 'waarschouwing'.

In 1817 worden de kerkbanken (3 stuks) overgeschreven van Calkoen op o.a. Jacob Walraven, die eveneens met Johanna Koopman is getrouwd zodat aangenomen wordt dat de heer Calkoen eerder is overleden en zijn weduwe hertrouwd is met de heer Walraven, die blijkt te wonen aan de Keizersgracht bij de Hartenstraat. Kerkbanken 1 en 2 in het Noorderkruis van de kerk behoorden tot 1817 aan mevrouw Smissaert weduwe Kieft Balde, vrouwe van Cronenburg en Loenen etc., etc. voor het buiten Wallenstein. Daarna, tot de opheffing van het eigen banken systeem, horen deze banken bij Nieuwerhoek en zijn zij steeds meeverkocht. In 1805 koopt de heer T. G. Gülcher, een dubbele kerkbank voor *f* 500,—, welke behoort bij de buitenplaats Ruygenhoff welke laatste hij wellicht terzelfder tijd heeft gekocht. Ruygenhoff lag tussen het huidige Middenhoek en Nieuwerhoek in.

In maart 1824 zijn beide heren reeds gestorven want de weduwen sluiten een contract over het verleggen van de tussen Ruygenhoff en Nieuwerhoek gelegen molenwatering.

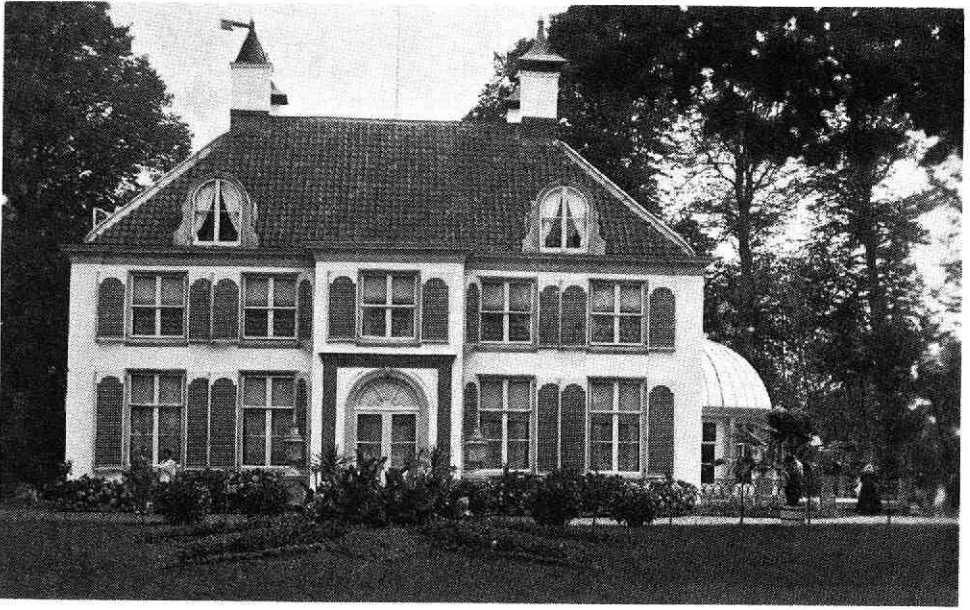
¹⁾ Later koopt Pieter Frankendael in de Watergraafsmeer bij Amsterdam.

²⁾ De tuynmanswoning is waarschijnlijk het linker bouwhuis vanaf de weg gezien en het koetshuis dus het rechter huis.

³⁾ De koepel stond waar nu de kas van 'Klein Kronenburg' staat, althans op de kadasterkaart van 1833 staat hij daar.

⁴⁾ Met Cabinetten worden verschillende lichte bouwsels bedoeld inclusief door geschoren heggenvormde zitnissen.

⁵⁾ Een morgen gronds is wat een boer in een morgen kan ploegen en in deze streek ca 6/7 ha. De grootte van het terrein is nog ongewijzigd vergeleken met de kaart van Covens en Mortier uit 1726.

Nieuwerhoek, omstreeks 1900

Eind 1827 worden de Nieuwerhoek kerkbanken overgeschreven op Willem Pieter Pook van Baggen, zonder beroep. In dat jaar heeft hij dus Nieuwerhoek gekocht. In april 1830 huwt hij, 37 jaar oud, op Nieuwerhoek met Johanna Elisabeth Rahder, toen 20 jaar oud. Zij woonden er permanent en kregen 8 kinderen. P. J. Lutgers meldt in zijn 'Gezigten aan de rivier de Vecht' dat Pook van Baggen 'de huizing en den aanleg aanmerkelijk verfraaid en uitgebreid heeft'. De tekening welke hij toen van het huis gemaakt heeft toont het huis en de tuin zoals die er in wezen nu nog uitzien, behalve het nu verdwenen antiek en de later aangebouwde keuken en serre.

De uitbreiding betrof de aankoop van Ruygenhoff dat reeds in 1833 bij Nieuwerhoek getrokken blijkt te zijn gezien de Kadasteropname van dat jaar.

Wellicht heeft eerst toen het huis zijn kruisvensters verloren en zijn 19e eeuwse aanzien gekregen. Mogelijk ook dateert de wandschildering in de linker achterkamer uit deze tijd. Lutgers noemt in hetzelfde boek als eigenaar sinds kort van Rupelmonde J. N. Pook van Baggen waarschijnlijk een broer van Willem Pieter.

Reeds in 1812 heeft een A. Pook van Baggen een kerkbank in Loenen, die vanaf 1821 van de weduwe Pook van Baggen is.

Mogelijk zijn dit de vader en moeder van de twee eerstgenoemden. Februari 1837 wordt Nieuwerhoek verkocht aan Georg Maes, koopman te Amsterdam, voor f 52.500,—. Hiervan is weer een akte in het huisarchief aanwezig. De omschrijving van de 'Heerenhofstede' toont de veranderingen. De omschrijving van de 'Heerenhofstede' toont de veranderingen. De tuinmanswoning bevat nu een biljartkamer en er is sprake van een badhuis. De terreingrootte van de buitenplaats alleen is 17 bunder, 78 vierkante roeden en 51 vierkante ellen. Het metrieke systeem was nog niet erg aangeslagen! De Heer Abraham Bierens wordt genoemd als eigenaar ten Zuiden, warmee het met Middenhoek samengetrokken Hoogerwerff bedoeld is. De boerderij, eveneens Nieuwerhoek genaamd, was groot 26 bunder, 67 roeden en 72 ellen en belendde in het Westen ook aan terrein van Abraham Bierens doch in het Zuiden aan Nieuwerhoek en terrein van de heer Jacob Hendrik Luden. De helft van deze grond lag in 't Sticht en de andere helft in Hollands

Kronenburg. Daarnaast wordt apart vermeld het terrein van de voormalige 'Heerenhofstede' Ruygenhoff groot 1 bunder, 42 roeden en 26 el.

Georg Maes gebruikte Nieuwerhoek als zomerhuis.

Op 1 augustus 1849 zijn de kerkbanken 1 en 2 overgeboekt op de heer Joannis Willem van Reenen zodat aangenomen wordt dat het huis dat jaar is overgegaan in zijn handen. In september 1837 waren reeds de banken van de buitenplaats Bijdorp overgeboekt van de heer C. de Bruijn Mz. op zijn naam waarschijnlijk tegelijk met de koop van dat huis. Zoals bekend voegde deze van Reenen een aantal buitenplaatsen bij elkaar voor de nieuwe buitenplaats Vechtlust. Waarschijnlijk is Nieuwerhoek in deze tijd verhuurd geweest.

In 1869 komt Nieuwerhoek in handen van zijn zoon J. H. C. van Reenen, grondeigenaar te Velp, bij akte van scheiding. Het huis is in 1874 verhuurd voor *f* 700,— per jaar aan de heer C. van den Bergh van Lexmond. Lutgers noemt Mr. A. H. van den Bergh van Lexmond in 1836 als eigenaar sinds vele jaren van Over-Holland. De van Reenens nemen later de ambachtsheerlijkheid Lexmond over en gebruiken sindsdien het 'van Lexmond' achter hun naam. In 1874 wordt Nieuwerhoek geveild, hetgeen het einde betekent van het huis als echte buitenplaats.

Koper van het huis met koetshuis en tuinmanswoning met boomgaard is Jhr. Mr. J. B. Strick van Linschoten voor *f* 16.600,—. Het oppervlak van het gekochte bedraagt 3 ha aren 32 centiaaren. Het koetshuis bevat een paardenstal en de tuinmanswoning een koepelkamer en een biljard- en mangelkamer. De koepelkamer lag links achter het tuinmanshuis.

De tuinmanswoning is verhuurd voor *f* 50,— per jaar. Aan deze woning grenst de menagerie. Apart wordt genoemd dat de beplanting aan weerszijden van de Amsterdamse Straatweg bij de koop behoort.

De apart verkochte overtuin van 33060 m² is beplant met eiken en een boomgaard. Bij de nog aanwezige vijvers staat het badhuis. Nog heden ten dage is de plaats van de vijvers in de boomgaard als lage drassige plek te herkennen. Ook stond er een koepel van grote afmetingen nl. 15 x 40 m. Eveneens apart verkocht werd het deel van de overtuin genaamd Ruygenhoff. Hierop stonden een oranjerie van 700 m² (!), een duivenkast en een schuurtje. Het geheel was 54465 m² groot. De boerderij Nieuwerhoek was kennelijk reeds eerder afgesplitst want deze komt niet in de veiling. De gemeente Loenen had de helft van de Oranjerie in gebruik. De heer Strick van Linschoten was kantonrechter in Loenen, later in Breukelen, en lid van de provinciale staten van Utrecht. Hij was afkomstig uit Amersfoort waar hij griffier bij het Kantoorgerecht was en bewoonde vóór Nieuwerhoek het buiten Oud-Over, toen in Loosdrecht. Van zijn drie dochters trouwde de oudste in 1882 met de zoon van notaris van Beusekom te Loenen, het paar ging wonen op Bosch en Vegt in Oud-Over. De jongste trouwde in 1890 met een Doude van Troostwijk, zoon van de burgemeester van Loenen wonend op Sterreschans en zelf later burgemeester van Abcoude. De tweede trouwde op dezelfde dag als haar zuster met marine-officier de Meester, wiens ouders op Kalorama woonde. Er werd dus druk getrouwd tussen de Vechtbewoners.

In 1892 werd het huis geveild door de weduwe Strick van Linschoten, geb. van Notten, en koper werd Dirk Pos, groothandelaar in grutterswaren te Amsterdam. Tot die tijd was er nog geen bebouwing in de oude overtuin, zodat men vanuit het huis een mooi uitzicht over de weilanden had.

Rond 1910 werd de heer P. M. Adèr eigenaar. Hij kwam toen uit Indië en bleef ongehuwd. Hij liet de koepelserre aan de zuidkant aan het huis bouwen. Gedurende de 1e wereldoorlog logeerde de familie Bastert, die Rupelmonde tijdelijk moest verlaten vanwege 't schootsveld voor vesting Nieuwersluis korte tijd op Nieuwerhoek. Een heer Dietrich van Duits Joodsen-huize huurde het huis enige tijd en liet het flink opknappen. De stoomverwarming is er in die tijd ingekomen. Na de dood van de heer Adèr erfde

zijn broer J. W. H. Adèr, koffiemakelaar te Amsterdam het huis in 1918. In 1920 verkocht hij het aan de heer J. H. C. van Reenen van Lexmond voor f 80.000,—. In die tijd bestond de koepel aan de Vecht nog. Deze van Reenen was een kleinzoon van de eigenaar uit 1874 en bewoonde eerst Vechtlust. Hij bewoonde Nieuwerhoek slechts korte tijd en verkocht het in 1924 aan J. Schuit, directeur van de Nederlands-Indische Landbouwmaatschappij, voor f 26.000,—. Bij deze verkoop werd de boomgaard met moestuin afgesplitst en separaat verkocht. In dit deel werd kort daarna het huis Klein-Kronenburg gebouwd in een goed aan de omgeving aangepaste stijl. Nieuwerhoek werd enigszins verbouwd doordat de keuken in het sousterrain werd dicht gegooid en de erboven liggende opkamer werd verlaagd tot het niveau van de rest van het huis.

Een nieuwe keuken werd aan de Noordzijde aangebouwd en de rechter voorkomer (vanaf de Vecht) voorzien van een schouw en betimmering.

In de sloot tussen jaagpad en tuin lag een schutenhuis, mogelijk door de van Reenens gebouwd.

Toen het in de suiker slecht ging na de crisis van 1929 verhuisde de familie Schuit naar de Dorpsstraat in Loenen en werd het huis in 1932 verkocht aan C. de Joncheere. Deze werd eigenaar voor f 34.000,— en bewoonde het huis vanaf april 1933. Hij was eigenaar van de steenfabriek Vecht en Rijn tussen Breukelen en Maarssen.

In de 2e wereldoorlog is het huis enige tijd gevorderd geweest. Na het overlijden van de heer de Joncheere in 1952 verkocht zijn weduwe het in 1955 aan Dr. Wijnand van Enst voor f 64.000,—. Mevrouw de Joncheere behoudt het tuinmanshuis, dat in 1966 aan Mevr. L. Beyer-Hubrecht wordt verkocht. Dr. van Enst was later professor aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam in de heelkunde. Na zijn vroegstondig overlijden verkoopt zijn weduwe Mevrouw G. van Enst-Boogh het huis in 1975 aan ondergetekende. Het botenhuis is dan weer afgebroken doch bijgebouwd zijn een schuur en een kas. Bij deze verkoop is het koetshuis in andere handen overgegaan zodat van de vroegere buitenplaats nog rest 1 ha tuin met huis, stenen schuur, kas, houten schuur, jaagpad met aanlegplaats.

Als zovele buitens aan de Vecht heeft Nieuwerhoek een groot aantal eigenaren gekend en is het slechts enkele malen door vererving voor langere tijd in één familie gebleven.

Het huis vertoont nog de vorm, die het in de 17e eeuw heeft gekregen, afgezien van de twee kleine aanbouwsels aan Noord- en Zuidzijde. Door aanpassing van de ramen aan de vroeg 19e eeuwse smaak en het aanbrenge van grote luiken alsmede door het witpleisteren van de muren is het 17e eeuwse karakter wat gemaskeerd voor de vluchtige beschouwer. De goede verhoudingen zijn echter nog steeds onmiskenbaar stammend uit de glorie-tijd van onze architectuur.

Loenen aan de Vecht, september 1976

E. Munnig Schmidt

MUIDERBERGS GRAFKELDER BEWAART ZIJN GEHEIM

Tijdens een rondwandeling door Muiderberg achtte de gids van zaterdagmiddag 17 juli het noodzakelijk, ongemerkt de route te wijzigen en geen bezoek te brengen aan het kerkhof rondom de 15e-eeuwse kerk. De wandelaars zullen nauwelijks hebben gemerkt dat er iets aan de hand was. En als er in het najaar door Oud-Muiderberg opnieuw wandelingen op touw worden gezet, zal de route zeker doelbewust juist weer leiden naar het plekje dat nu bijna angstvallig werd geschuwd: een unieke oude grafkelder aan de noordkant van de kerk.

Wat was er die zaterdag de 17de juli aan de hand? De heer Klaes Sierksma, toen als gids fungerend, ontdekte tot zijn grote schrik al van verre, dat een oude en bezienswaardige grafkelder door vandalen was kapotgeslagen: een deel van de platliggende zerg lag opzij geschoven, een gapend gat stelde de inhoud van de kelder aan het daglicht bloot . . .

Het medelid van het Comité Oud-Muiderberg, P. de Raadt, werd prompt op de hoogte gebracht. Hij informeerde de kerkvoogdij en vernam, dat de kosten 's ochtends reeds de politie had gewaarschuwd. Inmiddels was besloten zo snel en zo goed mogelijk, zij het provisorisch, de kelder te dichten. De heer Sierksma, daartoe gemachtigd door de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, wilde echter met de heer De Raadt nog direct een onderzoek instellen naaar de inhoud van de grafkelder; een onderzoek waarmede de kerkvoogdij graag instemde.

Het was dadelijk duidelijk, dat de grafschenners potige lieden moeten zijn geweest, of althans gewapend waren met koevoeten en breekijzers. Vanouds liep er al een scheur door de dekzerk van de grafkelder (al vóór de grote kerkbrand in 1934), maar om het daardoor loszittende brok hardsteen opzij te krijgen moet veel kracht zijn gebruikt. Daarbij raakte ook een brok steen met beeldhouwwerk los, dat gelukkig ter plaatse was blijven liggen.

De ontdekking in de kelder van een zwarte massa 'aarde', zonder dat er 'schatten' waren uitgestald, moet voor de boosdoeners voldoende zijn geweest om de aftocht te blazen: het was direct wel duidelijk, dat zij niet *in* de grafkelder waren gekropen (uit welke diepte van zo'n 2½ meter zij trouwens zonder behulp van een passend laddertje niet weer naar boven hadden kunnen komen . . .).

Onzalig

De grafkelder ligt vrijwel tegen de noordelijke muur van de uit omstreeks 1600 daterende kerk, precies in het midden ervan, op een afstandje van 88 cm. Voor kenners van begraafplaatsen bij oude kerken schuilt hierin op zichzelf al iets merkwaardigs: de noordkant van de kerk — de 'onzalige kant' noemde men die — was vroeger uitsluitend de plaats, waar dieven en moordenaars, rovers en zelfmoordenaars ter aarde werden besteld. Nog tot in onze eeuw wilden velen er niet aan om voor zichzelf een graf te reserveren aan de noordkant van de kerk. En een historicus ontdekt aan de zerk terstond nog iets merkwaardigs: er is een geheel onbeschadigd wapen in uitgehouwen; en dat nog wel na de Franse revolutie en nog nà het bezoek van Napoleon aan Muiderberg, toen de prefect er vooraf nadrukkelijk voor had gezorgd, dat Zijne Majesteit niet zou worden verontrust en gestoord door familiewapens als de tekenen van het vroegere patriciaat en de verafschuwde adel . . .

En zelfs die combinatie van een 'gewapende' steen op een grote grafkelder aan de noordkant wordt in zijn verbazingwekkendheid nog vergroot door het feit, dat zerk en kelder zo op het oog toch duidelijk dateren uit een periode — nog vóór het verbod op begra-

vingen binnen de kerk — dat aanzienlijken in elk geval hun grafstêe reserveerden op een voorname plaats binnen het gebouw!
Allemaal raadsels . . .

Zeeman

Het spreekt vanzelf, dat ook de volksfantasie is gaan spreken rond die zerk en kelder, waarop geen enkele naam of overlijdensjaartal ook maar iets wilde verraden over wie daar waren bijgezet. Als meest vaststaand verhaal werd wel gezegd, dat er omstreeks 1780 voor het laatst een gestorvene was bijgezet. En ook wist men in het dorp vrijwel zeker, dat in de kelder vier bijzettingen hadden plaatsgevonden.

Er waren méér verhalen in omloop. Zo zou op zekere dag in het verleden een zeeman op de Zuiderzee overboord zijn geslagen, verdrongen en aangespoeld. Men vond op het lichaam een grote som gelds en een papier, waarop bij wijze van laatste wilsbeschikking was geschreven, dat het geld gebruikt moest worden om een grote grafkelder te bouwen, die tot in eeuwigheid zou moeten dienen voor de bijzetting van drenkelingen. Aan die laatste wil is uiteraard gevolg gegeven; de zeeman — die van Poolse afkomst en van adel heette te zijn — vond ook zelf in de kelder zijn laatste rustplaats. Het wapen van zijn zegelring werd nagebeiteld op de dekzerk.

Een andere verteller weet te verhalen over twee gelieven uit Amsterdam, die van de wederzijdse ouders geen toestemming kregen om te trouwen. Zij wilden van elkaar niet scheiden — het bekende liedje — en voeren in een bootje de Zuiderzee op; het paar sprong hand in hand over boord en de dood sloeg toe. Het tragisch lot wilde echter, dat zijn lijk aanspoelde in Muiderberg en daar ter aarde werd besteld in de grafkelder voor drenkelingen, terwijl háár stoffelijk overschot aan de kust bij Nunspeet terecht kwam . . . En tenslotte is er het verhaal van de zeeman, van hoge afkomst, die met inzet van zijn eigen leven getracht heeft zijn geliefde te redden van de verdrinkingsdood in de Zuiderzee. Zonder resultaat.

Palmboom

Het laatst aangehaalde verhaal zou eigenlijk zijn bevestiging wel vinden in een tweeregelig rijm, dat in de steen op de grafkelder werd uitbeiteld:

Menschlievendheid wacht niet naar dwang
Noch word weerhouden door belang.

En de hoge afkomst van de zeeman zou dan geïllustreerd zijn in het familiewapen dat de steenhouwer boven deze versregels aanbracht. In midden 18de-eeuwse stijl uitgevoerd is het een wapenschild, waarop een palmboom prijkt. Boven het schild staat een aanzienlijke ridderhelm, met aan beide kanten sierlijk opkrullende dekkleden. Als bijzonder embleem doet een uitgestoken arm als helmteken dienst; de hand omklemt iets, dat in de loop der tijden door verwerking van de steen is beschadigd. Op het eerste gezicht lijkt het een roedenbundel, maar bij nauwkeuriger bestudering blijkt, dat het wel een 'uitgerukte' palmboom zal moeten zijn; meestal is trouwens het helmteken gelijk aan het wapenembleem. Maar wapen en spreuk geven nog geen enkele oplossing van het raadsel, op wiens naam de grafkelder gesteld moet worden. Geen enkele verdere aanduiding is in de zerk uitgehouwen. En het identificeren van zo'n wapen is een vrijwel ondoenlijke zaak; er zijn immers miljoenen familiewapens, die natuurlijk nergens volledig zijn geregistreerd . . . De palmboom zou er waarschijnlijk op kunnen duiden, dat het een wapen is geweest van een familie, die relaties onderhield met tropische landen.

Van de patriciërsfamilies, die de voormalige tien buitenhuizen bij de Muider Berg bezaten, is er echter geen één, die zo'n wapen voerde. Ook niet de gecommiteerde bij de West-Indische Compagnie of Maatschappij ter Kamer Zeeland, Barend Gebrand

Homoet, een tijdlang bewoner van de buitenplaats Rustrijk (tegenwoordig wordt het plantsoen er omheen veelal Echobos genoemd).

Maar met dat alles zijn we nog geen stap verder gekomen!

En toen, in de nacht van 16 op 17 juli jl., kwamen er onverantwoorde lieden, die met kennelijk minderwaardige bedoelingen het 'raadsel van Muiderberg' wilden ontluisteren. Besloten werd de gehele inhoud van de kelder te verwijderen en aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. De spleet, die was ontstaan, bood precies de kans om een ladder in de kelder te plaatsen en de vettig-zwarte inhoud met emmertjes naar boven te hijsen. Uiteraard is het onderzoek 's avonds laat en 's ochtends vroeg ter plaatse verricht. Toen de inhoud was afgevoerd bleek, dat de kelder zelf ruw afgepleisterd, maar geheel gave wanden heeft, terwijl de vloer bestaat uit grote, geel geglazuurde tegels (22 x 22 cm). Ingehakte moeten aan weerskanten in de lange wanden leverden de conclusie op, dat daarin steunbalken konden worden geplaatst om twee kisten boven elkaar in de kelder bij te zetten; de onderste slechts enkele centimeters boven de bodem.

De 'grote' vondst, die gedaan werd — er was nog een verhaal, dat de dekzerk vroeger ieder jaar werd omgekeerd, omdat er dan een inscriptie leesbaar zou zijn — kwam inderdaad aan de onderkant van de zerk te voorschijn. Het bleek, dat aan het voeteneinde een jaartal ingehakt was, 1782, met daarbij drie grote initialen, I.A.G.: De laatste hebben kennelijk betrekking op de naam van de steenhouwer. Inmiddels zijn verschillende instituten en musea gevraagd na te gaan of deze steenhouwer mogelijk ook elders zerken op zijn naam heeft staan en of daarbij misschien zijn volledige naam is bekend geworden. Vooral zijn woonplaats zou misschien aanwijzing kunnen geven, in welke richting gezocht moet worden om de opdrachtgever op te sporen.

Uiterst belangrijk is uiteraard het jaartal. Merkwaardig genoeg klopt dit ongeveer met de overlevering van bijzettingen in de kelder in 1780. En om nu de naam van de wapenvoerende familie terug te vinden behoeven we ook niet meer te zoeken tussen plm. 1750 en 1850 (de stijlperiode van het wapen), maar moeten we rond 1782 blijven en de relatie trachten te vinden tussen een patriciërs- of adellijke familie met Muiderberg in die tijd.

Vier, twee, één?

Het verhaal dat er vier bijzettingen hebben plaatsgevonden is ontzenuwd, daar de kelder precies plaatsbood aan twee kisten. Of zou er onder de thans zichtbare tegelvloer, dieper dan de nu al bijna 2.50 meter nog iets schuilgaan? Na het nauwkeurig uitzeven van de zwarte, aarde-achtige massa die uit de kelder was opgehaald, bleef er ook al weer een merkwaardige rest aan overblijfselen achter. Behalve twee kaarsstompen van zeer recente datum (duidelijk brandend in de kelder geworpen tussen de loszittende steenvoegen boven het maaiveld door) en een gebroken stenen pijpje uit de tweede helft van de vorige eeuw vonden de onderzoekers twee kleine, bijna vergane brokstukken terug van slechts twee steunbalken, waarop dus één kist zal hebben gestaan. Op die ene kist — waarvan geen splintertje hout werd aangetroffen — wijzen ook vier ijzeren kisthengsels, acht deksel-sluitpennen en een kleine hoeveelheid spijkers.

En tenslotte de gevonden skeletdelen, die toch nog weer opnieuw een raadsel zouden kunnen opwerpen. Hoewel de situatie, waarin alles werd aangetroffen, niet de indruk gaf, dat er ooit grafschennis is gepleegd, bleken van één (mannelijk) skelet slechts ten dele beenderen bewaard van onder de gordel: ruggegraat, ribben, wervels en de schedel zijn verdwenen . . . Terwijl toch die laatste — ook voor wetenschappelijke doeleinden — het meest begeerde stuk vormt, maar de overige gedeelten tot aan het bekken, met armen en handen, weinig 'interessants' bieden.

De gedachte aan een aangespoeld en deerlijk verminkt lijk dat ooit is bijgezet komt weer boven. Maar de staat van de beenderen laat de conclusie toe, dat dit dan toch zeker niet langer dan een eeuw geleden moet zijn gebeurd . . .

De hard werkende onderzoekers — men wilde toch wel zo snel mogelijk alles weer in orde brengen op deze begraafplaats, die regelmatig dienst doet — waren er niet in geslaagd het grote geheim van Muiderberg op te lossen.

Vloer op vloer

De heer Sierksma besloot daarop, dat hij met zijn grafdelver-collega zou trachten enkele vloertegels in de kelder te lichten. Misschien (bij het kloppen op de tegels ontstond een wel wat belovend hol geluid) dat daaronder de oplossing zou komen.

Een verrassing werd het wèl! Een keurig in verband gemetselde vloer van kleine rode baksteen, vrijwel naadloos gemetseld en keihard vertoonde zich onder een drietal tegels aan het oog. En daaronder wéér een even exact gelegde vloer; en nóg een; en nóg een. Wat zou daar wel onder zo'n solide basis voor het tegelvloertje te voorschijn komen?

Helaas — al bleef het interessant — daaronder zat schoon, tamelijk helder geel zand. Bij het aftasten met ingedreven roeden bleek noch verticaal naar onderen, noch horizontaal onder de toen bereikte kelder-'basis' meer iets anders aanwezig dan puur schoon, droog en rul zand; zeezand . . .

Uiteraard kwam een gevoel van teleurstelling boven, nog versterkt toen bij het aftasten van de buitenmuren van de kelder ook absoluut geen vaste bouwgrafmenten meer konden worden gevonden.

Hoewel de onderzoekers natuurlijk op meer spectaculaire resultaten van het urenlange zwoegen hadden gehoopt en de werkelijke vondsten toch ook teleurstellend lijken (zou er bij het kerkherstel na de grote brand in 1934 ook aan deze buitengelegen grafkelder zijn 'gerommeld'? Waarschijnlijk dan ongewild omdat een groot deel van het bluswater er natuurlijk uit gehaald moest worden), was de heer Sierksma alleen al met het vinden van dat zand in z'n nopjes. Zo op het oog — want alles moet natuurlijk geanalyseerd worden in laboratoria — heeft hij steun gekregen voor zijn theorie, dat de kerk van Muiderberg niet is gebouwd op de 'echte' berg (de Kavelberg), maar op een kunstmatige verhoging, die tegen de berg aan is gevleid. De kerk staat namelijk met het rondom gelegen kerkhof exact op een klein stukje grond dat buiten de rechtsbevoegdheid van Schout en Schepenen viel, maar eertijds regelrecht onder de graaf van Holland ressorteerde. Vandaar ook, dat Muiderberg nooit een brinkdorp is geworden, maar een streekdorp aan de oostkant van de berg, met rondom een eng en aan de ingang van het dorp een meent; deze meent werd in de 18de eeuw omgevormd tot een plantsoen dat men abusievelijk thans officieel Brink noemt.

De grafkelder is geheel gereinigd. Alles wat erin werd aangetroffen keurig schoongemaakt en teruggelegd. De mooie zerk tenslotte, die op (hoge) kosten van de kerkvoogdij had moeten worden hersteld omdat deze onderhoudsplichtig is en kelder noch steen op een monumentenlijst zijn geplaatst, is deskundig hersteld door vrijwilligers (waaronder een die zijn dagelijkse werkkring heeft bij het herstel van monumenten) en ordelijk vastgelegd. Uiteraard is alles tevoren exact geregistreerd, opgemeten en door een archeologisch fotograaf (de heer R. Keijzer) ook in beeld opgenomen. In de kelder is een kort verslag van het onderzoek ten behoeve van latere geslachten achtergelaten, waarvan afschriften thans berusten bij de kerkvoogdij, de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, het Rijksarchief in Haarlem en het gemeentearchief van Muiden en Muiderberg.

Het onderzoek naar het wapen, naar de initialen van de steenhouwer, naar de verwijderde zwarte 'aarde' en naar het bodemzand gaat voort. Zou inderdaad ooit het geheim van Muiderberg nog worden onthuld? De legenden en sagen zijn wel onthulsterd!

Bovenstaand artikel, dat in nauwe samenwerking met de Stichting Comité Oud Muiderberg tot stand kwam, werd met welwillende toestemming van de Redactie van 'De Gooi- en Eemlander' overgenomen uit het nummer van 14 augustus 1976.

HET BÄTZ-ORGEL TE BREUKELLEN

28 Mei 1787 was voor Breukelen een belangrijke feestdag. Ten aanhoren van een omvangrijke schare gelovigen sprak de predikant van Breukelen, Ds. N. Schintzel een (even omvangrijke) predikatie uit, ter gelegenheid van de inwijding van het nieuwe orgel in de Hervormde Kerk.¹⁾

'Het ware gewenscht dat ook deze kerk met zulk een nutig speeltuig voorzien zoude worden [. . .]. Daar anders in eene talrijke vergaadering veele speeltuigen en personen zoude nodig zijn, daar is alleen het orgel genoegzaam; dat orgel, hoe groot ook van zamenstel, indien zijne pijpen met de nodige wind vervuld zijn, wordt slegts door één Persoon gemakkelijk bespeeld. Hierbij komt in de tweede plaats, dat men in een orgel de nabootzing van veelerlij speeltuigen konstiglijk als in een klein bestek heeft weeten zaamen te voegen en eindelijk omdat het orgel het meest bequaame speeltuig is om de harde wangeluiden, de valsch gevatte toonen en het maateloos geschreeuw van onkundige zangers te verdooven, de eenparigheid in het zingen te bevorderen, den Godsdienst daartoe te veraangenamen en het hart der Christenen op te wekken tot eerbied en ontzag, zoowel als om hetzelfde meer vatbaar te maaken voor de prediking van Godswoord' . . . Volgens Ds. Schintzel betrof het hier het eerste orgel in Breukelen (een mededeling die onjuist is, want Breukelen bezat reeds in 1538 een orgel, gebouwd door Hendrik Niehoff) en werkten behalve de Utrechtse orgelbouwer Gideon Thomas Bätz en de Utrechtse beeldhouwer W. Winter, verschillende 'baazen' uit Breukelen, zoals de timmerman Jan van Beusken, de schilder C. van Nieuwkerk, de metselaar Dirk van Emmerik en de smid Kater aan de voltooiing van het instrument mee: 'kund' en handigheid van stedelijke werklieden trotserend'.

Op deze feestelijke dag werd het orgel bespeeld door de beroemde Anthony Munnikhuysen, organist van de Oude Lutherse Kerk te Amsterdam; in de toekomst zou de 'heer de Jong, waarnemende het schoutsampt in dit gerecht' het orgel bespelen, zich daartoe 'vrijwillig aangeboden hebbende, uit liefde, zonder tijdsduur, totdat men van een bequaam organist voorzien was'. Hoe kwam Breukelen aan dit fraaie instrument en wie was de 'beroemde en eerlijken Utrechtsche orgelmaaker Bätz'?

De kerkerekeningen van Breukelen²⁾ geven hierover geen uitsluitel. Weliswaar zijn de bedragen aan timmerman, schilder en smid aanzienlijk hoger dan in andere jaren, maar een post, betaald aan de orgelbouwer, noch de kosten van het onderhoud na 1787 zijn er in te vinden.

De oplossing geeft weer de preek van Ds. Schintzel: het orgel werd aan de kerk van Breukelen geschonken door 'de edelmoedige Noortwijk, — zo de Ambachtsheer dezer Heerlijkheid en patroon van deeze kerk [het instrument een] plaats in dit gebouw vergunde'. Deze toestemming werd uiteraard gegeven door de 'opperkerkmeester', in die tijd 'Mr. Johan Orrt, Heer van Nijenrode, Capiteyn ter zee, tans commandeerende 's Lands fregat van oorlog de Jason. Deze zorgde ook voor het onderhoud van het instrument, zodat pas vanaf ca. 1810 (Johan Orrt overleed in 1814) posten voor het onderhoud van het orgel in de kerkrekeningen voorkomen.

Een andere bron³⁾ vermeldt meer over de gulle schenker: Claude van Noortwijk was een 'beroemd koopman te Amsterdam, over wie wij niets naders hoeven te vermelden'.

Hij bewoonde als buitenhuis 'huize Boemoord onder Breukelen St. Pieter'. Het moeilijke zingen van het Godsvolk te Breukelen zonder begeleiding van een orgel zullen hem tot zijn edelmoedige daad hebben gebracht en waarschijnlijk genoot hij tot zijn dood in 1797 van de edele orgelklanken, althans tot dat jaar komt zijn naam voor in het rekeningenboek als huurder van één der vaste banken in het koor van de kerk.

De keuze van Gideon Thomas Bätz (1751—1820) als de aangewezen bouwer voor het orgel van Breukelen lag voor de hand. Niet alleen was Bätz woonachtig te Utrecht en dientengevolge de dichtstbijwonende orgelmaker, maar bovendien beschikte hij als zoon van de vermaarde Utrechtse orgelbouwer Johann Heinrich Hartmann Bätz (1709—1770) en als bouwer van enkele fraaie en goed gerecenseerde instrumenten (o.a. in Hervormde Kerk te Heukelum en in de Rooms Katholieke Kerken te Loenersloot en te Abcoude) over goede aanbevelingen. Veel concurrentie in zijn directe omgeving onderzocht Bätz op dat moment nog niet. Weliswaar had hij enige jaren tevoren gebroken met zijn jongere broer Christoffel; zij waren dus in wezen elkaars concurrenten; wanneer echter de nood aan de man kwam bleken de gebroeders toch voor elkaar in de bres te springen. De Utrechtse orgelbouwer Abraham Meere, die later een geduchte concurrent voor Bätz zou worden was in 1787 nog maar net een bedrijfje als zelfstandig orgelmaker begonnen en Bätz had toen nog niets van hem te vrezen.

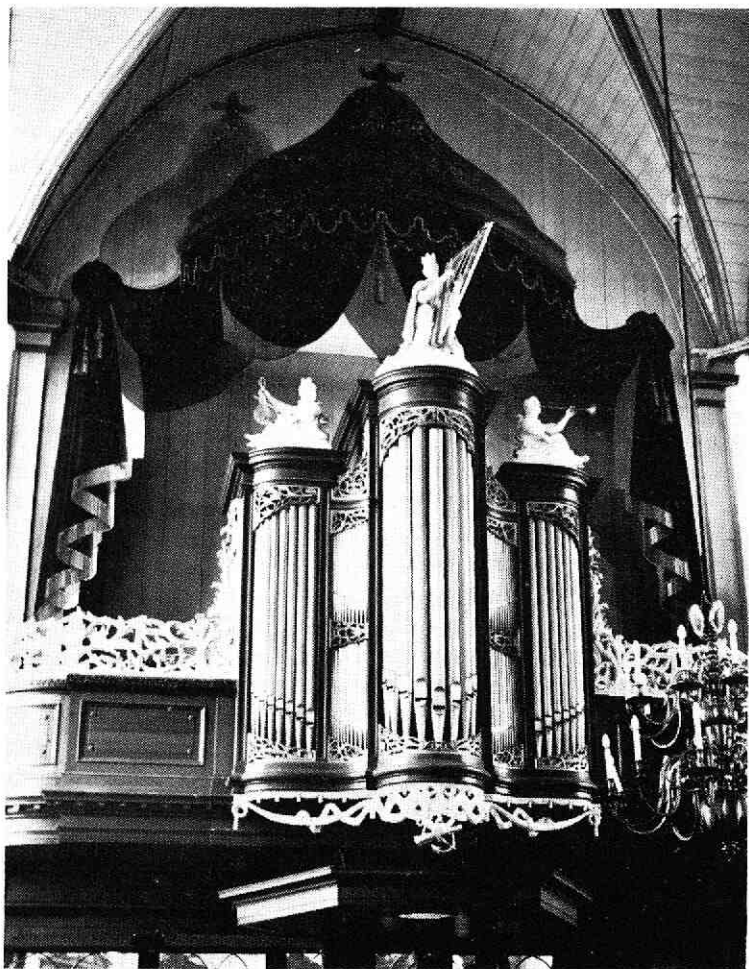
Een keerpunt

Het orgel van Breukelen betekende in verschillende opzichten een keerpunt in het oeuvre van zijn maker. De verslaggever in de *Boekzaal der geleerde wereld* mag het uiterlijk van het instrument karakteristiek voor Bätz noemen: 'geen wijsche pracht, doch eenvoudige deftigheid', nadere beschouwing van het front en vergelijking met eerder gebouwde instrumenten tonen duidelijk aan dat Bätz nieuwe wegen ging bewandelen. De grillige vormgeving met ornamentiek in Lodewijk XV-stijl, door Johann Heinrich Hartmann Bätz steeds en door Gideon Thomas tot 1780 toegepast verdwenen voor een vloeiende frontlijn met snijwerk in de Lodewijk XVI stijl: fragiel snijwerk van bladranken, eikeblaadjes, koorden, linten en kwastjes, roosjes op de vier hoeken van balustrade en deurposten, beelden in klassieke houdingen, spelend op 'klassieke' instrumenten: David met de harp, twee vrouwenfiguren, zittend op antieke sofa's, spelend op bazuin en vedel. Boven en aan weerszijden van het orgel op de houten achterwand een fraai baldakijn geschilderd, compleet met koorden, kwasten, franjes en schaduw in perspectief. Onder de frontlijn aan linten en strikken vastgehouden een pilaar, anker en hart als symbolen van standvastigheid, hoop en liefde; daardoorheen gevlochten een lint met de woorden 'Looft God uit liefde en dankbaarheid'.

Ook het lijnenspel van de labia der frontpijpen maakt een rustige indruk. Vanuit het midden gezien lopen deze lijnen allen in dezelfde richting van laag naar hoog, zonder welvingen of verspringingen. Het front is geheel symmetrisch: de langste pijp staat in het midden, de halfronde middentoren bevat 9 pijpen, symmetrisch om deze langste pijp gerangschikt. In de twee buitenste torens staan de pijpen naar lengte in volgorde van binnen naar buiten, zo ook in de twee gewelfde veldjes tussen de midden- en buitentorens, daar echter in twee vlakken boven elkaar.

De gebogen lijn van de onderzijde van het front loopt aan weerszijden van de halfronde middentoren ononderbroken door onder de gewelfde tussenvakjes en de buitenste torens. Deze overwogen rustige opstelling van de frontpijpen is ook beslissend voor het interieur van het instrument, dat nauwgezet de frontindeling volgt.

Ook wat betreft de dispositie van het instrument — de klankkleuren en klankmogelijkheden — bleek Bätz zich verder ontwikkeld te hebben. Weliswaar had het orgel slechts één manueel met een aangehangen pedaal — naar Hollands gebruik en in overeenstemming met de door Bätz tot die tijd gebouwde orgels —, nieuw is niet alleen de grote hoeveelheid registers, maar vooral het grote aantal der gedeelde registers en der afzon-

derlijke bas- en discantstemmen, waardoor het aantal speelmogelijkheden aanzienlijk werd vermeerderd. De dispositie luidde als volgt:

prestant	8 voet
bourdon	16 voet
holpijp	8 voet
quintadeen (bas)	8 voet
octaaf	4 voet
fluit (gehalv.)	4 voet
quint (gehalv.)	3 voet
octaaf (gehalv.)	2 voet
sexquialter (disc.)	4 sterk
cornet (disc.)	5 sterk
mixtuur (gehalv.)	4-5-6-8-sterk
trompet (gehalv.)	8 voet
tremulant	

Analyse van deze dispositie toont aan dat slechts de grondstemmen (prestant 8 voet, bourdon 16 voet, holpijp 8 voet en octaaf 4 voet) ongedeeld over het gehele klavier lopen, dat voorts alle registers, die samen de sterke toon van het orgel uitmaken (fluit 4 voet, quint 3 voet, octaaf 2 voet, trompet 8 voet en mixtuur), geschikt voor het begelei-

den van de gemeentezang, gedeeld zijn in bas en discant, zodat de linker- en de rechterhand gelijktijdig in verschillende klankkleuren en klanksterkten kunnen spelen, tenslotte dat de discant enorm bevoorrecht is met twee sterke discantstemmen (sexquialter en cornet) boven de bas (met slechts ter aanvulling op de grondstemmen een quintadeen 8 voet). Hieruit blijkt overduidelijk de doelstelling van de gulle schenker van het instrument: de overluidende melodiestem zal 'de harde wangeluiden, de valsche gevatte toonen en het mateloos geschreeuw van onkundige zangers' in toom kunnen houden. Het orgel van Breukelen was dan ook in eerste instantie bedoeld als begeleidingsinstrument voor de gemeentezang.

Door het artistiek inzicht van de bouwer bood het de bespeler echter een ongelooflijke hoeveelheid mogelijkheden daarnaast. De gedeelde registers maakten een bijna onuitputtelijk aantal klankverschillen tussen links en rechts mogelijk; bovendien kon de improviserende organist, links spelend met zijn rechterhand registreren en omgekeerd, waardoor hij ongemerkt crescendo en decrescendo kon maken. Niet voor niets werd Bätz geroemd vanwege zijn creatie in Breukelen!

Daarbij leverde hij ook degelijk vakwerk: Tot op de huidige dag is het oorspronkelijk deel — met uitzondering van een klein gedeelte van de prestant 8 voet en van de oorspronkelijke windvoorziening — gaaf bewaard gebleven.

De 19e eeuw begreep echter weinig van de spiritualiteit en de muzikaliteit van de 18e eeuw. Het registreren aan twee kanten voor bas en discant afzonderlijk achtte men lastig en onnodig, bovendien miste men op dit kloeke en sprankelend klinkende orgel de zachte geluiden die het hart moesten roeren en ingetogen devotie moesten opwekken. Daarom kreeg het orgel in 1860 een tweede manuaal, met drie zachte registers: hofluit 8 voet, gamba 8 voet en fluit 4 voet, eveneens geleverd door de firma Bätz, die toen onder leiding stond van Chr. G. Fr. Witte, de compagnon van Jonathan Bätz, de in 1849 overleden zoon van Gideon Thomas Bätz. Ook dit tweede manuaal heeft te maken met de begeleiding van de gemeentezang. De zachte strelende geluiden bieden immers de mogelijkheid tussen de regels van de psalmen en gezangen devote tussenspelen aan te brengen, die de gelovigen niet alleen de juiste toon aangeven, echter ook de juiste stemming in het hart oproepen.

Zo bleef het Bätz-orgel te Breukelen voor ons bewaard: een kostelijk kleinood uit de 18e eeuw met een uit onbegrip geboren, maar toch fraai klinkende en goed geconstrueerde 19e eeuwse toevoeging. Het heeft de tijd weten te doorstaan, zij het dat het nodig gerestaureerd moet worden, want vele windkanalen lekken, de windlade is verre van dicht, maar het klinkt nog steeds, en hoe!

Het heeft meer geluk gehad dan het orgel dat Christoffel Bätz exact in dezelfde tijd bouwde voor de Hervormde Kerk van Loenen a/d Vecht, dat in 1945 door brand vernietigd werd. Het heeft meer geluk gehad dan de Bätz-orgels van Abcoude en Loenersloot: het eerste werd in 1928 afgebroken, slechts enkele snijwerkstukken bleven bewaard. En waar het orgel van Loenersloot bleef? . . . Het heeft meer geluk gehad dan het orgel dat Abraham Meerde in 1790 voltooide voor de Hervormde Kerk van Maarssen, dat in de loop der tijd bijna onherkenbaar werd gewijzigd. Het doet nog steeds de naam van zijn bouwer, *Gideon Thomas Bätz*, eer aan!

Bunnik, October 1976

Gert Oost

LITERATUUR

¹⁾ Kerkvoogdij archief Herv. Gemeente te Breukelen inv. nr. 45.

²⁾ Ibidem; inv. nr. 58 A.

³⁾ De Boekzaal der geleerde wereld, Kerknieuws juni 1787.

⁴⁾ Zie over de familie Bätz: G. Oost, *De Orgelmakers Bätz (1739—1849), een eeuw orgelbouw in Nederland*, uitgave Canaletto Alphen aan de Rijn, 1977.

DEN VROLYKE TUCHTHEER: EEN ABCOUDER RAADSEL

Er verscheen in de jaren 1729 en 1730 in Amsterdam een tijdschrift, dat wekelijks uitkwam, ter grootte van acht pagina's: *Den vrolyke Tuchttheer*. De auteur ervan houdt zich opvallend vaak bezig met personen en plaatsen langs Vecht, Amstel, en vooral met figuren uit de streek rond Abcoude.

Dat uit zich niet alleen in opmerkingen als 'vloeken als paardetuyschers op de Abkouder markt' (met betrekking tot figuren aanwezig in een koffie- en loterijhuis bij de Amsterdamse St. Luciënsteeg, p. 171), of aanmerkingen op dames van lichte zeden afkomstig uit de 'wollefsklem' (de Voetangel?) die 'vernedert door de noot, middagmaalen op een halve stuyver graauwe erreten, en avondmaalen op een pintje Abkouer karnemelk' (p. 157), of in een terzijde over een snijdertje 'zo snapachtig als het Abkouder vroedwyf Margje op een kraambezoek van luydruchtige boerinnen'.

De auteur, Jacob Campo Weyerman, moet er zelfs gewoond hebben. Zo begint hij zijn nummer van 20 maart 1730 (p. 297) met de overpeinzing: 'Het is eenmaal gebeurt dat ik my ging vermeyen om en by de vervalte torens en gesloopte saalen van het Abkouder slot, toen een lootzwaare luym myn ziel becroop, een overval dat my nooit zou zyn overgekomen, by aldien ik minder bespiegelingen had gemaakt, over 's weerelds wisselvalligheden, en over de beurtverwisselingen der tyden'. Bij die slotgracht nu ontmoet hij een oude jood 'die in de met lis en andere onkruiden bedykte slotsgracht na plotte doorbraasems (distels?) zat te hengelen', die hem enige 'Talmudische sprookjes' vertelt. Die verhalen zijn tamelijk onbegrijpelijk. Maar over het waarom daarvan, en het verband met Abcoudenaars, straks verder. Eerst iets over dit tijdschrift en zijn auteur.

De *Tuchttheer* wordt gerekend tot de z.g. satirische tijdschriften. Een ieder kent waarschijnlijk uit zijn schooltijd nog wel 'spectators', zoals bijvoorbeeld Van Effen die schreef: 'verlichte' periodieken uit de 18e eeuw, vol kritiek op als verouderd of onzake-lijk ervaren maatschappelijke gebruiken en situaties, met voorlichting over vorderingen in wetenschap, letterkunde, toneel e.d., dikwijls inzichtelijk gemaakt door middel van 'verkeerd' sprekende figuren. Van satirische tijdschriften, die eigenlijk voorlopers van de spectators zijn, maar er tevens bij tientallen náást bleven voortbestaan, is veel minder bekend. Hun voorlichting was oorspronkelijk meer toegespitst op commentaar op binnen- en buitenlands sociaal en politiek nieuws. Meestal op spottende wijze, en, waar het personen betrof, op verdeckte wijze sprekend wegens de censuur. Ook zij opereerden, zij het maar half in ernst, als het volk 'lerend'. Dit genre is zijn eigen leven gaan leiden. Er zijn er die de kunst van het schrijven over individuen ('particularizeren') — wat in die tijd door de wetgeving sterker dan nu belemmerd werd maar toch altijd een bepaalde sociale noodzaak is — tot een uit het oogpunt van stilistiek hoog niveau verheffen, met behulp van nog ononderzochte vormgeving en stijlmiddelen.

Jacob Campo Weijerman (1677—1747) kan ongetwijfeld beschouwd worden als grootmeester in dit genre. Geboren te Breda, van origine schilder, is tenminste zeker dat hij de hele europese verlichtingscultuur goed kende; hij bereisde Frankrijk, Duitsland, Italië, de zuidelijke Nederlanden, Engeland (waar hij onder meer voor koningin Anna schilderde). Hij was opgevoed op de klassieke wijze; schreef toneelstukken, een historie van het pausdom, en een soort schildersencyclopedie. Daarnaast begon hij vanaf 1720 een reeks tijdschriften, die i.h.a. een jaar lang bestonden, en waarin naast het bespreken van onderwerpen van algemeen belang, het reilen en zeilen van delen van de Hollandse burgerij op de voet gevolgd werd. De mening van zijn tijdgenoten was daarover nogal verdeeld, maar hier daarop in te gaan zou te ver voeren. Een nauwluisterend Abkouds voorbeeld uit de *Tuchttheer* is het volgende:

'Myn korrespondent, die zich in die bovengemelde burgt verschuylt, gelijk als Klaas Molenwiek, en een Rechtsgeleert Gouddraadtrekker zich verschuylen in het St. Patriks vagevuur van Kuylenb (Kuilenburg), schryft my omstandiglijk, dat hy onlangs den geduchten Schout Binnebeurs, en den doodelijken Negra Croce, heeft beluystert, die elkanderen aldus toegegrauwd en by wyze van een konversatie.

BINNENBEURS

Helaas! broeder dier, wy leeven in de zelfkant van de ondankbaarste en verbasterdste aller eeuwen; want primo, Myn, overrype Maitres, niet tegenstaande dat ik kaar een hoekhuys had gehuurt vlak over een Mosquê, om haar een geurtje van deugd te doen verooveren, heeft zich plomp verlooren weggegoopen in de slaverny eens moabieters.

Secundo, Myn domestieke dienstmeyd, die zo getaand was als de vuurstookster van een diepwatersche bokkingkeet, heeft myn gryzen kruyn bestooken met een kermiskind, alhoewel myn gesteltnis zo koel is als den inboel van een yskelder.

Tertio, Myn onderhoorige boeren hebben min achting voor myn persoon, als een Mennoniet walcgh betuygt voor een afgekeurde meloen, en dat bleek onlangs in een stuk schelms van een boer, die myn karakter afschetste met de volgende lampzwarts koleuren.

Den Schout Binnebeurs, sprak hy, leeft op het bederf eens boers, gelyk als een herfstslak aast op een afgedroopen kannetjesappel; en gelyk als de ketelboeters altoos regen en donder meebrengen, waar zy ook komen, zo sleept hy altoos de verwoesting na te dier plaatze daar hy zyn hoeven gaat nederzetten. Hy is een mieren-eeter, vervolgte hy op dien toon, grootgekoestert in tweedragt, en vetgeweyd in overtreedingen, wiens geluyd den boer doet zidderen, gelyk als het geschuywel eens Basilikus de mindere serpente doet verstuyven. Indien hen iemand adviseert over de minste beuzeling, by voorbeelt het ontvreemden van een paard, het openrammelen van een deur, of het pennen van een valsch handschrift, dan knikt hy met zyn Holofernes hoofd, draait de pen om achter zyn Midas lepels, en schreeuwt, Het zal 'er niet eens op aankomen! Een dienaar van de Justitie ten platten lande is doorgaans zyn tweede hand, zynde die knaap hem zoo noodzaakelyk, als een hoer aan een koppelaares, een Apotheeker aan een Dokter, en een Jood aan een Aktionist. Hy mest zich op de vervloekingen, gelyk als de Kamomil groeit als die wort vertrapt, of gelyk als een Hospitaals opziener uydeyt in langduurige ongemakken. Met een woord, ik wensch dat den Satan een prise du corps tegens hem mag obtineeren, en hem op zyn hoorns voorthorten na Lucifers domeynen, of anders zal 'er geen zuygeling in het gehugt van de Wolfsklem (Voetangel?), of geen rietvoorn in ons aamborstig Meertje (Abkouder meer) overblyven.

NEGRA CROCE

Snyd een dief den strop af, en hy zal uw den hals breeken, zegt het oud onvervalscht spreekwoord; zo dat ik wil zeggen, doet jemant quaad en hy zal uw verwenschen. Dit zinspreuk ben ik debet aan myn Molenaars jongen die de leverantie van kievitseyers heeft op myn door de pen des Heremyts beruchte puytenplaats (Meerenhoef, waar Weijerman woonde), een knaap die ik wel zou durven ophangen tegens myn buurman sleeper Jan, alhoewel den laatste een kroegenier zonder gewisse, een pachter zonder mededoogen, een gek met een vooroordeel, en een bul is zonder gewisse.

BINNEBEURS

Hoe komt dat de pas, Molik, of benje gezet om het spel van de verkeerde propoosten te doen herleeven?

NEGRA CROCE

Wel, ton des menschdoms, dorpskist vol vocht, bakkerstrog van dierlykheit, uyt-

hangbord det waterzucht, bom vol wind, portmantel vol wyn, wolzak vol bier, eerwaarde ondeugd, gryze ongerechtigheyt, ydelheyt in jaaren, en roffiaan in zeeden, ik zal uw een fabeltje vertellen in rym, om de dichters van de Wolfsklem de knevels te zetten.'

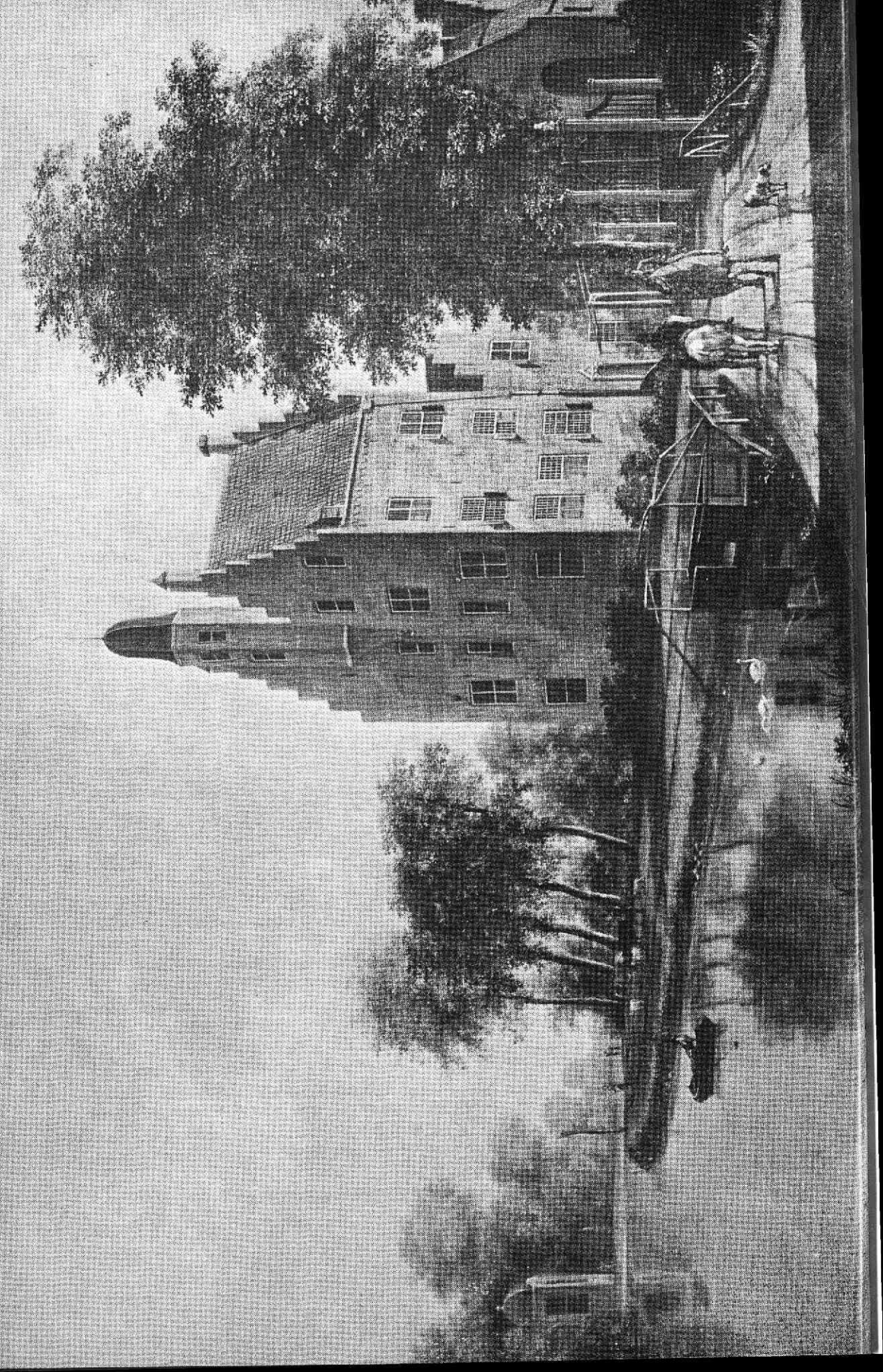
Enzovoorts enzoverder. Deze figuren en hun aanhang komen uitgebreid aan de orde, niet alleen in de *Tuchtheer*, maar ook in vele andere van Weijermans werken. Steeds op dezelfde verdeckte manier, wisselend van benaming maar niet van eigenschappen. Wie zijn het? Het gaat wel degelijk over Abkoudenaars. Als men namelijk weet dat de auteur elders in dit tijdschrift zich beschrijft als wonend op Meer en Hoef (ook Meer en Hoof, Meer en Nest genoemd; thans Voetangelweg 3), en men gaat verder zijn levensgeschiedenis na, dan blijkt bijvoorbeeld uit zijn proces, door het Hof van Holland tegen hem gevoerd 1737—1739, dat er een bekentenis van Weijerman bestaat die deze antagonie kan ophelderen.

Twaalf of dertien jaren geleden, zegt hij, woonde hij in Breukelen, toen er een persoon bij hem kwam met het verzoek in zijn blad dat hij toen schreef enige passages in te lassen over een zekere Corisca. Weijerman stemde er in toe, en schreef daartoe een advertissement dat hij in zijn eigen tijdschrift plaatste dat hij binnenkort over een zekere Corisca de nodige verhalen zou gaan doen (hetgeen bedenkelijk naar chantage riekt — een van de redenen trouwens van dat proces). Daarop werd hij uitgenodigd op Meer en Hoef te verschijnen, waar hem een betraand weeuwte vroeg dat alles toch niet te publiceren: zij was de Corisca in kwestie, zou haar eer verliezen, etcetera (Weijerman deelt trouwens mee dat hij eerst achter rustbank en bed keek, waarschijnlijk om ongewenste luisteraars te ontdekken). Toegestemd. Sedert, zegt hij, had hij deze buitenplaats in plaats van mevrouw Plevier in huur van de eigenaar De la Croix [die ook op de Voetangelweg, in Oldenhof, woonde], terwijl nadien het weeuwte via een nicht of kamenier hem nog twee zilveren kandelaars liet bezorgen via zijn boekverkoper Hendrik Bosch op de St. Luciënsteeg te Amsterdam. Deze plotse huuroverdracht lijkt ook een bepaalde relatie tussen het weeuwte en De la Croix — zo te zien de *Negra Croce* van het citaat — te veronderstellen. (Stukken Hof van Holland RA Den Haag 5443, dossier 7). Bovendien is in het RA Utrecht (Recht. Arch. 1762, protokol van de Abkouse notaris Jacobus Gousset) nog terug te vinden dat in 1728 De la Croix de schout Gousset opdracht geeft Weijerman zijn huur te laten betalen. En 'Gousset' betekent zoiets als beurs, portefeuille; op zijn achttiende-eeuws: 'binnenbeurs'. Zo zijn we, alleen om dit stukje te verklaren, alweer wat verder. Maar daarmee zijn we nog niet uit alle andere opmerkingen in dat stuk. Wwasi worden *Negra Croce* en *Binnebeurs* opgevoerd als verblijvend in Kuilenburg — een vrijstad, vluchtplaats voor bankroetiërs en dergelijke. Dat betekent een speurtocht naar eventuele onwettige financiële transacties. En wie zijn in hemels naam hun relaties Klaas Molenwiek, een rechtsgeleerd gouddraadtrekker, die molenaars jongen, die kroegenier, die sleper Jan? Elders komen in hun entourage nog voor een Frans auteur, een dichter Jan Hoppestein of Jan Hoppesak, een Abkouder torenuil (de ambachtsheer Th. de Leeuw?), een dorpskoster, een geneesheer en kwakzalver, en vele, vele al of niet amiable vrouwspersonen. Het is bekend dat Weijerman nooit ongecontroleerd schrijft; zo is dat kermiskind van schout *Binnebeurs* inderdaad archivalisch traceerbaar.

Maar misschien zijn er Niftarlake-lezers, die veel meer weten van de petitie *histoire* van Abkoude in de jaren 1725 tot 1730, meer kennis hebben van de verrichtingen van een tamelijk beroemd auteur in deze eeuwheft in deze streek. Er is momenteel een werkgroep aan de universiteit van Amsterdam die een aantal mysteriën rond de *Tuchtheer* poogt op te helderen, ten behoeve van een uitgave van een aantal nummers van dit blad. Elke opheldering is welkom, lezers!

En misschien een volgende keer uitvoeriger over Campo Wijerman en Abkoude.

Legenden van Oudaen

'... lang, heel lang geleden, in de tijd dat alle jonkmannen nog koen en alle maagden nog schoon waren, woonde er aan de rivier de Vecht op het kasteel van Oudaen een booze roofridder. Geen schipper voer daar langs zonder angstig omhoog te zien naar de grijze torens van het oude slot waarachter Zweder de Slechte (want zo werd hij genoemd) zich verschool; geen ruiter galoppeerde over het pad langs de rivier of hij joeg zijn paard nog meer op om het kasteel zo snel als mogelijk was achter zich te laten. Bij het invallen van de duisternis barricadeerde het volk de deuren van hun schamele hutten en haalde men de koebeesten van het land, want des nachts ging de booze ridder op pad, rovend en stelend waar hij maar kon. Zo vreesde elke boer voor zijn vee, elke vader voor zijn dochter, elkeen voor zijn vrijheid.

Nu woonde er in die tijd, niet ver van dit slot, op het kasteel van Nijenroode een goede heer, Gijsbert genaamd. Met smart zag hij hoe de roofridder het land onveilig maakte en het volk arm. Menigmaal had hij zijn mannen de rivier laten oversteken om de booze Zweder tot vreedzaamheid te manen, maar telkens weer keerden zij onverrichterzake terug, want de roofridder vergrendelde zijn deuren bij hun komst, haalde zijn brug op en beval zijn boogschutters hen te verjagen.

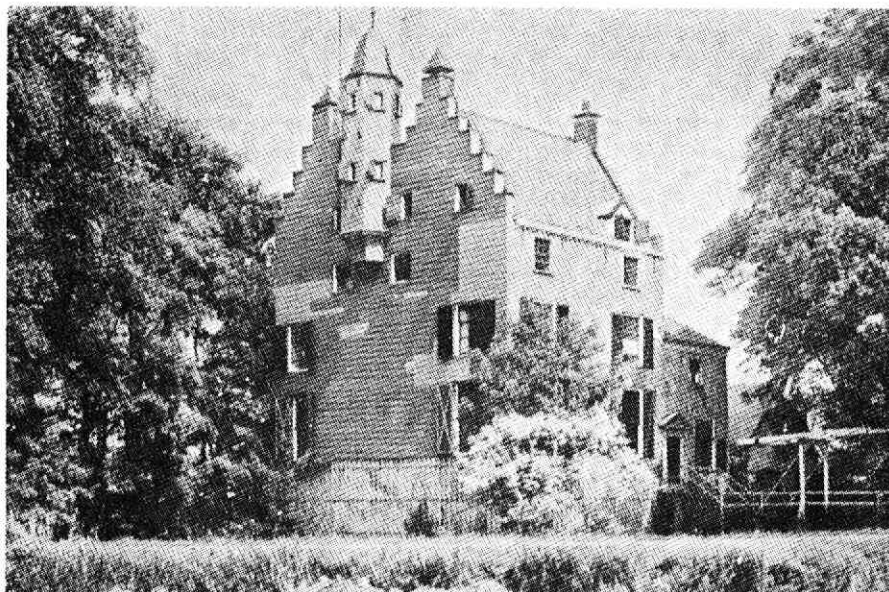
Op zekere dag was het geduld van de goede heer Gijsbert ten einde en bond hij de strijd met Zweder de Slechte aan. Een dag lang vlogen de pijlen heen en weer, rameide het krijgsvolk van Gijsbert met de blijde, de stormram en de evenhoge de muren van Oudaen, en bulderden de kanonnen van Nijenrode. En toen het avond werd en de kogels de wanden van het oude slot danig hadden verwoest, moest de ridder van Oudaen zijn nederlaag onder ogen zien. Geboeid werd hij voor de heer van Nijenroode gevoerd, waar hij op zijn knieën om vergiffenis smeekte. Toen sprak de genadige Heer Gijsbert: 'Gaat heen, Gij Zweder van Oudaen, geeft aan het volk terug wat U van hen hebt geroofd en leeft verder met hen in vrede. Maakt Uw huis weer in orde, maar, opdat Gij nooit weer achter stenen muren zult kunnen schuilen, beveel ik U de muur van Uw slot aan de zijde van de Vechstroom met planken van hout in stede van stenen dicht te maken; en die muur van hout zal tot in eeuwige dagen een teeken zijn van boetedoening, en van Uw berouw voor alles wat Gij misdreven hebt...'. Zo sprak de Heer Gijsbert, en vanaf die dagen heeft Oudaen een gevel van hout, ter herinnering aan de bange tijden van weleer.'

Elk Breukels schoolkind kent het verhaal van de roofridder van Oudaen. In talrijke varianten leeft het voort; een enkele maal wordt het zelfs als een serieuze bijdrage tot de geschiedschrijving aangeboden. Wat is ervan waar?

Dat Oudaen niet altijd in de loop van de eeuwen door engelen is bewoond staat vast. Er was inderdaad een zekere Zweder van Oudaen, die in 1429 het huis aan zijn neef Dirk moest overdragen, toen hij verbannen werd wegens moord op Johan van der Haer. Ook Dirk zal niet door een ieder zo geliefd zijn geweest, want vervolgens overleed hij aan de gevolgen van een steenworp tegen zijn hoofd. Maar een roofridder? Die is ver te zoeken. De ware geschiedenis van de houten voorgevel is wel iets anders dan de legende. Uit de vele afbeeldingen van Oudaen die vanaf de zeventiende eeuw werden gemaakt kunnen

---

Kasteel Oudaen omstreeks 1800; van een schilderij door Christian Zepp, Detroit Museum of Arts.

Historische opname van Oudaen met zijn houten voorgevel, die in augustus 1976 werd verwijderd

wij constateren dat de middeleeuwse stenen gevel nog tot in de negentiende eeuw de Vecht sierde; wel werd omstreeks 1800 een aantal ramen dichtgemetseld, terwijl andere werden vergroot, maar de metersdikke muren bleven verder onaangetast. Voor het laatst ziet men de stenen voorgevel op de afbeelding die Lutgers in 1837 in zijn 'Gezigten aan de Rivier de Vecht' opnam; toen Lutgers echter in 1871 terugkeerde om Oudaen opnieuw af te beelden was de gevel reeds met houten planken afgedekt. Nog nauwkeuriger is de verandering te dateren uit het feit dat in 1856 de allereerste 'fotografie' van Oudaen werd gemaakt, en dat in dat jaar de houten gevel aanwezig was. Wat er in de tussentijd was gebeurd valt wel uit allerlei bronnen te constateren.

In 1827 was Oudaen namelijk in handen overgegaan van de Rotterdammer Gerrit Duuring, die het landgoed voornamelijk als een belegging beschouwde, en het huis reeds in een vroege fase heeft verhuurd. Binnen enkele jaren zag hij zich echter genoodzaakt, mogelijk op aandrang van zijn huurders, kostbare herstelwerkzaamheden aan het huis te laten uitvoeren. Duidelijk is dat hij dit werk op zo zuinig mogelijke wijze heeft laten verrichten. Zo werden de vervallen trapgevels van het achterhuis, kort na 1600 door het echtpaar Van der Burch-van Sneeck opgetrokken, door een solide maar saai recht dak vervangen. Ook de voorgevel riep om herstel. Op verscheidene plaatsen was door het vergroten van de ramen een halve eeuw eerder een deel van het metselwerk verschoven; op andere plaatsen, vooral waar ramen waren dichtgemetseld, sloeg de regen er nu door heen. De buitenste laag metselwerk, blootstaand aan de westerstormen, was ernstig verveerd. De oplossing was ongebruikelijk maar eenvoudig; van kostbaar en tijdrovend herstel van de gevel werd afgezien; aan de dorpsstimmerman van Breukelen gaf Duuring opdracht, Oudaen af te dekken met een wand van houten planken . . .

Het oordeel over de 'houten muur' van Oudaen is in de loop van de laatste eeuw niet eensluidend geweest. Oudaen had hierdoor iets van een uit zijn krachten gegroeid Zwitsers chalet gekregen; volgens de ene was het resultaat charmant, volgens de ander potsierlijk. In de volksmond heette Oudaen voortaan 'de houten burcht'; menige voorbijganger veronderstelde zelfs, dat het gehele huis uit hout was gebouwd.

Pas in de zomer van 1976, na het verwijderen van het hout in het kader van de restauratie, kwamen de middeleeuwse gevels van Oudaen weer tevoorschijn, gelukkig nauwelijks beschadigd door hun lange winterslaap. Rechts ziet men thans weer de stoere, uit kloostermoppen opgetrokken, woontoren uit de dertiende eeuw; links, duidelijk in twee fasen gebouwd, staat de zustertoren uit de vijftiende en zestiende eeuw, waarvan het bovenste deel van sierlijke muurankers is voorzien. Middenin hangt het arkelorentje van Johanna van Sneek uit 1600. De voorgevel van Oudaen is een sprekend getuige van zijn gehele geschiedenis. Wie zou hem voor een roofridder willen ruilen?

De verdwenen torens

'... tussen de beide trapgevels aan de rivierzijde verrees een sierlijk torentje, later door het wegnemen van de voet veranderd in een arkelorentje, bekroond door een koepeldak met windwijzer ... een tweede toren van Oudaen werd afgebroken. In vorm kwam deze overeen met de nog bestaande toren. De tweede toren werd gesloopt vóór 1646; de voet ervan is nog te zien op een gewassen O.I. inkttekening van L. P. Serrurier van omstreeks 1730, naar een afbeelding uit 1646/'47 vervaardigd ...'

Geen sprookje, dit, maar wel een wonderlijk fabeltje, van het soort dat ontstaat wanneer het éne boek te veel op het ander vertrouwt, en wanneer men al te veel waarde hecht aan een krabbeltje op een onnauwkeurige afbeelding. Zelfs het waardige Utrecht Kastelenboek koestert het verhaal en Luttermvelt, in zijn 'Buitenplaatsen aan de Vecht' neemt het zonder meer in deze bewoordingen over.

Dat het hangtorentje aan de voorzijde ooit een staande toren is geweest kan men op architectonische gronden uitsluiten. De gehele constructie is die van de lichte, sierlijke arkelorentjes welke in de Gouden Eeuw in de mode kwamen, en die aan menig ouder huis werden toegevoegd, als pronkstuk en als uitkijkpunt voor de familie en zijn gasten. Pas omstreeks 1672, toen Oudaen mogelijk als hoofdkwartier voor de franse Prins van Condé fungeerde (of is ook dat een fabeltje?) kan het uitkijktorentje misschien enige voorbijgaande militaire betekenis hebben gehad. De laatste twijfels omtrent de mogelijkheid dat hier ooit een staande middentoren is geweest zijn weggenomen door de recente restauratiewerkzaamheden; bij het onderzoek van de voorgevel blijkt, dat men met twee zeer gave oude gebouwen te maken heeft; van een staande middentoren op het punt waar zij elkaar raken ontbreekt elk spoor.

Hoe is het dan met de legendarische achtertoren gesteld? Ook hier levert een bouwkundig onderzoek van het gebouw geen enkele aanwijzing op dat die er in werkelijkheid ooit geweest is. De tekening van 1730 van Serrurier — een kunstenaar die helaas bekend staat om de onnauwkeurigheid van zijn voorstellingen — is inderdaad slechts een matige copie van de fraaie en bijna fotografische tekening van de achterzijde welke in 1646/'47 door Roland Roghman werd gemaakt, en welke gelukkig bewaard is gebleven. De 'voet' van deze verdwenen toren op de tekening van Serrurier blijkt bij nader onderzoek slechts een stuik te zijn, en op de tekening van Roghman ontbreekt zelfs deze.

Mogelijk hebben twee andere factoren tot het misverstand geleid. Ten eerste is er wel degelijk een lage traptoren aan de achterzijde van het huis, maar zelfs vóór het verwijderen van de kap hiervan omstreeks 1840 stak deze nooit boven het huis uit; en ten tweede is er een aantal afbeeldingen van Oudaen, zoals die van Marcus uit het begin van de vorige eeuw, waarop de schoorsteen aan de achterzijde van het huis, in die tijd van een lijvige kap voorzien, inderdaad voor een toren kan worden aangezien. Alles bij elkaar genomen is het misverstand wel verklaarbaar, maar het zal wel vele jaren duren totdat het verhaal uit de reisgidsen is verdwenen.

De tunnel

'... en wie zal zeggen, hoeveel andere heldendaden, twisten en avonturen van weleer in de misten der eeuwen zijn verdwenen? Wie, varend over de zo schoone Vecht in onze tijd, weet nog dat er ergens, diep onder het water, een onderaardse gang te vinden is, gaande van de Ridderhofstad Oudaen tot aan het even oude Kasteel van Nijenroode aan de overzijde? Geen spoor ziet men er nog van en zelfs de herinnering aan zijn bestemming is uitgewist. Vluchtten hier soms roomse priesters van de reformatorische woede? Ontsnaptten hier gevangenen uit vochtige kerkers? Zocht een Nijenrooise Romeo langs deze duistere weg zijn Oudaense Julia op? Geen mens die het ons nog vertellen kan. Diep onder de Vechtstroom bewaart de tunnel zijn donkere geheimen ...'

Het verhaal van de tunnel is misschien de meest hardnekkige van alle legenden van Oudaen en één dat — bij gebrek aan elk bewijs vóór of tegen, ongetwijfeld nog door onze kindskinderen zal worden verteld. Elke aanduiding voor de oorsprong van de legende schijnt te ontbreken. Middeleeuwse tunnels komt men wel tegen, bijvoorbeeld in het mergelland van Limburg en het zandsteen van Zuid-Engeland, maar dat zoiets kan hebben bestaan onder de slappe bodem van de Vecht valt nauwelijks aan te nemen. Zowel Oudaen als Nijenrode staan wel op zandplaten, maar deze gaan niet in elkaar over, en ook al zou de tunnel gelopen hebben van landgoed tot landgoed en niet van huis tot huis (een afstand van 800 meter!) dan blijft de kwestie van zijn constructie onopgelost.

De voornaamste reden om aan het verhaal te twijfelen ligt echter in het feit, dat oude onderaardse vluchtgangen en andere verbindingen slechts te verwachten zijn waar twee gebouwen in het verleden nauw met elkaar verbonden zijn geweest; zo lopen oude gangen tussen kerken en hun kloosters, en zelfs tussen kastelen en hun boerderijen. Een dergelijke band tussen Oudaen en Nijenrode vindt men niet in de geschiedschrijving terug. Oudaen, lange tijd leenroerig aan de hertog van Gelre, was door een jongere zoon uit de familie van Leenersloot gesticht, en bleef zelfs gedurende vele jaren aan het slot Loenersloot verbonden. Nijenrode, op soortgelijke wijze, was vanuit Ruwel gesticht, en was leenroerig vanaf 1311 aan de graaf van Holland. Tussen de twee ridderhofsteden heeft in feite in de loop van de eeuwen slechts tweemaal gedurende een korte tijd een band bestaan; eenmaal in de jaren tussen 1807 en 1827, toen Oudaen eigendom was van Hendrik Jacob Ortt, broer van de toenmalige Heer van Nijenrode, en nogmaals tussen 1946 en 1974, toen Oudaen verhuurd werd aan de Stichting Nijenrode voor het huisvesten van haar staf en studenten. Toen was de tijd van vluchtgangen echter allang voorbij...

Bij herhaalde verbouwingen en restauraties op Nijenrode is van een tunnel geen spoor teruggevonden; wat er — eventueel — op Oudaen te vinden zal zijn moet tijdens de huidige restauratie blijken. Maar al blijft men nuchter, men zal geen spade in de grond rondom Oudaen kunnen steken zonder zich even in spanning af te vragen wat er te voorschijn zal komen. De sprookjes zijn de wereld tenslotte nog niet uit; laten wij hopen dat zij dat nooit zullen zijn.

Oudaen, september 1976

M. N. G. Dukes

restauraties in de vechtstreek 1975

Het jaar 1975 werd door de Raad van Europa uitgeroepen tot 'internationaal monumentenjaar'. In het kader van dit monumentenjaar M 75, onder het motto: 'een toekomst voor ons verleden', werd getracht door middel van publikaties, tentoonstellingen, congressen en excursies de belangstelling voor onze gebouwde historische omgeving te vergroten.

De resultaten van M 75 zijn zeker positief te noemen; nog nooit tevoren werd zoveel geschreven en gesproken over de monumentenzorg.

Helaas bleek het niet mogelijk de activiteiten op het gebied van de monumentenrestauraties op te voeren, aangezien het Rijks-budget, dat ter beschikking staat voor de subsidiëring van de restauraties, niet kon worden opgetrokken tot een niveau, dat meer in overeenstemming zou zijn met de toegenomen belangstelling.

Toch kon een redelijk aantal restauraties, ook in de Vechtstreek, in 1975 ter hand worden genomen.

De belangrijkste in dit gebied uitgevoerde, in uitvoering gekomen zijnde, of voltooide restauraties zijn de volgende.

In de gemeente *Utrecht* werd een begin gemaakt met het aan de Vecht gelegen pand Jagerskade 13-15, een 16e eeuwse huis, dat eertijds deel uitmaakte van een aaneengesloten bebouwing langs de Vecht bij de Rode brug. In samenhang met dit werk werd tevens een begin gemaakt met de restauratie van de er achter gelegen boerderij aan de Loevenhoutsedijk, daterend uit het begin van de 19e eeuw. Het 'Vechthuis' zal een woonbestemming krijgen; de boerderij wordt opslagplaats en opzichtersverblijf van de gemeentelijke plantsoendienst.

Ook in de gemeente *Maarssen* werd gerestaureerd. De werkzaamheden aan het pand Langegracht 13 werden voltooid. Dit pand, met een trapgevel uit de 17e eeuw, werd ingrijpend hersteld. Bij de voorbereiding van het werk werden de overblijfselen aangetroffen van een fraaie 17e eeuwse plafondbeschildering.

Nog juist in 1975 werd een aanvang gemaakt met de restauratie van de achtergevel van Langegracht 11.

Een interessant werk was de restauratie van Zandpad 1, het botenhuis. Het betrof hier een van de laatste overblijfselen van dit gebouwentype, waarvan er eertijds meer bestaan hebben langs de Vecht.

De later boven het water aangebrachte balklaag werd bij de restauratie gehandhaafd terwille van de gebruiksmogelijkheden van het gebouwtje. Bij de buitenplaats Leeuwenburg, eveneens gelegen aan het Zandpad, werd een begin gemaakt met de restauratie van de theekoepel.

In de gemeente *Breukelen* werden restauratiewerken verricht aan het kasteel Oudaen, het begin van de uitvoering van een totaal restauratieplan, waarbij belangwekkende gegevens over de bouwgeschiedenis van dit zeer interessante huis aan het licht zijn gekomen.

De restauratie van dit in oorsprong middeleeuwse huis is echter een afzonderlijke publicatie waard.

De reeds enige jaren op gang zijnde werkzaamheden aan het huis Vechtvliet werden voortgezet.

In *Nieuwersluis* werd in het kader van de aanvullende werkgelegenheid een begin gemaakt met de restauratie van het koetshuis van de buitenplaats 'Over Holland'. Het herstel voorziet in verbeteringen aan de kap en de ramen.

Op dezelfde basis kon in *Loenersloot* begonnen worden met de afronding van de werkzaamheden aan de koepel van het huis Valckenheining, welke zo veel mogelijk werd teruggebracht in de staat, waarin dit bouwwerkje in het begin van de 18e eeuw in de trant van de uit Frankrijk afkomstige bouwmeester Daniël Marot werd opgetrokken.

Als bijzonderheid kan worden vermeld dat bij de restauratie de oude 18e eeuwse schildertechnieken werden gevolgd: aan de buitenzijde verf op lijnolie-basis; in het interieur toepassing van de tempera-techniek. Even verder langs de Angstel, een zijtak van de Vecht, kwam in *Baambrugge* het werk aan de panden Brugstraat 1-3 gereed, en eveneens de restauratie van het 18e eeuwse Kroonestein aan de Rijkstraatweg 125. Dit pand is het overblijfsel van een groter huis, waarvan het voorste gedeelte in de 19e eeuw werd afgebroken.

De gemeente *Loenen* kreeg in het kader van M 75 een eervolle vermelding als 'lichtend voorbeeld' voor de wijze, waarop het monumentenbestand in een qua structuur en qua bebouwing gaaf dorp in stand kan worden gehouden (zie *Jaarboekje* 1975, blz. 31-2). In 1975 werden werkzaamheden verricht aan het Gemeentehuis, rehabilitaties (waarbij gesubsidiëerd wordt door het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) werden uitgevoerd aan de panden Dorpsstraat 66 en 68, Molendijk 20 en Spinnerie 5. Restauraties ondergingen Molendijk 16-26 (goot), Dorpsstraat 46 en Dorpsstraat 51 hoek Kerkstraat 1a. De boerderij Slootdijk 5 werd van een nieuw rieten dak voorzien.

In het onder dezelfde gemeente ressorterende *Vreeland* werd gewerkt aan de muur rond het Kerkerf. Het pand Duinkerken 5 werd gerehabiliteerd, evenals Voorstraat 3. Restauraties werden uitgevoerd aan de theekeopels bij Klapstraat 25 en Boslaan 2.

Een kleine restauratie werd uitgevoerd aan het pand Kerkstraat 4-6 te *Nederhorst den Berg*, waarbij twee panden werden samengevoegd tot één. Ook de monumentale keermuur rond de terp, waarop de kerk gebouwd is, werd gerestaureerd. De werkzaamheden aan het pand Voorstraat 11 werden voltooid.

In *Weesp* werd de restauratie van de NH kerk voortgezet; terwijl de 1e fase van de Stadhuisrestauratie werd afgerond.

Met de 2e fase werd een begin gemaakt.

Vermeldenswaardig is het feit, dat de gemeenteraad van Weesp in 1975 het principebesluit heeft genomen de oude binnenstad aan te wijzen tot Beschermd Stadsgezicht en zg. rehabilitatiegebied. Dit laatste schept bijzondere subsidiemogelijkheden voor panden, in dit gebied gelegen, met een woonbestemming en waarde als monument.

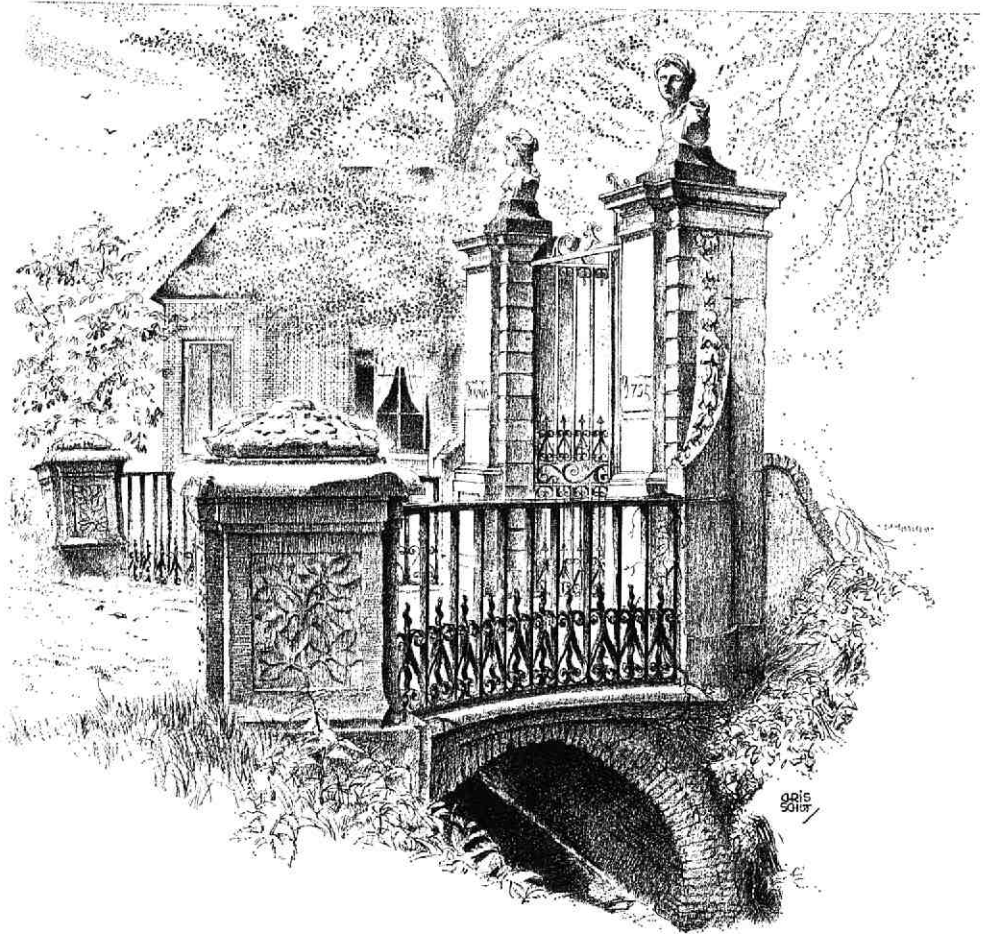
Ook in Loenen en Vreeland wordt deze regeling toegepast.

Het aan de monding van de Vecht gelegen stadje *Muiden* kende in 1975 ook restauratie-activiteiten. Zo werden er de panden Herengracht 41 en 47 gerestaureerd. De werkzaamheden aan de middeleeuwse nederlands hervormde kerk konden worden voltooid. De toren van dit gebouw, daterend uit $\pm$ 1200, is het oudste in dit overzicht voorkomende object.

Tevens werd een begin gemaakt met de restauratie van het Zeesluizencomplex (zie de rubriek Niftarlake Kroniek in dit *Jaarboekje*). Dit werk genoot veel belangstelling; niet in de laatste plaats vanwege het feit, dat deze belangrijke schakel in het verkeer te water gedurende ruim een jaar ten gevolge van de restauratie was afgesloten.

ir. R. Apell,
Rayon-architect bij de
Rijksdienst voor de
Monumentenzorg

Vechtallerlei

Chris Schut

Toen ik een paar jaar geleden met de uitstekende topografische tekenaar Chris Schut sprak over de Vechtstreek en hem vertelde dat ik die zo boeiend vond, liet hij me enkele krantenartikelen zien, welke van hem in het Utrechts Nieuwsblad zijn verschenen in de jaren 1941—1942. Niet alleen de tekst, maar vooral de daarbij geplaatste en door hem vervaardigde afbeeldingen trokken direct mijn belangstelling. Helaas bezat de heer Schut niet alle knipsels meer en van de originele potloodtekeningen was er niet één in zijn bezit gebleven. In het Utrechts gemeentearchief heb ik daarop de kranten eens nageslagen en ontdekte dat hij zeer belangrijk werk heeft gedaan. Veel van de huizen, tuinkoepels en hekken bleek door deze, behalve in zijn werk, erg bescheiden kunstenaar op sublieme wijze te zijn vastgelegd. Toen ik bij toeval een jaar later in het bezit kwam van de originele tekening die in 1942 was geplaatst bij het artikel 'opkomst en ondergang van Roosendaal aan de Vecht' welke nu hierbij is afgebeeld, heb ik mij voorgenomen van al zijn krantenartikelen fotocopiëën te laten maken en na te gaan waar de originele tekeningen berusten. Helaas is het daar tot op heden nog niet van gekomen. Zijn leden van

Niftarlake soms in het bezit van tekeningen uit deze serie, of weten zij waar de originelen zijn gebleven?

Lutgers

Dat van de lithograaf P. J. Lutgers in 1836 'Gezigten aan de Rivier de Vecht' verscheen, inhoudende 86 litho's, is algemeen bekend. Maar dat Lutgers tussen 1866 en 1872 in opdracht van de heer Matthes, de toenmalige eigenaar en bewoner van Queekhoven, 61 afbeeldingen vervaardigde van huizen, tuinen en dorpen aan de Vecht heeft niet zo veel bekendheid.

Zelf 'ontdekte' ik onlangs deze serie bij het doorbladeren van de 'Catalogus der Schilderijen' van het Centraal Museum te Utrecht (1952). Op de bladzijden 206 tot en met 213 staan deze afbeeldingen uitvoerig beschreven.

Vreedenhoef en Vreedenhoff

In het voorjaar zag ik in de Telegraaf een advertentie waarin het huis Vreedenhoef te Maarssen onder de naam 'Vechtstroom' (?) te koop werd aangeboden. Deze advertentie was voor mij de aanleiding om eens ter plaatse een kijkje te gaan nemen. Het eerste wat men van Maarssen komend er van ziet is het mooie kleine ijzeren hek dat op de hoek van de Rijksweg en een zijweg staat. Juist dit sierlijke hekje trok al geruime tijd bij het pasheren mijn aandacht en nu heb ik het eensgoed bekeken. Wat het eerst mijn oog trof waren de letters 'EN' in een krulwerkje boven op het draaiende deel, en wie schetst mijn verbazing toen ik links VEGT en rechts STIJN las in de delen waaraan en waartegen het hekje draait. Vermoedelijk komt dit hekje dus van de buitenplaats van die naam dat aan de overzijde van de Vecht te Maarssen is gelegen en waarvan het oude huis reeds lang is afgebroken. Dat het niet alleen hekwerken zijn die wel eens van buitenplaats veranderen bleek toen ik voor het huidige huis Vecht en Stein de hardstenen zonnwijzer aantrof, die tot in 1927 voor Vreedenhoff te Loenen heeft gestaan. Maar ook Vreedenhoff op zijn beurt bezit weer 'tuynsieraden' van elders. Na veel zoeken ben ik er namelijk achter gekomen dat de drie prachtig gebeeldhouwde zandstenen vazen, die nu het park achter het huis verfraaien, in 1934 werden verworven tijdens de veiling van alle roerende goederen die zich in en om het kasteel Het Nyenhuis bij Heino (O.) bevonden. Het is zeer wel mogelijk dat ze daarvoor nog op andere landgoederen hebben gestaan. Zo moeten, om weer even op Vegt en Stijn terug te komen, de 17e eeuwse tuinbeelden die voor 1949 de tuin van de buitenplaats Spaarnberg te Santpoort sierden oorspronkelijk van Vegt en Stijn afkomstig zijn. Nu zijn ze weer te aanschouwen bij het prachtig gerestaureerde Beeckestijn te Velzen.

Doornburgh

Het zijn niet alleen roerende maar soms ook zogenaamde vaste goederen die van huis verwisselen. Zo bezit het Slot van Zeist een bijzonder stijlvol vertrek, de grote slotzaal, waarvan op het marmeren onderstuk van de open haard na, de gehele betimmering afkomstig is uit het huis Janskerkhof 12 te Utrecht. Dit huis, genaamd 'Het huis aan de Stammersbrug' was eens in eigendom van de familie Van Voorst van Beesd, welke ook de buitenplaats Doornburgh te Maarssen bezat. Toen het huis te Utrecht van bestemming veranderde, werd deze prachtige betimmering als ongewenst verwijderd en opgeslagen om na vele jaren weer, maar nu te Zeist, dienst te gaan doen. De schoorsteen echter had toen al lang een plaats gekregen in Doornburgh, waar deze zich tot op heden nog bevindt, ondank de pogingen ondernomen door de architect van het slot om dit onderdeel ook naar Zeist te mogen overplaatsen. Toen de huidige eigenaressen van Doornburgh definitief beslisten deze haard daarvoor niet te willen afstaan, heeft men er voor Zeist een copie van gemaakt en die is nu in de grote slotzaal te bewonderen.

Groenekan, augustus 1976

A. J. A. M. Lisman

Brieven aan de Redactie

Willem Straalman

Met veel genoegen en instemming nam ik kennis van de inhoud van het onlangs toegezonden jaarboekje 'Niftarlake' 1975. Afgezien van een kleine fout in het financieel overzicht op bladzijde 5 (onder 'inkomsten' geeft optelling van de vermelde bedragen aan renten een totaal van f 132,69 i.p.v. f 132,79) veroorloof ik mij een opmerking met betrekking tot de bespreking van het artikel van C. A. Schip in het eerste nummer van 'Van Buiten' (blz. 29 van het jaarboekje). Daarin wordt nl. genoemd de Amsterdammer Willem Straatman. Dit moet ten rechte zijn Willem Straalman. Zie o.a. van Lutterveld, *Buitenplaatsen aan de Vecht* pp. 22, 139 en 186. Craandijk, *Wandelingen door Nederland* i.c. Utrecht (3e druk p. 122) is er overigens ook naast met het noemen van twee broeders *Speelman*, eigenaars van Over-Holland en van Trompenburg bij 's-Graveland. Ook daar moet de naam Straalman zijn. Bovengenoemde Willem Straalman had een broer Mr. Matthijs Straalman, die op 15 oktober 1771 de Trompenburg kocht van Jacob Roeters (zie Tromp/Six, *De buitenplaatsen van 's-Graveland*, p. 119). De Straalmans waren een van oorsprong doopsgezind geslacht van kooplieden, eerst te Zwolle, later te Amsterdam (zie o.m. J. H. Scheffer, *Genealogie van het geslacht Straalman*, Rotterdam 1879).

Ik meen dat het goed is dergelijke onnauwkeurigheden te signaleren en waar mogelijk te doen corrigeren. Lutterveld ontkomt er ook niet geheel aan, met name niet op pp. 25—26 waar hij joodse landgenoten als bezitters van buitenplaatsen noemt. Blijkbaar afgaande op de naam, noemt hij Isaac Simons als eigenaar van Soetendaal. Deze was echter een doopsgezind Amsterdams koopman (zie fragment genealogie in *Nederlandse Leeuw*, 1935, p. 255).

Loosdrecht, mei 1976

Dr. C. H. F. Simons

Papieren in een schoenendoos

Het zij mij vergund, u te zeggen hoe bijzonder ik genoten heb van de lezing van uw alleraardigst artikel 'Papieren in een schoenendoos' in het Jaarboekje van Niftarlake over 1975. Gaarne maak ik u mijn compliment over de prettige en aangenaam-leesbare wijze, waarop u de geschiedenis van de familie Valkenhoff vertelt! Goede herinneringen aan mijn vroegste jeugd hebt u mij weder doen beleven en daar ben ik u dankbaar voor. Geboren in het begin van 1883 in het tegenover het huis Bijdorp gelegen Bosch en Vegt (beide huizen zijn bij mijn weten nog in goeden staat) heeft mijn familie tot in 1892 tegenover de familie Valkenhoff gewoond. Daarna vertrokken wij naar het ouderlijk huis van mijn vader te Loenen, aan den straatweg naar Amsterdam gelegen. Zéér goed herinner ik mij den ouden docter met langen witten baard, een vriendelijk man, tegen wien wij met eerbied opzagen en van wien mijn één jaar jongere broer en ik wel eens een pijp drop cadeau kregen, een tractatie, waar wij beiden nu niet bepaald dol op waren, maar die natuurlijk met dankbaarheid werd aanvaard. Van de dochters herinner ik mij Juffrouw Net en vooral Juffrouw Trees, die het langst geleefd heeft en die een hazewindhond 'Polly' had. Ook herinner ik mij, dat een of twee zoons uit Indië overkwamen en dan met diverse buurtbewoners stonden te praten.

Mevrouw Valkenhoff, een dochter van Baron van Heilmann van Stoutenberg, wier ouders o.a. op Huize Bruggzicht te Vreeland hebben gewoond, was reeds in 1871 overleden op Bijdorp.

Inderdaad behoorde Bijdorp, evenals Bosch en Vegt, aan de familie van Reenen van Lexmond. Juffrouw Trees, die als eenige was overgebleven, had 't niet 'breed' en Mevrouw van Reenen-Schoon had dan ook bepaald, dat zij haar leven lang zonder huur te betalen op Bijdorp mocht blijven wonen.

De rechterzijde van de Vecht, waar beide huizen stonden, behoorde toen ter tijde tot de Gemeente Loosdrecht: eenige tientallen jaren geleden is daar verandering in gebracht en ze staan nu in de gemeente Loenen.

Oosterbeek, juni 1976

Mr. E. van Beusekom

de naam „Niftarlake”

Van vele nieuwe leden van ons Genootschap ontvingen wij de vraag, hoe men indertijd tot de keuze van de naam 'Niftarlake' is gekomen voor een vereniging, die vooral gewijd is aan de geschiedenis van het Vecht- en Plassengebied. In de loop van de jaren is ettelijke malen in het *Jaarboekje* op de betekenis van deze naam ingegaan; enkele feiten willen wij graag hier ten behoeve van onze nieuwe leden herhalen.

In het Frankische tijdperk, dus ongeveer vanaf de 7de tot de 12e eeuw, was ons land in min of meer uitgebreide 'gouwen' of landschappen verdeeld. Het gebied van de huidige provincie Utrecht bevatte toen de gouwen Niftarlake, Flehite, Upgoye, Lake en Isle, Germepi en het leengoed van graaf Unroch.

Niftarlake — dat in verschillende geschriften ten onrechte Instarlake, Nistarlake, Nifarlake en ook Rifarlake wordt genoemd — lag aan de grens van het Friese en het Frankische gedeelte van het land en strekte zich uit langs de oevers van de Vecht, van de oorsprong van de rivier bij Vechten tot aan haar mond bij Muiden. De naam weerspiegelde de ligging van de gouw, want 'niftar' komt overeen met het huidige woord 'nevens' en 'lake' betekent 'grens'.

De exacte grenzen van Niftarlake waren waarschijnlijk niet vastgesteld, en deze zullen ook aan verandering onderhevig zijn geweest. Aan de oostzijde werden die waarschijnlijk gevormd door de Oude Rijn, een zijtak van de Rijn die van Utrecht naar Eiteren liep. Ten westen werd Niftarlake door de Heikop en de Kromme Angstel begrensd.

De exacte grenzen van het gebied waarmede ons Genootschap zich bezig houdt zijn evenmin vastgelegd. In de praktijk houdt Niftarlake zich bezig met de geschiedenis van plaatsen langs de Vecht van Zuilen tot Muiden, met de plaatsen langs de Angstel en het Gein, en met het hele plassengebied.

De naam 'Niftarlake' heeft een eerbiedwaardig verleden. Mogelijk heeft die ook een toekomst; toen recentelijk de plannen voor een herverdeling van het land in een groot aantal kleine provincies werden besproken werd het idee geopperd, een provincie te scheppen voor het gebied van de Vecht en de plassen. Welke naam zou beter bij een dergelijke provincie passen dan . . . Niftarlake?

HET GROOT UTRECHTS PLACAATBOEK

Bespraken wij in het Jaarboekje 1975 de honderdjarige *Wandelingen* van Craandijk, ditmaal moeten wij de aandacht vragen voor één van de belangrijkste aanwinsten van de Niftarlake Bibliotheek in het jaar 1976, en wel de vijf indrukwekkende delen van het Groot Utrechts Placaatboek. Deze werden overgedragen aan Niftarlake bij de opheffing van de Oudheidkamer te Kockengen; hun komst betekent een belangrijke uitbreiding in de mogelijkheden die onze bibliotheek kan bieden aan degene die daar historisch onderzoek wil verrichten.

Het 'Groot Placaatboek, vervattende alle de Placaten, Ordonnantieën en Edicten der Edele Mogende Heeren Staten 's Lands van Utrecht; mitsgaders van de Ed. Groot achtb. Heeren Borgmeesteren en Vroedschap der Stad Utrecht' verscheen in 1729 in drie delen, onder redactie van Mr. Johan van de Water. De twee overige boekdelen vormen een aanvulling hierop welke in 1856—1860 onder redactie van C. W. Moorrees en P. J. Vermeulen is verschenen. De 18e eeuwse uitgave is van een behoorlijk index voorzien, de 19e eeuwse aanvulling helaas niet.

De inhoud is precies wat de titel zou doen verwachten; het betreft hier algemene 'ordonnantieën' die in de loop van vele eeuwen waren verschenen en die betrekking hadden op de gehele stad resp. de gehele provincie Utrecht. Zo vindt men placaten tegen 'Loteryen', en tegen 'leeggangers en vagabunden', ordonnantieën op 'het gewichte en yck van de botertonnen' en resoluties 'dat geen Militaire in de vergadering van de Staten mogen komen'. Bepalingen die uitsluitend betrekking hebben op bepaalde plaatsen komt men vanzelfsprekend zelden tegen; men zal dan ook vergeefs naar personennamen en de namen van gebouwen of particuliere instellingen zoeken. De Placaten geven daarentegen een helder en gedetailleerde visie op de provinciale wetgeving en daardoor op de omstandigheden van de tijd waarin die tot stand kwam, mede gezien de uitvoerige toelichting die de Placaten vaak bevatten ten aanzien van de reden die tot bepaalde ordonnantieën hebben geleid.

Krengen in de Vecht

Een uitzondering op deze algemene regel betreft gegevens welke betrekking hadden op bepaalde rivieren, want de wettelijke bepalingen waren in dit opzicht vaak wél aan lokale topografische situaties aangepast. Ten aanzien van de Vecht was de verontreiniging van het water een zaak die bij herhaling de aandacht van de Edele Mogende Heeren vroeg. Wij vinden zelfs een Placaat van 2 juni 1521 van Maximiliaan van Bourgoigne, stadhouder, 'tegen het werpen van doode Krengen en Vuyligheyd in de Vecht . . . op poene van twee Keyzers gulden'; in 1713 interdiceren de Staten 'een yder, eenige doode beesten, ofte krengen in de Riviere de Vecht, ofte de slooten daar in uytwaterende, te werpen, op poene van vyfen-twintig guldens op yder beest, of krenge te verbeuren; ende verstaan verder, dat den eygenaar voor wiens Land de voorz. beesten, of krengen inde riviere, ofte slooten leggen, geobligeert zal zyn deselve uyt te doen vissen, ende te doen begraven.' Enige dagen later verscheen een soortgelijk placaat met betrekking tot enige vaarten onder Abcoude; ditmaal waren ook enige aanvullende bepalingen opgenomen

welke mogelijk het besef weerspiegelen, welk gevaar de lijken van overleden dieren vormde voor de volksgezondheid, want 'geene van ziekte gestorve beesten sullen mogen worden gevilt, of geopent, maar dat den eygenaar deselve met huyd en haar, ongeopent, zal moeten laten begraven, en ten minsten met drie voeten aarde overdekken, op de boete van twee hondert guldens op yder beest, soo bij den eygenaar als vilder te verbeuren . . .'

Bij herhaling verschenen ordonnantiën met betrekking tot het modderen (oftewel baggeren) in de Vecht, welke aan strenge bepalingen onderhevig was; de eigenaren van huizen en landerijen langs de rivier werden ook bij herhaling verplichtingen opgelegd ten aanzien van het onderhoud van de vaart en van de beschoeiing van de oevers.

Weinige wegen in de provincie schenen tot zo veel problemen aanleiding te geven als het Zandpad, dat van Utrecht via Breukelen tot Ouderkerk liep. Hoewel wij het Zandpad vooral uit de etsen van de Zegepralende Vecht kennen, druk bevolkt met koetsen en wagens, was het in feite gedurende lange tijd verboden, met een vehikel langs het Zandpad te rijden. Voor jagers golden bijzondere maatregelen; in 1614 moesten de Staten constateren, dat het gewoonte bij deze Heren was geworden, hun paarden langs het Zandpad te laten weiden, hetgeen voor gebruikers van het Zandpad als hinderlijk werd ervaren; voor elk paard dat 'zonder hoeder' op het Zandpad werd aangetroffen werd een boete van zes gulden opgelegd. Ook de boeren en kooplieden hadden het één en ander op hun geweten; in 1617 constateerde men 'dat sommige kooplieden, huyslieden, en anderen, haare magere en vette ossen of koeien, over het lypad tussen Utrecht en Breukelen dryven, verlatende dan ouden dyk, dien zy luyden vóór het maken en leggen van het voorz. lypad plachten te gebruyken, en dat die voorz. ossen en koeien het selve lijnpad seer bederven, door het aftreden van de kanten, en omdringen van de linten, tot groote schade en merkelyke kosten van den geenen, die daar inne gehoefslaagt zijn . . .'

en ook deze praktijken moesten vervolgens 'op poene van drie Carolus gulden op yder beest' worden verboden.

Wat de vehikels betreft: de Staten hadden moeten vernemen, 'dat het sandpad . . . met vracht- en andere wagens, karossen, kalessen, bolderwagens, en cheses gebruykt wordt, als een ordinaris Heeren weg, ende daar door zeer bedorven en te schande gereden word, anders dan het behoort, soo het selve daar toe niet is geleyt, maar tot een santweg, op dat alle menschen, soo te voet als te paart, het selve wel ende bequamelijk souden mogen gebruyken . . .'

Ook hier kwam het, in 1673 en 1683 tot verbodsbepalingen op al deze wagens, karren, trochen en ploegen.

Het leed was echter nog lang niet geleden. Vandalen en vagabunden kwamen eveneens langs het Zandpad, alwaar zij 'schuttingen, slagboomen ende heckens' moedwillig beschadigden. Ook de bestuurders van de karren en de koetsen trokken zich weinig van de verbodsbepalingen aan, de palen welke hier en daar waren geplaatst om de doorgang voor deze vehikels te verhinderen werden zelfs verwijderd, en er moest een bepaling komen om hen te verbieden deze 'uyt de aarde te trekken of om te houwen . . .'

Wie de tijd neemt om deze verrukkelijke verzameling te bestuderen zal talrijke elementen vinden die zijn inzicht in het maatschappelijk leven van verschillende tijden verdienen. Niftarlake mag zich met deze aanwinst bijzonder gelukkig prijzen.

M. A. Dukes-Greup

October 1976

NIFTARLAKE KRONIEK

Stichting 'Comité Oud Muiderberg' opgericht

Op 17 september 1976 werd de stichtingsacte verleden voor het Comité Oud Muiderberg dat reeds in minder formele vorm sinds augustus 1975 bestaat. Voorzitter is Drs. H. F. J. Duindam; Secretaris is de Heer L. Meijer, van Ostadelaan 15 te Muiderberg.

Het doel van de stichting is onder meer het activeren van de bevolking van Muiderberg en het bestuur van de gemeente Muiden om te waken voor het behoud van het dorps-eigen karakter van Muiderberg en het herstel van de vroegere eigendommelijkheden, het in de belangstelling brengen van de historie van Muiderberg door het houden van tentoonstellingen, het organiseren van dorpsfeesten en het uitgeven van publikaties. Reeds in het najaar van 1975 is het Comité een actie begonnen onder de inwoners van Muiderberg tot herstel van het Echobos — vroeger geheten 'Rustrijk' — dat jarenlang is verwaarloosd. Deze actie is een groot succes geworden en wordt voortgezet. Onder het moto 'Elke Muiderberger één boom!' werd de schoonmaak van een groot deel van het bos voltooid en kon met de verjonging van het bos een aanvang worden gemaakt. Door de gemeente werden jonge boompjes aangekocht, en de Muiderbergers kwamen in grote getalen opdagen om ze vrijwillig te planten.

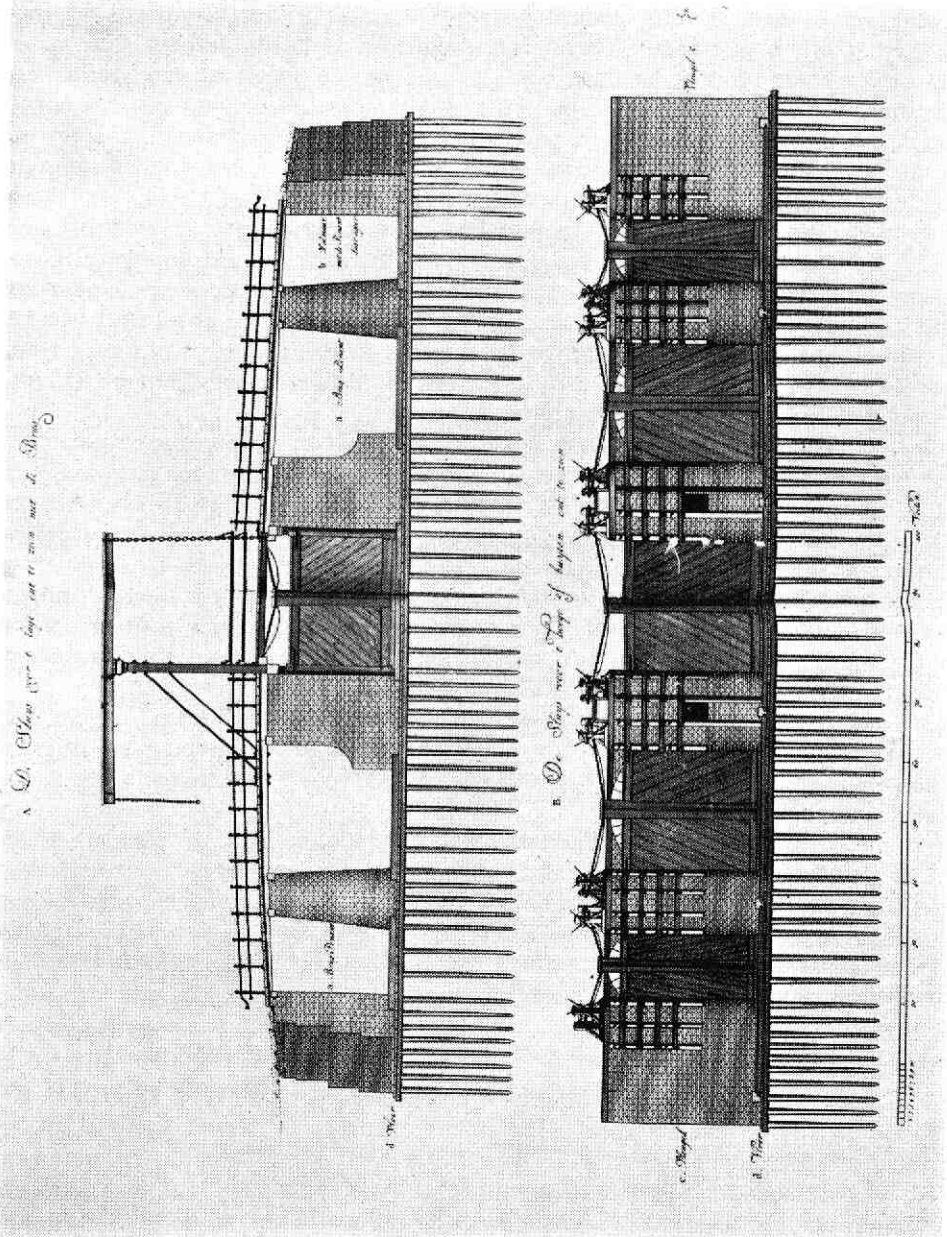
Ondertussen hebben onder leiding van de heren P. de Raadt en Kl. Sierksma rondleidingen door historisch Muiderberg plaats gehad; hiervoor is een kadastale kaart van Muiderberg 'historisch' bijgewerkt en uitgegeven. In de periode van 12 tot 25 juli werd een tentoonstelling 'Kaart/Beeld Muiderberg' gehouden, met gegevens over hedendaagse kaarten van het dorp en de omgeving; ter inleiding heeft Prof. Dr. Ir. C. Koeman te Utrecht een causerie gehouden over facetten van de kartografie; deze is in stencil uitgegeven en is in de Bibliotheek van Niftarlake te raadplegen. Tenslotte is onder auspiciën van het Comité uitgegeven een herdruk van de boekjes 'Muiderberg in oude ansichten' van P. de Raadt en 'Muiderberg, Voorpost van het Gooi' door Kl. Sierksma.

Het plan bestaat om in 1977 een zomer-expositie te houden over Floris V. Voor een van de meest spectaculaire activiteiten van het Comité Oud Muiderberg tot nog toe wordt de lezer verder verwezen naar het elders in dit Jaarboekje opgenomen artikel over de grafkelder uit 1782.

De oprichting van het Comité Oud Muiderberg is een initiatief dat ook in andere plaatsen in onze streek navolging verdient. Maar al te vaak blijft een historisch genootschap zich uitsluitend en op passieve wijze voor het verleden interesseren; een genootschap dat ook — om de leuze van het Monumentenjaar aan te passen — een toekomst voor dat verleden tracht te scheppen, en daarbij zoveel enthousiasme weet op te wekken als te Muiderberg is ontstaan verdient alle lof.

Identiteit van het Dorp

Op 8 oktober 1976 organiseerde de Stichtse Culturele Raad te Wijk bij Duurstede een 'Dag van de Anonieme Architectuur'. Het leidende thema van deze dag, waarop 'Niftarlake' door zijn bestuurslid mevr. J. G. Siewertz van Reesema-Schmidt was vertegenwoordigd, was het benadrukken van de aanwezigheid van een eigen identiteit van iedere nederzetting in een tijd waarin door snelle groei en rationalisatie van de bouw alle dorpen geleidelijk aan op elkaar gaan lijken. De architectonische, stedenbouwkundige en bestuurlijke facetten van het probleem werden toegelicht en besproken. Tot de studievoorbeelden die genomen werden behoorden o.m. Loenersloot, Vreeland, Vinkeveen en Nigtevecht. De documentatie welke op deze dag werd uitgereikt is in de bibliotheek van Niftarlake opgenomen.

De Groote Zeesluis, te Muiden; een afbeelding uit de achttiende eeuw

De Zeesluis en Vechtbrug te Muiden

Op 28 augustus 1976 vond te Muiden de feestelijke opening plaats van de gerestaureerde Groote Zeesluis en Vechtbrug. 'Het hart van Muiden' — wij citeren uit de Feestkrant die ter gelegenheid van de opening werd uitgegeven — 'wordt gevormd door de Groote Zeesluis en Vechtbrug, omzoomd door de 17e en 18e eeuwse tapperijen en herbergen De Doelen, De Gooise Boer, Het Hof van Holland en het 19e eeuwse Sluis of Hoogheemraadshuis . . . Muiden had zijn hart verwaarloosd. Al veel te lang lagen sluis en brug er vervallen bij. De middenkolk was de laatste jaren niet voor de scheepvaart te gebruiken. De deuren waren kapot of zelfs verdwenen. Het schutten door de oostkolk ging langzaam en moeizaam. De zware deuren en de brug moesten met de hand bediend worden . . .'

Tot omstreeks 1200 lagen er in de Vecht van Utrecht tot Muiden geen dammen of sluisen; eb en vloed waren tot in de stad Utrecht waarneembaar. De eerste dam met sluis werd rondom het begin van de 13e eeuw tussen Breukelen en Maarssen gebouwd; honderd jaar later werd die door een sluis te Vreeland vervangen. Een derde dam met sluis, bij Nigtevecht, kwam in de vijftiende eeuw tot stand. Nadat bij herhaling gesproken was over de mogelijkheid, de dam en sluis naar Muiden te verplaatsen, waardoor de gehele Vecht van de Zuiderzee zou kunnen worden afgesloten, werd in 1673 door de Staten van Holland en West-Friesland besloten, een sluis met drie kolken in Muiden te bouwen. De bouw kwam een jaar later tot stand, naar ontwerpen van de Muidenaar Isaac Stoel. Tegelijk werd een nieuwe brug over de sluis gelegd, met vaste delen over de west- en oostkolk en een houten ophaalbrug over de middenkolk. Tussen 1809 en 1812 werden zowel sluis als brug gerestaureerd en gewijzigd, en later in de 19e eeuw werd de brug opnieuw verbouwd. In verband met het ernstige waterbezwaar bij hoogwaterstanden die vóór de sluiting van de Zuiderzee optrad is nog in 1930 een gemaal op het buitenhoofd van de westsluis gebouwd, wat het aanzien van het geheel allerminst ten goede kwam. Toen twee jaar later de Afsluitdijk gereed kwam bleek het gemaal overbodig te zijn geworden, en het is dan ook in 1941 afgebroken. Aan het einde van de zestiger jaren is het sluizencomplex op de Monumentenlijst geplaatst.

Restauratie was een dringende zaak geworden, maar, om de feestkrant opnieuw te citeren, ' . . . wie zou dat betalen? De Directie Groote Zeesluis, al sedert 1692 beheerder van de sluis? Of de provincie of Rijkswaterstaat? En hoe zouden sluis en brug er na de restauratie moeten komen uit te zien? Lieden met meer hart voor snelverkeer dan voor een kostbaar en levend monument, bedachten boze plannen om de oude brug maar af te breken en er een tweebaans brug voor in de plaats te leggen. Uiteraard had dan een aantal huizen aan de doorgangsweg door Muiden, met name in de Naarderstraat, gesloopt moeten worden. Gelukkig zijn deze plannen niet doorgegaan, en kwam een beter renovatieplan ter tafel . . .'

Bij de restauratie is een essentieel uitgangspunt geweest dat terwijl de bediening van de Zeesluis zou worden gemechaniseerd, het historisch 'gezicht' intact zou worden gelaten. Zo is op verschillende plaatsen onder de waterspiegel hout door beton vervangen. Ook op andere plaatsen is beton gebruikt ter versterking maar het is overal aan het oog onttrokken door bemetseling. De gemetselde wanden van de sluiskolken zijn afgehakt tot beneden de waterlijn en vervolgens ambachtelijk met stenen in de oorspronkelijke maat, aan de hand van oude tekeningen, hersteld. De historische lantaarns, lantaarnopstanden, bastions en kaapstanders werden of worden herplaatst of nagemaakt. Een bijzonder sierlijk element, ontworpen door ons lid ing. W. Zweers te Maarssenbroek als een onderdeel van zijn bijdrage tot deze belangrijke restauratie, wordt het wachthuisje; het voormalig wachtgebouw wordt tot woning omgebouwd en gerestaureerd.

Wie zich verder in de bijzondere geschiedenis van de Groote Zeesluis en Vechtbrug wil verdiepen kunnen wij de documenten, tekeningen en publikaties ter lezing aanbevelen

die inmiddels door bemiddeling van de Heer Zweers in de Bibliotheek van 'Niftarlake' zijn opgenomen.

De Vecht opnieuw in gevaar

Af en toe — ook in deze milieubewuste tijd — verschijnt er een bericht in de krant dat de lezer zich doet afvragen of er nog wel hoop is voor het natuurschoon dat ons nog rest. In het Utrechts Nieuwsblad van 24 juni 1976 verscheen onder het hoofd 'Rijkswaterstaat: Vecht smaller voor fietspad' een bericht volgens welke Rijkswaterstaat mogelijk een fietspad langs de Rijksstraatweg tussen Maarssen en Loenen zou willen aanleggen; hiervoor zouden ingrijpende wijzigingen in de huidige situatie nodig zijn zoals vernauwing van de Vecht door demping. Hoewel de plannen nog niet waren gepubliceerd, en met de gemeenten nog geen overleg was gepleegd kan men zich alleen maar verbazen dat een dergelijk plan heden ten dage ook maar wordt geopperd. Gelukkig werd in het artikel tevens melding gemaakt van een alternatief plan van ir. F. van der Hoeven, landschapsconsulent bij Staatsbosbeheer, die in samenspraak met de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied is opgesteld; volgens dit plan zou de huidige Rijksstraatweg voor doorgaand verkeer worden afgesloten en dit verkeer verwezen worden naar een nieuw aan te leggen weg langs het Amsterdam-Rijnkanaal.

Dat er voor fietsers langs de Vecht een grotere mate van veiligheid en rust moet worden geschapen staat als een paal boven water. Voor voetgangers geldt overigens hetzelfde. Het is volkomen absurd dat één van de mooiste rivieren van ons land nog op vele plaatsen ontsierd wordt door de aanwezigheid van verkeerswegen op *beide* oevers, en dat de fietser of wandelaar die op een zondagmiddag van de omgeving wil genieten kans loopt, omver te worden gereden door honderden auto's die met gesloten portierramen en luidspelende radio's voorbijrazen. Met de toename in de bevolking — bijvoorbeeld door de bouw van Maarssenbroek en van de Bijlmermeer — zal het gemotoriseerde verkeer op deze wegen blijven toenemen, maar ook de behoefte aan rust en ruimte zal door deze planologische ontwikkeling groter worden. In het *Jaarboekje 1975* herinnerden wij onze lezers aan de plannen die een eeuw geleden bestonden voor kanalisatie van de Vecht; menige lezer zal zich nog herinneren welk een strijd moest worden gevoerd om in de jaren zestig de bouw van een nieuwe autoweg achter Gunterstein te belemmeren; nog in 1972 constateerde Piet Terlouw in zijn boek 'De Vecht, een stroom van verhalen', dat verbreding van de weg langs de oostelijke oever onvermijdelijk zou zijn. Deze gevaren zijn allen geweken, maar nieuw gevaar dreigt. De grote boosdoener is alweer de auto. 'Niftarlake' heeft inmiddels, bij monde van zijn Voorzitter, naar de plannen en perspectieven geïnformeerd, en ook de Commissie voor het oostelijk en westelijk Plassengebied blijft waakzaam. Vechten voor de Vecht blijft helaas nog altijd nodig.

Het Gemeentemuseum te Weesp

Van de Commissie van Beheer ontvingen wij het Jaarverslag voor 1975 van het Gemeentemuseum. Hoewel het museum met ruimte moest blijven worstelen werd het bezit in de loop van het jaar opnieuw uitgebreid. Na een afwezigheid van zeven jaar keerde de 13de eeuwse bronzen aquamanile terug van het aartsbisschoppelijk museum te Utrecht. Dit unieke voorwerp, waarvan er in de soort slechts vier op de hele wereld gevonden zijn, was indertijd aangetroffen in één van de Weesper kloosters en is van oorsprong Rijnlands. Zowel door schenking als door aankoop werden nieuwe etsjes en een tekening verworven van Simon de Vlieger (1601—1653) die de laatste jaren van zijn leven in Weesp doorbracht. Uit de collectie van Mr. M. Verrijn Stuart kon het museum twee tekeningen verwerven oorspronkelijk afkomstig uit de bekende verzameling van Cornelis Ploos van Amstel; beide zijn gezichten op de stad Weesp, en de ene is gedateerd 1766 en gesigneerd door Johann Heinrich Müntz (1727—1792). Müntz, van origine

Elzasser, wordt in een in 1821 verschenen catalogus van de verzameling Ploos van Amstel als een kunstenaar beschreven die in 1760 Loosdrechts porselein zou hebben beschilderd. Aangezien de Loosdrechtse fabriek in 1760 nog niet bestond, oppert het Weesper Museum nu de mogelijkheid, dat hij in feite in Weesp porseleinschilder is geweest.

Naar Loosdrecht om de brug te zien . . .

Onder deze titel verscheen in het Utrechts Nieuwsblad van 12 juli 1976 een fraai stukje proza van H. Kosterman, gewijd aan een bezoek dat hij aan Loosdrecht bracht, in het voetspoor van Jac. P. Thijsse die in 1915 Loosdrecht bezocht bij het samenstellen van zijn Verkade-album 'De Vecht'. Veel wat Thijsse heeft gezien (en dat door Wenckebach werd getekend) vond hij niet meer terug; een foto van de huidige brug over de 's-Gravelandse vaart, geplaatst naast een Wenckebach-tekening van hetzelfde punt zestig jaar geleden illustreert op treffende wijze hoe veel aan de welvaart en het verkeer is opgeofferd. Kosterman ontmoet echter tevens wethouder Daans, die de geschiedenis van de laatste halve eeuw in Loosdrecht kent als geen ander, en de opkomst van Loosdrecht als recreatieoord op boeiende en positieve wijze vertelt. Er zijn krantenartikelen die een leven van meer dan één dag verdienen; dit is er één. U kunt het in onze Bibliotheek vinden.

Een koepel te Loenen

Ons lid de heer B. O. van den Berg, architect te Maarssen, is sinds enige tijd bezig, in samenwerking met de Commissie voor het Oostelijk en Westelijk Plassengebied, de nog aanwezige theekoepels in de Vechtstreek te bestuderen en inventariseren. Het is prettig te constateren dat, nog tijdens de uitvoering van dit project, het aantal koepels met één is toegenomen. In de dorpskern van Loenen, aan de hoek van de Rijksstraatweg en de Grutterstraat, heeft architect Hans Ehlhardt de herbouw her hand genomen van een theekoepel die daar vroeger stond en zelfs nog in 1900 aanwezig was. In latere jaren werd hier een schoenenzaak gebouwd. Later ging het terrein over in handen van het architectenbureau Leicher, dat een plan voor herstel van de oude situatie ontwikkelde, en tenslotte van de Heer Ehlhardt die het plan heeft afgerond en uitgevoerd. Op het moment dat dit Jaarboekje ter perse gaat wordt aan de herbouw de laatste hand gelegd; juist op het punt waar oud en nieuw in Loenen elkaar ontmoeten is een belangrijk element in het stadsbeeld teruggekeerd.

Breukelen blijft breken

In het *Jaarboekje 1975* werd de aandacht gevestigd op het werk van de Werkgroep Behoud Breukelen, en in het bijzonder op zijn uitgave 'Breukelen — breken of bouwen?' De Werkgroep is tot onze spijt vervlogen, het breken gaat door. Tot de verliezen van 1976 moeten worden berekend de stallen van het voormalig hotel Het Staate Wapen, (waar tot 1975 de paardenhoofden nog naar buiten staken en de ontsierende invloed van de benzinepompen aan de overzijde van de Rijksstraatweg enigszins verzachtten), het voormalige Gemeentehuis tussen de Kerkstraat en de Nieuwstraat, en het voormalig Postkantoor. Dit laatste zal niemand missen, al moeten wij nog afwachten wat daarvoor in de plaats komt. Het voormalig Gemeentehuis is wèl als een verlies te beschouwen. Weliswaar was reeds zo veel verloren gegaan bij het slopen van huizen tussen de Kerkstraat en de Nieuwstraat dat van dit 'middenstuk' in feite niet veel meer te redden viel, maar het gebouw had karakter en geschiedenis. Het feit, dat het voor het verkeer een sta-in-de-weg vormde was geen onoverkomelijk bezwaar, want afgezien van de mogelijkheid, dat binnen enkele jaren het centrum van Breukelen mogelijk verkeersvrij zal worden gemaakt (een trend, die in steeds meer plaatsen van de grond komt) hadden deskundigen

uitgerekend dat verplaatsing van het gebouw met enkele meters niet tot de onmogelijkheden behoorde, en goedkoper zou zijn dan het optrekken van een nieuw gebouw van overeenkomstige afmetingen. Het is nu slechts een kwestie van tijd totdat de laatste huizen in het 'middenstuk' worden gesloopt, en Breukelen zal dan voorzien zijn van een plein waarvoor vervolgens een bestemming zal moeten worden gevonden. Dat de verhoudingen van het plein eigenaardig zullen aandoen — geflankeerd door lage huizen waarvan de afmetingen berekend waren op de smalle straten waar zij eens aan stonden — schijnt niemand te storen.

Tot de aanwinsten behoort het nieuw Rijkskantoorgebouw. De verhoudingen zijn goed gekozen, de vorm vernuftig, het plan voor de beplanting en bebossing er om heen fraai. De details van het ontwerp zijn een kwestie van smaak; het geheel zal het dorpsbeeld (voorzover Breukelen zoiets nog bezit) niet storen. Maar moest het materiaal werkelijk zo armetierig zijn?

Utrechtse Kastelen

De Stichting Utrechtse Kastelen werd in december 1969 opgericht en heeft tot doel, aldus zijn Statuten, 'de in de provincie Utrecht aanwezige kastelen en historische landhuizen in de ruimste zin van het woord met de daarbij behorende omgeving te behouden . . . en te bevorderen dat deze een passende bestemming behouden c.q. verkrijgen'. Sindsdien heeft de Stichting geijverd voor het behoud van vele waardevolle gebouwen, en veel gedaan om belangstelling voor de Utrechtse Kastelen te kweken. Het jaarverslag van de Stichting voor 1975 maakt melding van zijn inventarisatie van alle kastelen en historische landhuizen en zijn inbreng bij tal van specifieke projecten. Eén doel van de Stichting, het in bezit krijgen van kastelen en landhuizen en deze te doen restaureren, is nog niet gerealiseerd; dit is nooit het primaire doel van de Stichting geweest, maar een benadering die gekozen kan worden waar geen andere mogelijkheid zich voordoet. Op het moment dat dit *Jaarboekje* wordt gedrukt ziet het ernaar uit, dat op deze wijze het Kasteel Amerongen en zijn inrichting behouden zal kunnen blijven. Wij wensen de Stichting succes met deze en andere projecten; ook in Niftarlake zullen zich ongetwijfeld situaties kunnen voordoen waarin het bestaan van een dergelijke instelling in de toekomst van belang zal blijken te zijn voor het behoud van een gebouw van historische betekenis.

twee tentoonstellingen

1976 - UIT EIGEN BEZIT

Op 11 en op 18 september 1976 werd op Kasteel Oudaen te Breukelen een tentoonstelling gehouden van documenten, boeken en voorwerpen betrekking hebbende op de geschiedenis van de Vechtstreek. Een groot aantal van de tentoongestelde stukken was afkomstig uit de eigen Bibliotheek van ons Genootschap; velen hiervan waren nooit eerder in het openbaar vertoond. De verzameling werd aangevuld door een aantal kostbare en zeldzame stukken die voor de gelegenheid door leden van het Genootschap in bruikleen waren gegeven.

Uit het boekenbezit van het Genootschap kon men onder meer een origineel exemplaar van de Zegepralende Vecht en de onlangs verworven Utrechtse placaat-boeken bewonderen, maar ook zeldzame plaatwerken uit de 17e en 18e eeuw. Het archief Valkenhoff, onderwerp van het artikel 'Papieren in een schoenendoos' in het *Jaarboekje* 1975, leverde talrijke curiosa op, variërende van diploma's en trouwbewijzen tot belastingbiljetten

en kleermakersrekeningen uit een vervlogen tijd. Een dienstregeling voor de stoomboten op de Vecht omstreeks 1904 lag naast het laatste spoorkaartje van Loenen naar Breukelen, uitgegeven in 1953. Uit de bibliotheek van Oudaen kwam een oorkonde van de Staten van Holland en West-Friesland uit 1691, betrekking hebbende op de verdeling van het bekende landgoed Van Loon aan de oostzijde van de Vecht, gelegen tegenover de brug te Weesp. Leenbrieven van het verdwenen kasteel Ruwiel en een vergunning voor de bouw van de oorspronkelijke tolbrug te Loenen kwamen uit de eigen verzameling van het Genootschap. Tot de meest populaire nummers behoorden de fotografische opnamen, gemaakt tijdens Niftarlake-excursies tussen 1913 en 1930; talrijke bezoekers zochten — en vonden — hun ouders en grootouders op deze foto's terug.

Zeer uitzonderlijk waren enkele stukken die door leden van het Genootschap ter beschikking waren gesteld. Zo kon men naast de vier originele etsen van Hessel Gerrits uit ca. 1610, gebaseerd op kasteel-afbeeldingen van de Lente (Nijenrode), Zomer (Loenersloot), Herfst (Maarssen) en Winter (Zuylen) ook een weinig bekende vijfde ets in deze serie bewonderen, waarop het kasteel Croonenbergh is afgebeeld. Tevens waren aanwezig — maar ditmaal uit onze eigen eeuw — oude koektrommels met Vechtafbeeldingen, een honingdoos van de bijstand Matthes te Breukelen, en een dienblad met gezichten aan de Vecht.

Hoewel aan deze eerste tentoonstelling, welke een experimenteel karakter droeg, weinig ruchtbaarheid werd gegeven kon men op Oudaen een groot aantal Niftarlakeleden begroeten, alsmede tientallen buitenstaanders, waaronder velen die ter plaatse lid werden van ons Genootschap. Gehoopt wordt, deze tentoonstelling 'Uit eigen bezit' bij een andere gelegenheid en elders in de Vechtstreek te herhalen.

1977 - DE COURANT

Gaarne willen wij onze lezers nu reeds attenderen op het feit dat Niftarlake ook in 1977 een tentoonstelling zal organiseren — eveneens op Kasteel Oudaen — en wel op:

Zaterdag 15 oktober en
Zondag 16 oktober

steeds van 14.00 tot 18.00 uur.

Deze tentoonstelling zal gewijd worden aan:

DE COURANT DOOR DE EEUWEN HEEN

Ditmaal heeft de tentoonstelling niet uitsluitend op het Niftarlakegebied betrekking, maar op geheel Nederland, en zelfs op een aantal andere Europese landen. De totstandkoming van de krant in zijn huidige vorm heeft meer dan vier eeuwen geduurd. De allereerste gedrukte 'berichten' verschenen reeds in het begin van de 16e eeuw, terwijl men honderd jaar later voor het eerst tot regelmatige (wekelijkse) publikatie van nieuwsberichten onder een doorlopende titel overging. De allereerste dagbladen dateren uit de beginjaren van de 18e eeuw.

Basis van de tentoonstelling zal de grote krantenverzameling zijn welke aanwezig is in de bibliotheek van Oudaen. Een aantal bijzondere kranten van elders zal echter eveneens aanwezig zijn. Gehoopt wordt, dat ook Niftarlakeleden die in het bezit zijn van ongebruikelijke kranten, oud of nieuw, bereid zullen zijn, deze voor de gelegenheid tijdelijk af te staan. Mocht u iets dergelijks bezitten, wilt u dan contact met de Bibliotheecaresse opnemen?

De tentoonstelling zal in de plaatselijke kranten worden aangekondigd; aan de leden van het Genootschap zal *geen* afzonderlijke convocatie worden toegezonden. U wordt verzocht, datum en tijd nu al vast in uw agenda 1977 te noteren!

Niftarlake Literatuur

1624—1974: 350 jaar Kerk in Tienhoven (U.); Uitgave Nederlandse Historiën, Berkel en Rodenrijs

Toen in het midden van de 15e eeuw de ontginning van Tienhoven gevorderd was tot aan de derde dijk, de tegenwoordige Laan van Niftarlake, bouwde men daar niet alleen huizen maar ook een kapel, waar de Tienhovenaren konden kerken. De eerste tijd moest nog een geestelijke van Maarssen komen, en in 1521 richtte de kerk een verzoek aan de bisschop om een eigen geestelijke te mogen hebben en een zelfstandige parochie te mogen worden. Hoewel men onder meer het argument aanvoerde, dat velen te Tienhoven stierven zonder de laatste sacramenten te hebben ontvangen, omdat er geen priester van Maarssen bijtijds kwam, toonde Maarssen weinig enthousiasme voor het Tienhovens verzoek, en tot de reformatie bleef het dorp zonder eigen geestelijke. Pas in 1624 kwam de eerste vaste predikant naar Tienhoven; waarschijnlijk was het oorspronkelijke kapel kort voordien hersteld of herbouwd. De kerk werd nogmaals vergroot in 1724 en opnieuw in 1732. Op 9 september 1812, als gevolg van een grote brand in het dorp werd de oude kerk verwoest, maar bij de wederopbouw in 1813 konden grote delen van drie buitenmuren van het oude gebouw in de nieuwe kerk worden geïncorporeerd. De Tienhovense Kerk is voor het laatst tussen 1948 en 1962 gerestaureerd.

Bij de herbouw van 1813 werd de eerste steen door 'vrouwe M. E. van Collen, geb. van Lennep' gelegd, en de herstelde kerk kreeg dan ook een bank voor zijn ambachtsheer, de heer van Gunsterstein, getooid met het wapen van de familie van Collen. Toen jonkvrouwe J. M. E. van Collen in 1844 met Daniël Willink huwde werd de familienaam Willink van Collen en werd het wapen boven de bank daaraan aangepast. Nog altijd bestaat de band tussen Gunsterstein en Tienhoven; de tegenwoordige Stichting Ridderhofstad Gunterstein beoogt, naast de instandhouding van het landgoed, ook het bevorderen van de belangen van de Hervormde gemeente van Tienhoven.

Dit boekje geeft een voortreffelijk overzicht van de lange geschiedenis van de Tienhovense kerk, maar besteedt ook aandacht aan de geschiedenis van het dorp, de ontwikkeling van de Gereformeerde Kerk van Tienhoven sinds 1887 en de oude band met Gunterstein. Het werk kwam tot stand dank zij een samenwerking tussen de twee Tienhovense kerken en het bestuur van de Historische Kring Maarssen.

Het Gein kan gered worden; uitgave namens de Stichting Natuur en Milieu en andere organisaties; Amsterdam, mei 1976.

De bescheiden omvang van dit boekje — vier pagina's en een omslag — staat in geen verhouding tot zijn belang voor Niftarlake. De tekst werd namens een zestal organisaties die zich met het leefmilieu bezig houden opgesteld in de vorm van een openbare brief aan de leden van de Amsterdamse gemeenteraad, die op 26 mei 1976 bijeen zou komen om zich te buigen over het ontwerp-bestemmingsplan Gaasperdam. Men had tenslotte, bij het opstellen van de plannen voor dit laatste deel van de wijk Bijlmermeer, een overleg in het vooruitzicht gesteld ('Bij de uitwerking zal, tezamen met instanties die belangen van natuur en landschap behartigen, nader worden bestudeerd hoe de waarde van het Gein zoveel mogelijk tot zijn recht zal komen'). In zijn uiteindelijke vorm bood het plan echter, aldus de betrokken organisaties, onvoldoende waarborgen voor het veiligstellen van de belangen van het Gein-gebied; daarom werd herziening van de plannen bepleit, met als uitgangspunt 'een redelijk compromis tussen de tegengestelde belangen van de noodzakelijke standsuitbreiding en het landschapsbehoud mogelijk te maken'.

Op zondag 16 mei waren de bewoners van Abcoude overigens reeds in actie gekomen om de aandacht op de gevaren die voor het Gein dreigden te vestigen; de gehele dag werden de beide oeverwegen van het riviertje tussen Abcoude en Driemond voor auto- en bromfietsverkeer geblokkeerd.

De protesten hebben niet mogen baten; op de raadsvergadering zijn de plannen voor Gaasperdam inderdaad in principe aangenomen, met alle bezwaren vandien. Een stelsel van op hoge dijken gelegen wegen (met name de zgn. 'Gooise weg'), een gigantisch recreatiegebied vlakbij Gaasp en Gein, een mogelijke doortrekking van de metro dwars door het Geinlandschap naar het Weesper woonproject Aetsveld of verder, en zelfs dijkverhoging behoren tot de gevaren die het gebied thans bedreigen.

De strijd om het behoud van het Gein en zijn omgeving is zeker niet geheel verloren; aanhoudende protesten moeten wel tot enige wijziging leiden in een plan dat het schoonste plekje in de gehele omgeving dreigt te vernielen. Het protestcomité heeft terecht Jac. P. Thijsse geciteerd, die in 1915 in zijn Vechtalbum de lezer langs het riviertje leidde in bewoordingen die ons nu nog sterker aanspreken dan toen: 'Nu evenwel laten we Abcoude achter ons en stappen den grintweg op langs het veelgeprezen Gein, een smal watertje, maar zoo mooi begroeid en zoo dikwijls en zoo goed geschilderd, dat bij het woord alleen iedereen al denkt aan Holland op zijn mooiste.'

Discovering Industrial Archaeology and History, door Hugh Bodey; Shire Publications, Ltd., Prinses Risborough, Engeland, 1975.

Ditmaal een recensie van een boek dat niets met de Vechtstreek te maken heeft maar wel alles met de taak van een oudheidkundige vereniging in deze tijd. De 'Industriële archeologie' is misschien eerder in Engeland ontstaan dan elders, maar het besef, dat wij zuinig moeten zijn op onze 'monumenten van bedrijf en techniek' is nu ook in Nederland ontstaan. Het waren de snel verdwijnende mindmolens die reeds een generatie geleden het onderwerp werden van de eerste reddingsacties; deze mondden uit in de totstandkoming van verenigingen en stichtingen die onze nog overblijvende molens voor een groot deel van de ondergang hebben kunnen redden. Op andere gebieden werd echter nog lange tijd slordig met onze industriële erfenis omgesprongen. In 1955 ging de Bergense stroomtram Bello naar de schroothoop; nog geen twintig jaar later was men moeizaam bezig, oude stoomtramlijnen te reconstrueren om als rijdende musea te dienen! Er zijn echter ook talrijke andere voorbeelden van industriële activiteit die niet ongemerkt en onbezongen mogen verdwijnen. Sluizen en bruggen, kopersmederijen en stenen mijlpalen, tolhuizen en raderboten, brouwerijen en stoomgemalen — al deze en vele andere uitingen van bedrijvigheid in de loop van de eeuwen kunnen historische waarde hebben, en tevens kenmerkende elementen in het landschap zijn geworden. Het boekje van Bodey is niet iets om door te lezen — in wezen is het niet veel meer dan een opsomming van ettelijke honderden industriële monumenten in Groot Brittannië — maar wel om door te bladeren wanneer men in de eigen streek op zoek wil gaan naar overblijfselen van de handel en industrie van een vergane tijd. Reeds in 1974 vond in overleg met de Bond Heemschut het eerste symposium over industriële archeologie in Nederland plaats. Verschillende zaken werden toen in overleg met Heemschut besproken, zoals het behoud van poldergemalen, oude wasserijen en meekrapovens. Zeer kortgeleden heeft in het Openluchtmuseum te Arnhem de oprichting plaats gevonden van de Vereniging tot Behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek en van de Stichting Beheer van Monumenten van Bedrijf en Techniek (M.B.T.). Voor geïnteresseerden: het secretariaat is gevestigd p.a. J. M. Bos, postbus 603 te Arnhem. Wie zal het initiatief nemen om ook de industriële archeologie van Niftarlake te inventariseren?

Jhr. C. H. C. A. van Sypesteyn en Loosdrecht; Sypesteyn en de neogothiek; het Museum Sypesteyn; drie studies door Peter van Mensch en André van der Goes. Van Sypesteyn-Stichting, Nieuw Loosdrecht, Mei 1976.

Sypesteyn; Deel XXVIII uit de serie 'Nederlandse Kastelen', door Peter van Mensch en André van der Goes. Nederlandse Kastelenstichting en Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB, 1976.

Het was op 26 april 1884 dat Jonkheer C. H. C. A. van Sypesteyn, toen 26 jaar oud, een bezoek bracht aan Loosdrecht 'ten einde nasporingen te doen omtrent het Huis te Sypesteyn en hetgeen nog omtrent de Heerlijkheid of de familie aldaar bekend was.' Uit geschriften van de familie Van Sypesteyn viel te concluderen dat het geslacht vroeger eigenaar was geweest van een kasteel dat te Loosdrecht had gestaan, maar reeds lang verwoest was. Het verhaal wilde, dat in 1288 Willem Nicolaasz door Floris V met een stuk land in Loosdrecht werd beleend, waarop vervolgens het slot zou zijn verzezen. Een later ontstane vete met de heren van Mijnden zou geleid hebben tot herhaalde verwoesting van het kasteel; in de daaropvolgende eeuwen wordt bij herhaling in de leenregisters gesproken van een 'Huijsinge ende hofstede' liggende tegenover de kerk in Nieuw Loosdrecht. In de vierde kwart van de 16e eeuw schijnt het huis te zijn verwoest, want in 1589 was alweer sprake van een ruïne. Op 10 juli 1664 wordt het huis aan een zekere Cornelis Ascanius van Sypesteyn verkocht, maar een jaar later spreekt deze van Sypesteyn zelf van een ruïne. De indruk bestaat, dat hij deze ruïne heeft laten herstellen, want in 1670 is weer sprake van een huis van een aanzienlijke belastbare waarde. Drie jaar later kwamen echter de Fransen in de Vechtstreek, en in september van dat jaar werd ook dit huis verwoest. En daarna? In het familiearchief van Jonkheer C. H. C. A. van Sypesteyn bevonden zich nog altijd twee tekeningen die volgens de familie het oude familieslot voorstelde; in strijd daarmee is een geslachtsregister uit ongeveer 1734, volgens welke het oorspronkelijk huis voor het laatst in 1588 definitief zou zijn verwoest en niet meer opgebouwd. Wat er daarna heeft gestaan zou niets meer dan een boerderij of hofstede zijn.

Hoe het ook zij, op grond van deze onzekere gegevens besloot Jhr. van Sypesteyn het oude 'familiekasteel' te reconstrueren. Tegen het einde van het jaar 1901, na moeizame onderhandelingen, bezat hij reeds een terrein van 5.8 ha, de kern van wat volgens hem in de middeleeuwen de heerlijkheid Sypesteyn was. In de daarop volgende winter werd begonnen met het onderzoek van het terrein; onder meer vond men oude beschoeiingen en fundamenten van bruggen alsmede een deel van de fundamenten van het vermoedelijke kasteel. In de zomer van 1911 werd de complete plattegrond onderzocht. Zich baserend op deze fundamenten, en op de twee oude afbeeldingen in het familiearchief, maakte de Haagse architect W. de Vrind Jr. een ontwerp voor de herbouw van het kasteel, een ontwerp waarvan overigens later aanzienlijk is afgeweken. Reeds in 1913 werd de toren opgeleverd; na het eind van de eerste wereldoorlog, welke de herbouw tijdelijk deed stagneren, werd onder leiding van de timmerman Hennipman het 'gotische huis' gebouwd, gevolgd door diverse andere gedeelten. In 1924 maakte men een aanvang met het eigenlijke hoofdgebouw. In 1927 moest echter het werk wegens gebrek aan middelen worden stopgezet; het is nooit hervat, en in 1937 is Jhr. van Sypesteyn als laatste mannelijke telg van zijn geslacht overleden.

De vraag welke de bezoeker aan Sypesteyn vandaag blijft intrigeren is, welk verband het 'kasteel' zoals door van Sypesteyn gebouwd, heeft met het gebouw dat mogelijk vroeger op of dichtbij deze plek heeft bestaan. Moderne onderzoekers, waaronder de kasteelkenner Dr. J. G. N. Renaud, plaatsen veel vraagtekens bij het verhaal zoals Jhr. van Sypesteyn dat meende te kunnen reconstrueren. Hun twijfel betreft met name de twee familietekeningen in het familiearchief waarop het voormalig kasteel zou zijn afgebeeld. Ook het onderzoek van de fundamenten welke op verzoek van Dr. Renaud

door leden van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland in 1969 plaatsvond leidde tot resultaten welke niet in overeenstemming waren met het traditionele verhaal van de geschiedenis van Sypesteyn. De fundering welke Van Sypesteyn aantrof is opgetrokken uit vrij kleine stenen zodat een hoge ouderdom uitgesloten moest worden geacht. Weliswaar werden ook kloostermoppen aangetroffen, maar deze bleken voor de tweede of derde maal verwerkt te zijn.

Na een halve eeuw is de vraag, of van Sypesteyn op historisch verantwoorde wijze heeft gehandeld of niet, geen kwestie die de gemoederen in beweging behoeft te brengen. Wat hij te Loosdrecht schiep was ongetwijfeld geen nauwkeurige reconstructie van een eens bestaand gebouw — zelfs niet een reconstructie van een gebouw dat elders heeft gestaan — maar een nieuw kasteeltje, geheel volgens de opvattingen van zijn tijd. Zoals van Mensch en van der Goes schrijven: 'Toen in 1912 begonnen werd met de bouw van de grote toren van kasteel Sypesteyn schaarde Jhr. C. H. C. A. van Sypesteyn zich in de rij van romantici die trachtten iets uit een voorbije (en door hen vaak als beter geziene) tijd te evoceren . . . de totale conceptie geeft weer dat van Sypesteyn, hoewel bouwkundig een leek, de essentiële van de kastelenbouw in Nederland begrepen heeft. Juist in het klein en sobere ligt de waarde van Sypesteyn.'

De prestatie van Jhr. van Sypesteyn ligt niet slechts in het kasteel dat hij gebouwd heeft, maar ook in de fraaie slottuin, in de doolhof, de verzameling authentieke gesmede hekken (onder meer uit Nieuwersluis afkomstig) en niet in de laatste plaats de kunstverzameling die hij in Sypesteyn bijeenbracht.

Deze twee boekjes gaan uitvoerig in op de totstandkoming van Sypesteyn, Jhr. van Sypesteyn als persoon en de belangrijke rol die hij speelde in de ontwikkeling van Loosdrecht in de beginjaren van deze eeuw, en het gebouw Sypesteyn vandaag.

Beknopte geschiedenis van de Ridderhofstad Den Ham te Vleuten, door J. F. K. Kits Nieuwenkamp; De Brug, De Meern.

Het 'Huys ten Hamme' wordt reeds in de 13de eeuw genoemd; omstreeks 1250 werd deze stenen toren op een eilandje, ontstaan door doorsnijding van een landtong in de Rijn (in een inham, vandaar de naam) gebouwd, mogelijk als opvolger van een eerder gebouw. Enige tijd daarna werd ten zuidoosten hiervan een tweede, even zware toren gebouwd, en tussen beide torens in werd een poortgebouw opgetrokken; haaks op dit complex kwam tegen de donjon een korte woonvleugel. De poortdoorgang voerde naar een door de weermuur afgesloten rechthoekige binnenplaats.

In de vijftiende eeuw, toen de poorters van de stad Utrecht in opstand kwamen tegen hun bisschop koos de toenmalige Heer van Den Ham, Frederik Utenham, de partij van de bisschop, terwijl de meeste edelen de partij kozen van de poorters. In 1481, als gevolg van deze geschillen, belegerden de Utrechtse het kasteel gedurende 10 weken, namen het in en staken het in brand, terwijl Frderik gevangen werd genomen en onthoofd. Het kasteel werd daarna herbouwd in nagenoeg zijn oude vorm.

In de loop van de 16de en 17de eeuw, toen alle kastelen hun militaire waarde begonnen te verliezen, werd Den Ham voor betere bewoning aangepast aan de eisen des tijds; de poortvleugel kreeg boven de doorgang twee woonverdiepingen, afgedekt door een tegen de donjon aansluitend schilddak; de haakse vleugel werd vervangen door een lange langsvleugel, die de gehele binnenplaats in beslag nam. In deze vorm bleef Den Ham voortbestaan tot omstreeks 1870, toen de inmiddels bouwvallig geworden woonvleugels gesloopt werden, en de toren alleen overbleef, in de vorm waarin die er nog staat. Gespaard bleef ook de toegangspoort uit 1642.

De toestand van de Hamtoren heeft in onze eeuw gedurende lange tijd aanleiding gegeven tot bezorgdheid; vooral in de jaren veertig raakt het in verval, nadat een poging tot overname door de gemeente Vleuten mislukte. In juli 1942 begon een summiere restauratie; uiteindelijk heeft een grondige restauratie van de gehele toren plaatsgevonden, welke in 1975 is afgesloten.

In deze uitvoerige geschiedschrijving vertelt de Heer Kits Nieuwenkamp het verhaal van Den Ham en zijn bewoners in zes eeuwen, maar hij gaat ook uitvoerig in op de lange periode van herstel. Er zijn 22 afbeeldingen, waaronder een aantal oude tekeningen en etsen, maar ook foto's van het huis tijdens en na de restauratie.

Nadat lange tijd voor een passende bestemming voor het huis was gezocht is Den Ham in de loop van 1976 verhuurd aan een religieuze sekte. Daardoor is zijn bewoning verzekerd, al is het huis daardoor mogelijk minder toegankelijk dan gedurende de periode onmiddellijk na de voltooiing van de restauratie, toen de toren verscheidene malen voor het publiek werd opengesteld. Ook voor degene die Den Ham zelf niet in die tijd heeft kunnen bezoeken vormt dit boek een waardevolle en leesbare introductie tot een van de weinige intacte woontorens die ons land nog rijk is.

De Nederlandse Tuincultuur, door G. J. J. Nieuwenhuis; La Maison d'Hier — De Woonstede (1976), Nr. 31, 24—41.

Reeds in het *Jaarboekje* 1975 hebben wij de aandacht gevraagd voor *De Woonstede*, orgaan van de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België en de Nederlandse Kastelenstichting. In het nieuwste nummer dat, zoals altijd, uitvoerig geïllustreerd is, vertelt mej. Nieuwenhuis de geschiedenis van de tuinkunst in Nederland, zoals die zich vooral in de 17de en 18de eeuw ontwikkelde. Diverse voorbeelden uit de Vechtstreek komen aan bod; Nijenrode wordt afgebeeld zoals het na 1511 werd herbouwd en door David Vinckeboons omstreeks 1610 werd getekend, terwijl Otterspoor te Maarssen vertegenwoordigd wordt door een afbeelding uit de Zegepraalende Vecht. Het artikel culmineert in een pleidooi voor een herleving van de tuinkunst ('Verwaarloosde huizen en kastelen krijgen, gestimuleerd door het monumentenjaar, weer meer aandacht . . . maar de tuin is vergeten. Deze zijn toch onverbrekelijk met elkaar verbonden?'). Het overzicht wordt gecomplementeerd door een fraaie geschiedenis van de tuinhuizen — waaronder pagoda's, tempels, priëlen en grotten — van België, rijkelijk in kleur geïllustreerd. *De Woonstede* dekt een breder terrein dan zijn associatie met de kastelenstichting zou doen verwachten en kan warm aanbevolen worden aan ieder, die zich voor de geschiedenis van het huis en de tuin in de lage landen interesseert.

Endelhoven, door J. van Veldhuizen en D. Dekker; Orgaan van de Historische Kring Maarssen, 3de jaargang, Nr. 3, oktober 1976, 47—50.

Het droevige verhaal van Endelhoven sleept zich van jaar tot jaar voort. Dat in deze tijd, waarin kunstminnende kooplustigen elkaar verdringen bij de poort van elk landhuis dat in de Vechtstreek te koop wordt aangeboden, en waarin toch nog altijd voldoende middelen worden gevonden om deze te restaureren, het eens zo statige gebouw Endelhoven te Maarssen in deerniswekkende (en gevaarlijke) toestand blijft verkeren is ongeloflijk; De Historische Kring Maarssen protesteert; Niftarlake protesteert; elke rechtgeaarde Maarssenaar protesteert; maar er gebeurt helaas niets, en thans is het nog slechts

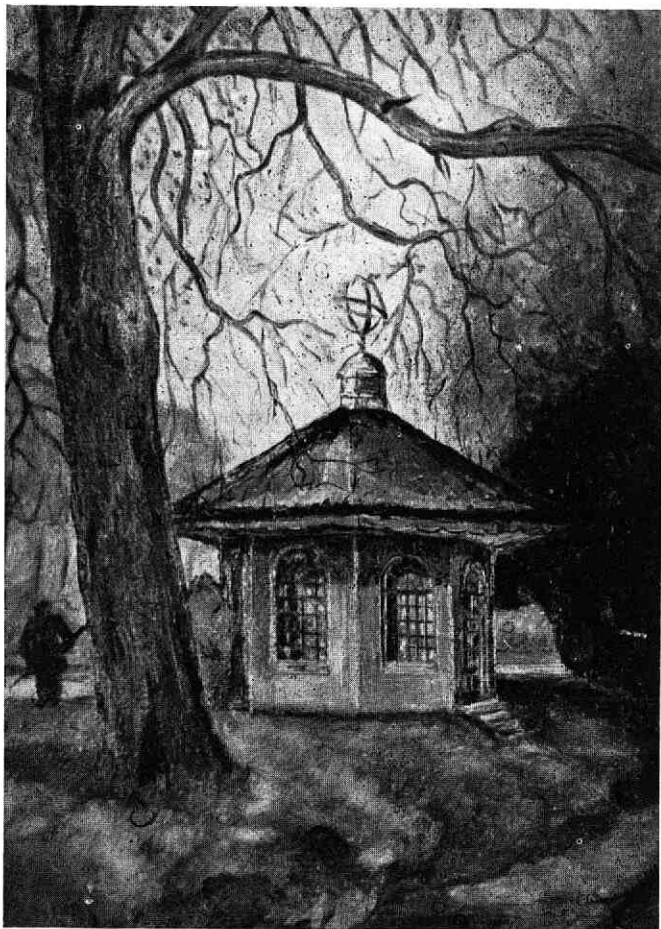

Endelhoven in september 1976, een opname gemaakt door de Historische Kring Maarssen.

de vraag of Endelhoven, nu reeds eerder een skelet dan een gebouw, nog een winterstorm zal kunnen verdragen.

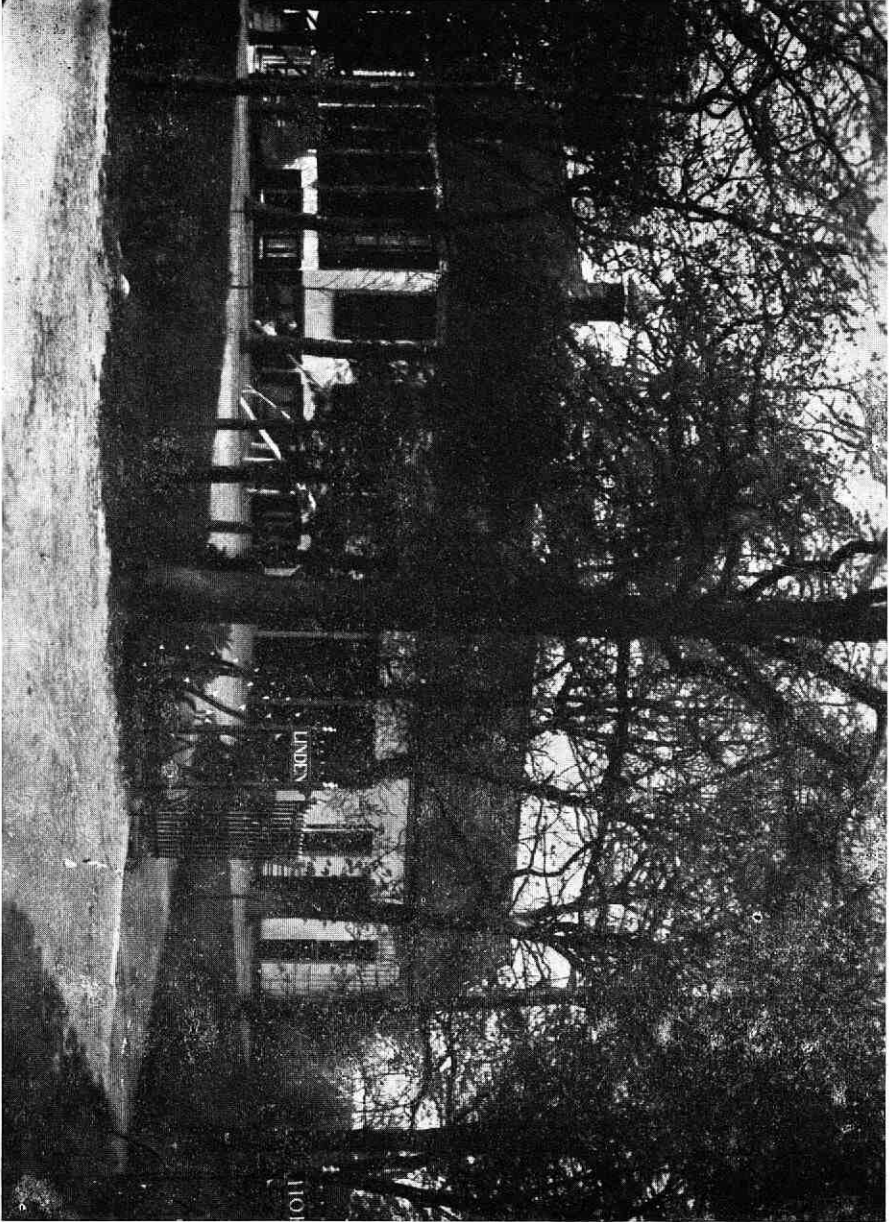
De auteurs van deze korte geschiedenis van het huis herinneren ons aan het feit, dat het gebouw vroeger Bruinenburg heette. Fundamenten welke mogelijk die van een ouder huis op deze plaats waren, werden in het begin van deze eeuw dichtbij de Diependaalse Dijk aangetroffen. Het huidige gebouw, door Temminck Groll gesignaleerd als een uniek voorbeeld van het oudste type buitenhuis, is mogelijk slechts de 'Tuinmanswoning' welke samen met een 'Herenuizinge' (het oorspronkelijke huis?) genoemd wordt in een akte van 1749. Uit de omvang van de belastingaanslagen op het bezit zou men kunnen concluderen dat het Herenhuis nog in het begin van de 18de eeuw aanwezig was; mogelijk is het tussen 1810 en 1840 gesloopt; curieus is het feit, dat men over geen enkele afbeelding van dit grotere gebouw beschikt. Het huidige Endelhoven — vermoedelijk dus de oorspronkelijke Tuinmanswoning — werd in 1835 onder deze naam aan mej. Maria Donner verkocht, die het gebouw bestemde voor een stichting tot verpleging van zes arme vrouwen uit de Parochie Maarssen. Na haar dood werd de verpleging toevertrouwd aan de Eerwaarde Zusters van Onze Lieve Vrouwe te Amersfoort; in 1847 kwam in het linker gedeelte een kapel, in 1857 begonnen de Zusters met onderwijs aan kostleerlingen, en in 1869 werd op Endelhoven een meisjesschool geopend; tenslotte werd het gebouw door een reeks particulieren bewoond. 'Wandelend naar het huis door de eeuwenoude Endelhofenlaan, die vroeger geflankeerd werd door eiken en beuken' doen de auteurs van dit artikel enige optimisme op ten aanzien van de toekomst van Endelhoven, vooral gezien het pas aangelegde fraaie plantsoen. Hebben de auteurs ook een oog geworpen op de nietige gebouwtjes die er bij gekomen zijn? Wij willen hen niet ontmoedigen, want ook wij hopen, dat de vele dringende beroepen die op de Gemeente Maarssen zijn gedaan om Endelhoven te restaureren (dan wel over te doen aan iemand die het gebouw wèl wil restaureren) niet aan dovemansoren gezegd zullen blijven. En wij hopen ook, dat wanneer die dag komt, er toch nog iets te restaureren zal zijn, en niet slechts een hoop stenen achter prikkeldraad.

*wat,
waar
en
wanneer?*

1

Evenals in 1975 drukken wij op de volgende pagina's een aantal oude afbeeldingen af, die in de loop van de jaren door 'Niftarlake' zijn gepubliceerd, thans echter zonder titel of onderschrift. Het is aan de lezer, het onderwerp en de datum zelf in te vullen; de antwoorden vindt men op de laatste pagina van deze rubriek.

a

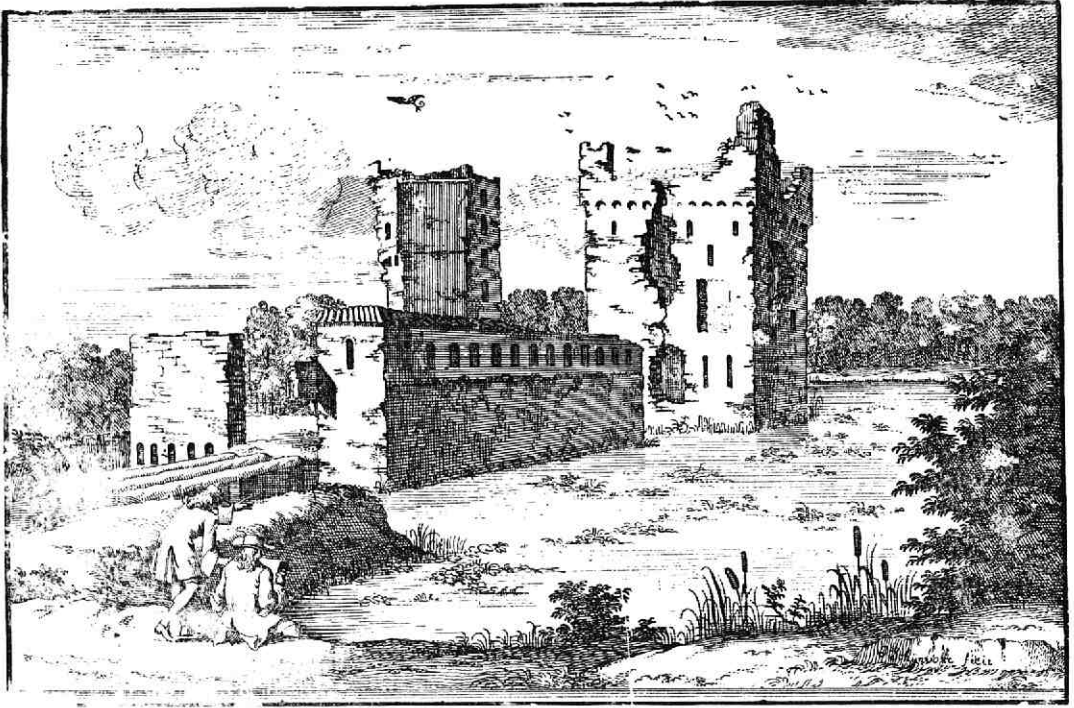
b

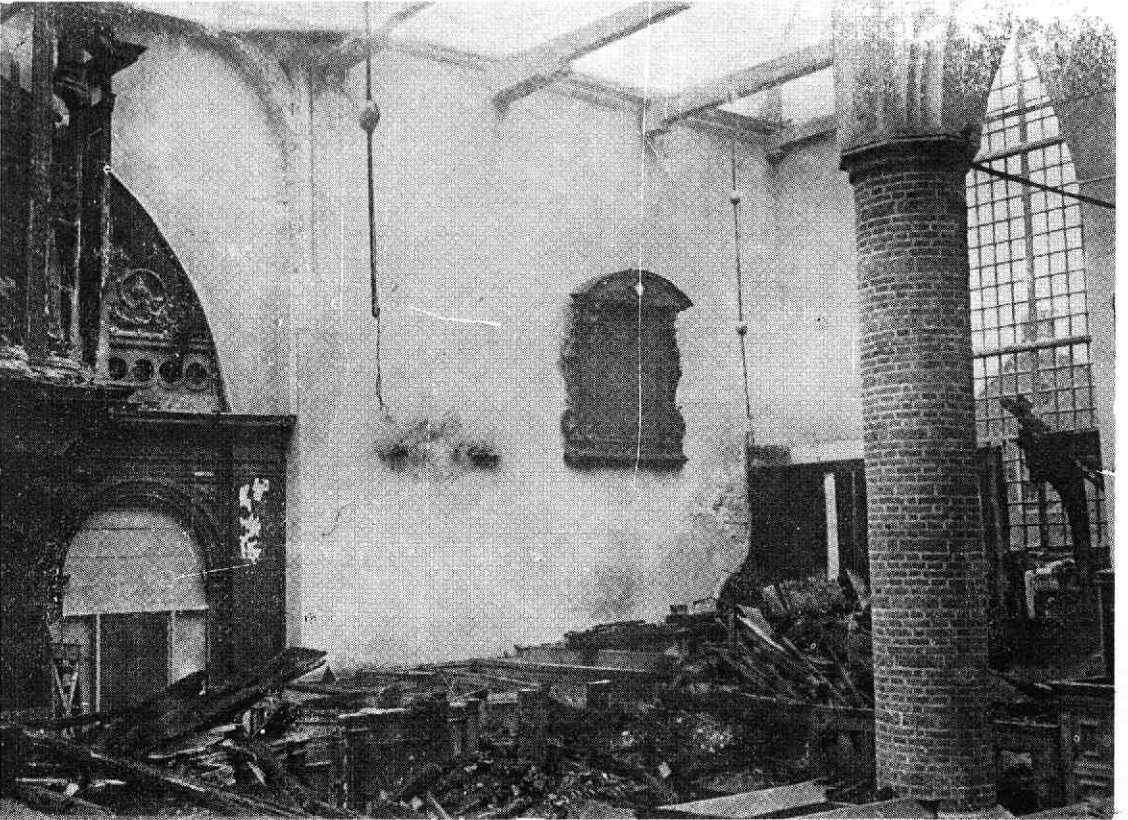
c

d

4

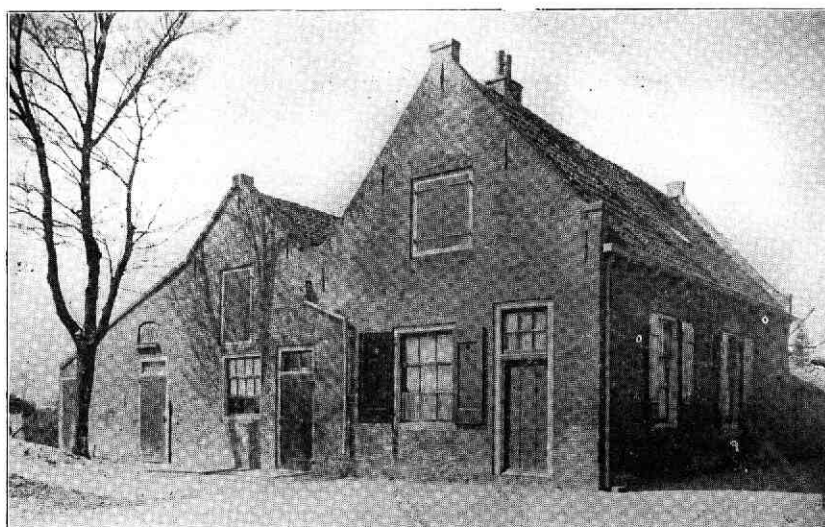

5

7

8

wat, waar en wanneer? - antwoorden

1. Schilderij door Jacques van den Bosch van de theekepel van 'Over-Holland' omstreeks 1930, in de tijd toen Marie van Zeggelen (1870—1957) hier *De plaats aan de Veght* zat te schrijven. De kepel is later gerestaureerd.
2. 'Lindenhoff' aan de Angstel, gefotografeerd omstreeks 1890. De geschiedenis van deze buitenplaats vindt men in het *Jaarboekje* van 1930.
3. Vier kerkelijke zegels van Hervormde Gemeenten in het gebied van Niftarlake. (a) Het zegel van Nieuw-Loosdrecht, met drie figuren, voorstellende de waarheid, de godsvrucht en de standvastigheid. (b) Zegel van de kerk te Muiden, met een zeilend schip, een riviermond en een burcht; de oudste naam van Muiden (Amuda) betekent 'mond der rivier'. (c) Loenen aan de Vecht; de afbeelding en het opschrift zijn waarschijnlijk gekozen als toespeling op het woord 'Loenen' (luna = maan). (d) Zuilen, waar men niet alleen de 'zuilen' uit het wapen van de burgerlijke gemeente heeft geleend, maar alweer een woordspeling heeft gepleegd ('Een pilaer . . .' d.w.z. een zuil).
4. Het in 1672 verwoeste Huis 'Ter Aa'; kopergravure uit Smids Schatkamer der Nederlandsche Oudheden.
5. De Nederlandse Hervormde Kerk te Loenen, na de brand van 11 juni 1945.
6. Schilderij van Adriaan de Lelie met Egbert van Driest van de afscheid van Generaal Daendels van C.R.T. Krayenhoff in de Breedstraat te Maarssen in 1795. Het schilderij bevindt zich in het Rijksmuseum te Amsterdam.
7. De buitenplaats 'Cromwijck' te Maarsseveen, vóór de brand van 15 maart 1934 (zie *Jaarboekje* 1975, blz. 31).
8. De laatste rest van het huis Beresteyn te Maarssen, gefotografeerd kort voor de sloop in 1936.

fotografische werkgroep Niftarlake

De Fotografische Werkgroep 'Niftarlake' is in 1976 van start gegaan. De Heer T. H. de Boer te Abcoude heeft als eerste project een reeks opnamen gemaakt van punten in en om Abcoude waarvan het 'Niftarlake' archief historische afbeeldingen heeft. Overeenkomstige projecten te Breukelen en Maarssen zijn in voorbereiding, en in 1977 zal ook het noordelijk deel van 'Niftarlake' — het gebied rondom Muiden en Weesp — aan bod komen. Leden van het Genootschap die graag fotograferen en bereid zijn, aan dit werk deel te nemen worden uitgenodigd, met de Bibliothecaresse contact op te nemen. In het *Jaarboekje* 1977 zal een eerste reeks opnamen worden gepubliceerd, met een vergelijking tussen de historische en actuele toestand.

Oudheidkundig Genootschap „Niftarlake”

Kort verslag over de jaren 1973 t.m. 1975

In deze periode heeft het bestuur diverse wijzigingen ondergaan. In 1973 werden benoemd de heren Mr. W. L. Schenk en H. J. van Walbeek, waarvan laatstgenoemde het penningmeesterschap op zich nam.

In 1974 trad de heer Jhr. P. H. A. Martini Buys af als secretaris, terwijl in 1975 de heer Jhr. Mr. L. A. Quarles van Ufford bedankte als bestuurslid. Deze opengevallen plaatsen werden in 1975 vervuld door de benoeming van mevr. Mr. M. A. Dukes-Greup en de heer E. R. Huitzing.

Mevr. Dukes heeft de functie van bibliothecaresse overgenomen van mevr. J. G. Siewertsz van Reesema-Schmidt, terwijl het secretariaat berust bij ondergetekende.

Door het aftreden van de heer Martini Buys als secretaris, kwam het bestuur in een impasse wat betreft het samen stellen van het jaarboekje. Gedurende een reeks van jaren heeft de heer Martini Buys op uitstekende wijze deze taak vervuld, waarvan de voorzitter in de jaarvergadering in 1975 gewaagde toen hij zei het zeer te betreuren dat de heer Martini Buys, na 24 jaar zeer verdienstelijk de functie van secretaris te hebben waargenomen nu heeft gemeend te moeten bedanken.

Op voorstel van mevr. Siewertsz van Reesema wordt besloten in plaats van het jaarboekje 1974, een register te laten drukken op de jaarboekjes 1913—1973, waarvan de samenstelling door haar op uitnemende wijze is verricht. Voor het jaarboekje 1975 diende mevr. Dukes een voorstel in om tezamen met haar echtgenoot de artikelen hiervoor te verzorgen. Dit voorstel werd door het bestuur gaarne aanvaard.

De bibliotheek is nu ondergebracht ten huize van de bibliothecaresse, kasteel Oudaen te Breukelen.

De jaarvergaderingen werden resp. gehouden op 29 juni 1973, 5 juni 1974 en 30 juni 1975.

E. R. Huitzing, secretaris

Jaarvergadering 1976

Deze vergadering werd gehouden op 25 mei 1976 in 'de Kampioen' te Nieuwersluis en werd bezocht door 21 leden.

De voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom; een speciaal woord van welkom richt hij tot de oud-secretaris, de heer Martini Buys.

Hij herdenkt het overleden bestuurslid, de heer Mr. W. L. Schenk.

De notulen van de vorige vergadering worden ongewijzigd vastgesteld.

Het jaarverslag van de penningmeester wordt goedgekeurd, met een batig saldo van f 2.381.84.

De heer Martini Buys stelt voor alsnog in het e.v. jaarboekje een kort verslag op te nemen over de jaren 1973 t/m 1975.

Voor de samenstelling van het jaarboekje 1976 zijn voorstellen ingediend door de heer en mevr. Dukes. Gaarne wordt door de vergadering hiermee akkoord gegaan.

Vanwege de steeds duurder wordende druk- en portiekosten wordt met algemene stemmen besloten de contributie per 1 januari 1977 te brengen op f 15,— per jaar.

In verband met het bedanken als bestuurslid van de heer Sprenger en het overlijden van de heer Schenk worden als nieuwe bestuursleden benoemd de heren H. J. Aalderink te Vreeland en Drs. E. Munnich Schmidt te Loenen. Tenslotte wordt uitgebreid gesproken

over het voeren van propaganda. Getracht zal worden via persberichten meer in de belangstelling te komen. De leden wordt gevraagd in hun kennissenkring nieuwe leden te werven. De heer Dukes zal een tentoonstelling organiseren in Kasteel Oudaen van archiefstukken van de vereniging.

E. R. Huitzing, secretaris

Financieel overzicht 1976

Vanwege de vervroegde publikatie van het Jaarboekje zal het financieel overzicht van de penningmeester op de jaarvergadering worden uitgereikt en op de bibliotheek ter inzage worden gelegd; het overzicht zal in het daarop volgend jaarboek worden gepubliceerd.

Bestuur

Ere-lid:

G. J. Weyland, Veere.

Dagelijks Bestuur:

Mr. Dr. N. J. C. M. Kappeyne van de Copello, Loenen aan de Vecht, Voorzitter

E. R. Huitzing, Tienhoven, Secretaris.

J. H. van Walbeek, Baambrugge, Penningmeester.

Mevr. Mr. M. A. Dukes-Greup, Breukelen, Bibliothecaresse.

Overige Bestuursleden:

Dr. D. P. Blok, Nederhorst den Berg.

Mr. J. H. van den Hoek Ostende, Amsterdam.

Mevr. J. G. Siewertz v. Reesema-Schmidt, Blaricum.

Drs. E. Munnig Schmidt, Loenen aan de Vecht.

H. J. Aalderink, Vreeland.

Redactie Jaarboekje:

Dr. M. N. G. Dukes en Mevr. Mr. M. A. Dukes-Greup, Breukelen.

Secretariaat: Nieuwe Weg 17, Tienhoven, tel. 03462-1407.

Bibliotheek: Kasteel Oudaen, Breukelen, tel. 03462-2627.

Gironummer: 513805.

Ledenlijst

(Opgave van het secretariaat per 1 oktober 1976 op plaatsnaam)

Abcoude

Bianchi, R.	Meerzicht 1
Boer, T. H. de	Meerzicht 12
Breejen, A. den	Oldenhoff 35
Carasso, D. G.	Dr. Koomansstraat 21
Carmiggelt, Mej. J. W.	Gein Noord 17
Dieker, Mevr. J. D.	Meerzicht 10
Gemeente Abcoude	
Graaf-Vossensteyn, Mevr. W. D. de	Meerweg 19
Herkel, Mr. F. A. M. ten	Noord 32
Kemme, J. Th.	Sandburgstraat 7
Luttikhuis, J. K.	Marktveld 19
Mey, W. van ter	Zilverschoon 107
Pabon Jr., J. J.	Doude van Troostwijkstraat 51
Schoenmaker, H.	Folkert Postlaan 5
Schreur, J. B.	Jan Trouwstraat 4
Smorenborg-Koorn, Mevr.	D. van Troostwijkstraat 55

- Swinkels, Mr. J. W. F. M.
 Treep-Hoffman, Mevr. M. E.
 Vis-Volker, Mevr. C. A. L. M.
 Vries, B. H. de
- Meijboom, R. H. B., Arts
- Belonje, Dr. J.
- 'Fléhite', Oudh. Ver.
 Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek
- Achterbergh, J. W. N.
 Hofman, J. J. W.
- Bond 'Heemschut'
 Emmering, S.
 Gemeente-archief
 Greup-Nicolai, Mevr. J. H.
 Hoek Ostende, Mr. J. H. van den
 Kon. Academie van Wetenschappen
 Kon. Oudheidkundig Genootschap
 Leuven, K. F. van
 Pannevis, Mr. C.
 Reesink, W. A. C.
 Renes, H.
 Veen-Coenen, Mevr. W. J. C. van
 Universiteitsbibliotheek
 Weede, Jhr. S. G. van
 Wijk, Mevr. A. C. van
 Zwaan, J.
- Harinxma thoe Slooten, B. A. P. Baron van
- Rijksinstituut voor Natuurbeheer
- Anger, H. F.
 Kemp, Jr., Dr. A.
 Koekebakker, Prof. Dr. J.
 Lee, Mej. E. van der
 Schoenmaker, F.
 Steenhof, A. W.
 Versloot, P. C.
 Walbeek, J. H. van
- Dedel, Jhr. Mr. C.
 Vliet, J. van
- Snijder, M.
- Heer, G. M. de
- Wit, H. C. de
- Bogaard, P. H.
 Twijnstra, Ir. U.
- Siewertsz van Reesema-Schmidt, Mevr. J. G.
- Gein Zuid 7
 Folkert Postlaan 15
 Stationsweg 54
 Sandbergstraat 4
- Aerdenhout*
 Nagtegalenlaan 17
- Alkmaar*
 Nassaulaan 39
- Amersfoort*
 Westsingel 50
 Kleine Haag 2
- Amstelveen*
 Amsterdamseweg 270
 Mont Blanc 43
- Amsterdam*
 Nieuwe Zijdscolk 28
 J. Vermeerstraat 4
 Amsteldijk 67
 De Boelelaan 267
 Binnen Wieringerstraat 22
 Keizersgracht 569—571
 Rijksmuseum
 Minervalaan 71-II
 Minervalaan 84-I
 Koninginneweg 40
 Werengouw 25 (Nieuwendam)
 Minervaplein 2
 Singel 425
 Jan van Goyenkade 27-I
 Westlandgracht 225-II
 Delflandlaan 20-I
- Ankeveen*
 Dorpsweg 80 (post 's-Graveland)
- Arnhem*
 Kempenbergerweg 11
- Baambrugge*
 Prinses Beatrixstraat 13
 Prins Willem Alexanderstraat 6
 Kleiweg 52a
 Rijksstraatweg 113
 Rijksstraatweg 8
 Prins Johan Frisostraat 46
 Rijksstraatweg 39
 Rijksstraatweg 20
- Baarn*
 Wilhelminalaan 6
 Javalaan 30
- Barneveld*
 Thorbeckelaan 11
- Bennebroek*
 Bennebroeker Dreef 49
- De Bilt*
 Dorpsstraat 126
- Bilthoven*
 Parkflat Houtringe, Bosuillaan 111
 Rubenslaan 20
- Blaricum*
 Langeweg 5

Akkerman, T. C.
 Baud, Mevr. Mr. L. G.
 Colenbrander, H. Th.
 Cozijnsen, C. H.
 Dam, Jac. van
 Dukes, Dr. M. N. G.
 Dukes-Greup, Mevr. Mr. M. A.
 Fruithof, C. W.
 Geer, R. T. van de
 Gerwig, D. W.
 Gevers, Mej. J.
 Gieling, J.
 Grift, A. van der
 Haars, Mevr. Mr. E. A.
 Hendriks, H. C. J.
 Hoogezand, A. H. R.
 Jonker, S.
 Ketwich Verschuur, Mr. J. D. van, Burgemeester
 Kleef, G. C. van
 Kraan, J. F. B.
 Mertens, Ir. H. F.
 Molenkamp, J.
 Mijnsen, R. W. L.
 Postma, Dr. E. B. J.
 Quarles van Ufford, Jhr. Mr. L. A.
 Schröder, H. J.
 Schröder-van Selm, Mevr, Ph.
 Smits, P. B. A.
 Visser, A. J.
 Zweers, W. Architect BNA

Biegelaar, Jr. J. P. B.
 Graaf, E. de
 Sinninghe Damsté, Dr. P. J.

Martini Buijs, Jhr. P. H. A.

Van Lijnden van Sandenburg, Mr. C. Th. E. graaf van Kasteel Sandenburg

Doude van Troostwijk, Ir. H. J.
 Stoop-Koekoek, Mevr. C. van der

Bruza, Ir. I. V.

Oudheidkundige Kring 'Die Goude'

Oosterbroek, B.

Bak, J. P.
 Klaveren, H. W. van
 Koninklijke Bibliotheek
 Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
 Velsen-Metzelaar, Mevr. W. L. van
 Woestenburg, J. C.

Lisman, A. J. A. M.

Breukelen

Rijksstraatweg 43
 Kerkplein 16
 't Heijcop 508
 Niftarlakestraat 7
 Orttswarande 55
 Kasteel 'Oudaen'
 Kasteel 'Oudaen'
 Scheendijk 5
 Nasuplein 1
 Dannestraat 33
 Linnaeusdreef 26
 Brugstraat 52
 Rijksstraatweg 183
 Kerkplein 16
 Julianastraat 25
 Zandpad 87
 Zandpad 86
 Vrijheidslaan 128
 Beatrixstraat 7
 Vrijheidslaan 14
 Rijksstraatweg 236
 Rijksstraatweg 204
 Rijksstraatweg 76
 Kasteel Nijenrode
 Kasteel Gunterstein
 Rijksstraatweg 114
 Rijksstraatweg 120
 Rijksstraatweg 101
 Zandpad 105
 Oud Aa 25

Breukeleveen

Herenweg 111
 Herenweg 25
 Herenweg 89

Brugge

Nieuwe Gentweg 53

Cothen

Doorn

Parklaan 40
 Van Galenlaan 12

Eindhoven

Muzenlaan 84

Gouda

Graaf Florisweg 74

's-Graveland

Noordereinde 178

's-Gravenhage

Koninginnegracht 96a
 Groot Hertoginnelaan 96
 Lange Voorhout 34
 Korte Vijverberg 7
 Bankastraat 111
 Bagijnestraat 28

Groenekan

Groenekanseweg 54

Steur, A. G. van der	<i>Haarlem</i>	Nieuwe Gracht 17
Royen, N. van	<i>Haarzuilens</i>	Ockhuizerweg 16a
Lindenhout, H. J. van 't	<i>Heerde</i>	Eperweg 29
Alleman, J. G.	<i>Hilversum</i>	Trompenbergerweg 2b
Renou, F.		Vaartweg 1
Ronde, J. de		Busken Huetplein 16
Scheltema, H. D.		Utrechtseweg 58a
Steijling, Dr. W. J.		Koninginneweg 18
Dudok van Heel, J. F.	<i>Huizen</i>	Valkeveenselaan 56a
Ruiter, J. A.		Oud Bussumerweg 3
Dongen, Dr. J. A. van	<i>Kockengen</i>	Wagendijk 12
Herngreen, G. W. F.		Godinweg 2
Daams, J.	<i>Kortenhoef</i>	Zuidsingel 23
Spaan, D. N.		Dijk 172 (post 's-Graveland)
Backer-Loeb van Zuilenburg, Mevr. E. Y. E. G.	<i>Langbroek</i>	Langbroeksedijk B32
Schotanus, F. B.		Hoeve Lunenburg
Boetzelaer, R. W. C. Baron van	<i>Laren (N.H.)</i>	Velthuijsenlaan 7
Antiquariaat en Boekhandel Burgersdijk en Niermans	<i>Leiden</i>	Nieuwsteeg 1
Mij. der Ned. Letterkunde		Rapenburg 70—74
Bastert-van Schaardenburg, Mevr. M. C.	<i>Loenen a/d Vecht</i>	Dorpsstraat 4
Blok, Jr., J. W.		Vreelandseweg 4
Geus, L. J. de		't Rond 13
Huisinga, L. J.		w/s 'Kukel' Vreelandseweg t/o nr. 12
Kalkman, H., Tandarts		Huize 'Bijdorpe' Oud Over
Kappeyne van de Coppello, Mr. Dr. N. J. C. M.		Huize 'Kalorama' Oud Over
Kappeyne van de Coppello-van Panhuys, Mevr. Th. E. C. M.		Huize 'Kalorama' Oud Over
Knol, Mevr. K.		Graaf Janlaan 2
Kralingen-Niekerk, Mevr. W. van		Rijksstraatweg 130
Munnig Schmidt, Drs. E.		Rijksstraatweg 78
Nie, C. W. van		Driehovenlaan 38
Oloff, C.		Prinses Wilhelminaweg 38
Schayck, W. A. van		Rijksstraatweg 153
Seyffert, J. P.		Van Lijndenlaan 10
Sondaar, L. H.		Huize 'Oud Over'
Stolp, Mej. A. G.		Oud Over 93
Teding van Berkhout, Jhr. Mr. J. P. E.		Oud Over 1
Tober, W. G.		Brugstraat 10
Uittenbos, G. J.		Oud Over 88a
Vor der Hake, G.		Rijksstraatweg 85
Wedden, H. J. M. van der		Dorpsstraat 77
Erven Dorens-Vinke, Mevr. M. van	<i>Loenersloot</i>	Valkenheining
Nagell-Martini Buys, Mevr. M. F. M. Barones van		Kasteel Loenersloot
Veenstra, Drs. J. H. W.		Rijksstraatweg 228
Verschoor, J.		Rijksstraatweg 60

Aalberts, H.
 Boeschoten, J. G.
 Doude van Troostwijk, Mr J. H. M. A.
 Freese, J. P.
 Haselen, mej. E. van
 Simons, Dr. C. H. F.
 Trouw, J. M. L.

Agterberg, J
 Bommel, J. H. W. van
 Berg, B. O. van den
 Beijer, J. W. L.
 Boom, B. van den
 Brinkhof, J. E.
 Clercq, S. W. G. de
 Cosijn, Dr J.
 Dekker, Drs. D.
 Droogenbroek, H. J. van
 Dollekamp, H. J.
 Gemeente Maarssen
 Hommes, E. W.
 Kerkvoort, P. van
 Klap, C. P.
 Klis, G. K. van der
 Komdeur, S
 Kraayenhagen, J.
 Kroon, G.
 Messer, Drs. A. P.
 Mol, B. C. J. de
 Mook, A. J.
 Plomp, J. C. J.
 Plomp, R.
 Pos, R
 Remijnse, M.
 Rinsma, E. J.
 Rossum, Dr. A. van
 Schaik, Mr. Dr. Th. E. E. van
 Schuckink Kool, Mevr. A. W.
 Servaas, J. N
 Seumeren, M. F. M. van
 Schwartz, G. D.
 Stichting Openbare Bibliotheek
 Spoelstra, J.
 Visser, Y.
 Vlugt,-de Groot, Mevr. A. van der
 Wal, D. van der
 Westenburg-de Groot, Mevr. P.
 Zuurdeeg, Ds. J.
 Zöllner, P.
 Zwaardemaker, R. C.
 Zwaardemaker-Job, Mevr. G. A. I.

Loosdrecht

Rembrandtlaan 1
 'De Driesprong'
 Nieuw Loosdrechtsedijk 69
 Oud Loosdrechtsedijk 247
 Nootweg 10
 Raaweg 4
 Van der Helstlaan 5

Maarssen

Breedstraat 6
 Kuiperstraat 29
 Huize 'Bolenstein'
 Binnenweg 60
 P. C. Hoofdstraat 37
 Machinekade 6
 Straatweg 17
 Straatweg 17b
 Zandpad 13
 Rijksstraatweg 56
 Jacob Catsstraat 17
 Straatweg 17
 Dr. Plesmanlaan 350
 Looydijk 7
 Diependaalsedijk 102
 Straatweg 156—158
 Julianaweg 19
 Marco Pololaan 1
 Kerkweg 9
 Herengracht 7
 Wilhelminaweg 3
 p/a Kennedylaan 30a
 p/a Kennedylaan 30a
 D. Ariënslaan 68
 Heuvellaan 10
 Talmaststraat 18
 Zandpad 24
 Raadhuisstraat 18
 Wilhelminaweg 8
 Stationsweg 12
 Kerkweg 31
 Herengracht 22
 Postbus 1
 Duivenkamp 590
 Kuiperstraat 17
 Kerkweg 39
 Ruyaardslaan 10
 Kerkweg 23
 Stationsweg 2
 Kennedylaan 20
 Westkanaaldijk 10
 Westkanaaldijk 10

Maastricht

Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap Vrijthof 47

De Meern

Bruijn, Jac. de Rijksstraatweg 84

Muiderberg

Schellart, A. I. J. M. Van Ostadelaan 23

Walbeek, G. H. van	<i>Mijdrecht</i>	Dorpsstraat 23
Gortel-ten Houten, Mevr. W. J. van Poolman, H.	<i>Naarden/Bussum</i>	Van der Helstlaan 83 Kloosterstraat 20
Blok, Dr. D. P. Gillissen, H. V.V.V.	<i>Nederhorst den Berg</i>	Ankeveense Pad 7 Voorstraat 2 Overmeerseweg 116
Doude van Troostwijk, D. W. Doude van Troostwijk, L. W. Luttge, Prof. J. M. Schmal Jr., J. P.	<i>Nieuwersluis</i>	Rijksstraatweg 18 Rijksstraatweg 28 Zandpad 27 Rijksstraatweg 8
Amesz-Helmert, Mevr. M. Wees, G. A. van	<i>Nigtevegt</i>	Dorpsstraat 41 Vreelandseweg 4
Koekenbier, H. A. J.	<i>Nijmegen</i>	Stijn Buijsstraat 25
Kuhlwillm, H. J.	<i>Nijverdal</i>	Rijssenstraat 124
Bak-Beerhorst, Mevr. Mr. G. H.	<i>Oegstgeest</i>	Pres. Kennedylaan 113
Beusekom, Mr. E. van	<i>Oosterbeek</i>	Stationsweg 46
Haselen-Vonk, Mevr. G. Ch. van	<i>Ouderkerk a/d Amstel</i>	Iependaal 3
Vries-van der Lee, Mevr. A. de	<i>Overveen</i>	Julianaweg 8
Bijleveld, Ch. Th. M. H.	<i>Rhenen</i>	Burgemeester
Bibliotheek en Leeszalen der gemeente Rotterdam Canter Cremers, Mr. J. J. Vereniging Boerenwagenclub	<i>Rotterdam</i>	Nieuwe Markt 1 Rozenburglaan 52b Rozenburglaan 100
Nitschmann, E. A.	<i>Rozendaal (Gld.)</i>	Ringallee 58
Bentinck, Mr. S. P. Baron	<i>Soest</i>	Vosseveldlaan 56
Beets, W. Bodisco Massink-Eggink, Mevr. A. A. E. Hogenhout, A. Huitzing, E. R. Laan, Mevr. E. van der Rijsterborgh, Mr. C. J.	<i>Tienhoven (U.)</i>	Nieuweweg 2 Dwarsdijk 22 Nieuweweg 5 p/a Nieuweweg 17 Veenkade 16 Laan van Niftarlake 54
Danklof, H. A. Julsingha, Mej. G. J. van Mezger, J. Plomp-Faber, Mevr. C. Prov. Bibliotheek Reisbureau 'Ebato-Hagenouw' Rijksarchief i/d prov. Utrecht Stichting Utrechtse Openbare Bibliotheken Soeten, H. J. de Universiteitsbibliotheek Vor der Hake, J.	<i>Utrecht</i>	Nieuwegracht 69 Lamérislaan 362 Schimmelpennincklaan 35 Daalseweg 193 Achter St. Pieter Voorstraat 5 Alex. Numankade 201 Voetiusstraat 2 Attleeplantsoen 24 Wittevrouwenstraat 9—11 Livingstonelaan 98

- Weijland, G. J.
Wijnen, Mej. B.
Vries, J. de
Uittenbogaard, W.
Koopman, G.
Fries, Mr. F. H.
Hess, Jr., P.
Middelburg, Mr. G. A. A.
Aalderink, H. J.
Berger, J.
Brandes, Ir. M. C.
Hartung, O. E. K.
Leeuwen Boomkamp, D. C. van
Olde Loohuis, J.
Oosterbroek, B. H. A.
Sprenger, F. D.
Voorhoeve, J. N. W.
Ariëns, N. H.
Goelst Meijer, A. F. van
Kniphorst Boekhandel
Wieder, Jr., F. C.
Brood, H.
Gemeentemuseum
Lindeboom, G.
Stork, Ir. A.
Zondergeld, Drs. G. R.
Berg, M. van den
Wesseling, G. J.
Birmie-van Iperen, Mevr. J. E.
Dijkman-Schoenmaker, Mevr. G. J. E.
Luykx-Buysrogge, Mevr. A.
Cool, A. G.
Vis-Honig, Mevr. A. M. C.
Adels-Vermeulen, Mevr. M.
Van de Poll-stichting
Rijksdienst voor Monumentenzorg
Sleesen, Ir. J. van der
- Veere*
Nieuw Sandenburgh 37
Venray
Tedderstraat 10
Vinkeveen
Zuwe 180
Vleuten
Prof. Titus Brandsmalaan 17
Vogelenzang
Vogelenzangseweg 41a
Voorburg
Laan van Leeuwensteyn 1
Staringkade 46
Bernhardlaan 178
Vreeland
Klapstraat 21
Vijverlaan 5b
Voorstraat 7
Hotel de Nederlanden
Oud Over 154
Boterweg 44
Boterweg 24
Voorstraat 5
Boslaan 4
Vucht
Flat Eikendonk 32
Waardenburg
Kasteel Waardenburg
Wageningen
Hoogstraat 49
Wassenaar
Papeweg 8
Weesp
Frans Halsstraat 44
Herensingel 162
Waarschapstraat 32
Utrechtseweg 59
Herensingel 162
Westbroek
Dr. Welfferweg 78
Woerden
Gebr. van Eyckstraat 4
Wolfheze
Duitse Kampweg 6
Wijk bij Duurstede
Zandweg 27c
Peperstraat 25
IJsselstein
Kronenburgplantsoen 5
Zaandam
Frans Halsstraat 51
Zeist
Nijenhove 63
Arnhemse Bovenweg 18
Boslaan 7
Broederplein 41
De Oldenborgh Flat 15
Arnhemse Bovenweg 16